

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

RUSYA FEDERASYONU TARİH DERS KİTAPLARINDA TÜRK İMAJI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dinara ROZYYEVA

Lefkoşa

Haziran, 2023

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

RUSYA FEDERASYONU TARİH DERS KİTAPLARINDA TÜRK İMAJI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dinara ROZYYEVA

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Ayten KORUROĞLU

Lefkoşa

Haziran, 2023

Onay

Onay

Dinara Rozyyeva tarafından hazırlanan "Rusya Federasyonu Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı" başlıklı bu çalışma 26/06/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Adı-Soyadı

İmza

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Ali Efdal Özkul

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Elnur Ağayev

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ayten Koruroğlu

Anabilim Dalı Başkanı Onayı

26/6/2023

Prof. Dr. Ali Efdal Özkul

Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

8/9/2023

Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer

Enstitü Müdürü

Etik İlkelerine Uygunluk Beyanı

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, çalışmanın planlanmasından yazımına kadar tüm aşamada etik dışı davranışta bulunmadığımı, bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların ve sonuçların kendime ait olduğunu, tez için yararlandığım bilgiler ve yorumlara kaynak gösterdiğimi, kullandığım kaynakları kaynaklar kısmında verdiğimi ve telif hakkını ihlal etmediğimi beyan ederim.

Dinara Rozyyeva

Önsöz

Tarih sahnesine çıktıklarından beri varlıklarını koruyup, sürdürmeyi başaran ulusların biri Türklerdir. Çeşitli sebeplerden dolayı anayurtlarından başka coğrafyalara göç eden Türklerin bir kanadı Slav topraklarına yerleşince, Türkler ve Slavlar beraber iç içe yaşamaya başlamışlardır. Çok eskilere dayanan Türk-Rus ilişkileri günümüzde farklı boyutlarda kendini göstermektedir. Türk Cumhuriyetlerle Rusya Federasyonu arasında ekonomik, enerji, eğitim ve turizm alanında ilişkiler yürütülmektedir. İlişkileri köklü bir geçmişe dayandığı için Rusların, Türklere ve Türk tarihine olan bakış açısını ders kitaplarında nasıl yansıttıklarını öğrenmek, bu araştırmayı istememin sebeplerinden biri olmuştur. Bir diğer sebep ise Türkmenistan’da ortaöğretim tarih derslerinde Ruslarla ve Rus tarihi ile ilgili konuları gördüğümde, Rusya’da öğrencilerin Türklerle ve Türk tarihi ile ilgili hangi konuları gördüklerini hep merak etmişimdir. Ancak o dönemlerde kitaplara ulaşmak günümüzdeki gibi kolay olmamıştır. Teknoloji ve internetin ilerlediği için artık bilgilere daha kolay ulaşılabilir. Bu nedenlerden dolayı ‘Rusya Federasyonu Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı’ adlı çalışmayı gerçekleştirmeye karar verilmiştir.

Bana bu çalışmayı gerçekleştirmek için fırsat veren Yakın Doğu Üniversitesi’ne sonsuz teşekkürümü sunarım. Yüksek Lisans eğitimi konusunda beni cesaretlendiren Prof. Dr. Ali Efdal ÖZKUL’a teşekkür ederim. Araştırma sürecinde bana yol gösteren, bilgi birikimini benimle paylaşan, çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ayten KORUROĞLU’ya çok teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimi sürecinde bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan hocalarım Prof. Dr. Slobodan ILIÇ’a, Yrd. Doç. Dr. Gülcan Faika ÜLVAY’a, Yrd. Doç. Dr. Seyit ÖZKUTLU’ya, Yrd. Doç. Dr. Yasemin SORAKIN’a şükranlarımı sunarım.

Son olarak her zaman yanımda olan ve aldığım kararları destekleyen aileme, araştırmama katkısı olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Dinara Rozyyeva

Özet

Rusya Federasyonu Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı

Rozyyeva Dinara

Yüksek Lisans, Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ayten Koruroğlu

22/06/2023, XI+97 sayfa.

Tarih eğitiminde en çok kullanılan ve önemli olan ders materyallerinden biri tarih ders kitabıdır. Ders kitapları öğrencilerin yaş seviyesine uygun bir şekilde hazırlandığında, bilimsel geçerliliği olan bilgiler kullanıldığında, farklı toplumlara ait bilgiler hoşgörü çerçevesi içinde verildiğinde, politik baskıdan uzak tutulduğunda, tarafsız ve objektif tutum sergilendiğinde dünyamızın huzur ve barış içinde devam etmesini sağlamakta payımız olacaktır. Bu çalışmada Rusya Devleti'nin 2014 – 2021 yılları arasında ortaöğretimde kullanılan 6 adet genel tarih ders kitaplarındaki Türklerle ilgili konular incelenmiştir. Araştırmanın amacı Türkler ve Türk tarihinin nasıl temsil edildiğini analiz etmek olmuştur. Rusların çok eskiden beri komşuları olan Türklere ve Türk tarihine, Rusya tarih ders kitaplarında nasıl bir yaklaşımın olduğunu ortaya çıkaran çalışma olacağı için önem taşıyacaktır. Bu araştırmayı gerçekleştirmek için tarih, felsefe ve edebiyat gibi alanlarda çok kullanılan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler kitaplardaki Türklerle ilgili konuların Rusçadan Türkçeye çevrilmesi, konularla görsellerin incelenmesi sonucunda elde edilmiştir. Verilerin incelenmesi için doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini Rusya Devleti'nin tarih öğretimi için kullandıkları tarih ders kitapları, araştırmanın örneklemini ise ortaöğretimde okutulan 5. 6. 7. 8. 9. ve 10. sınıf genel tarih ders kitapları oluşturmuştur. Kitaplardaki Türklerle ilgili konular, sorular, kavramlar ve görseller elde edildikten sonra verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemiyle elde edilen bulgular özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre Rusya Devleti'nin tarih ders kitaplarında Türk tarihi Hunlarla başlamıştır. Selçuklulara değinildikten sonra Osmanlı tarihi ile ilgili detaylı konulara yer verilmiştir. Osmanlı öncesi Türk tarihi ve Türkler için olumsuz betimlemeler

bulunmamıştır. Fakat Osmanlılar ve Osmanlı tarihi için aynı yaklaşım sergilenmemiştir. Osmanlı Devletinin Yükselme dönemi için olumlu dil kullanılmıştır. Bu dönem Türkler ve Türk liderleri için güçlü, zeki, yaratıcı, cesur, yetenekli ve kahraman imajı çizilmiştir. Gerileme ve dağılma dönemi Osmanlılar için negatif bir anlatım kullanılmıştır. Bu dönem Türkler ve Türk liderleri için zayıf, başarısız, disiplinsiz, zulmeden olarak sunulmuştur. Rusların sıcak denizlere inmek ve Osmanlı zulmüne son vermek isteği, Türklerin toprak genişletme arzusu Ruslar ve Osmanlılar arasında gerçekleşen savaşların asıl nedeni olarak gösterilmiştir. Milli Mücadele dönemi için dostça bir yaklaşım sergilenmiştir. Günümüz Türkiye Cumhuriyeti ise tarafsızlık çerçevesi içinde sunulmuştur. Türk devlet adamları olarak Attila, Osman Bey, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, III. Selim, II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa, II. Abdülhamid, Mustafa Kemal Atatürk ve Recep Tayyip Erdoğan'dan bahsedilmiştir. Kültür ve sanat insanı olarak Mimar Sinan, Kanuni Sultan Süleyman ve Hoca Nasreddin verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkler, Osmanlılar, Ruslar, ders kitapları.

Abstract

Turkish Image in Russian Federation History Textbooks

Dinara Rozyyeva

Master of Science, Department of History Education

Advisor: Assist. Assoc. Dr. Ayten Koruroglu

22/06/2023, XI+97 pages.

History book is the most used and important course material in history education. When the textbooks are prepared with the consideration of the age group of the students, scientifically valid information is used, information about different societies is given within the framework of tolerance, political pressure is kept away, unbiased and objective attitude is displayed, we will have a share in ensuring that our world continues in peace and tranquillity. In this study, 6 general history textbooks used in secondary education of Russian Federation between 2014 and 2021 were examined to research topics related to Turks. The aim of the research was to analyze how Turks and Turkish history were represented in these books. Since Turks and Russians have been neighbours for a long time, it will be important to reveal the approach to the Turks and Turkish history in Russian history textbooks. The qualitative research method, which is widely used in fields such as history, philosophy and literature, was used to carry out this research. The data were obtained by translating the topics related to Turks in the books from Russian to Turkish and examining the topics and visuals. Document analysis technique was used to analyze the data. The research and research samples were based on history textbooks of 5th, 6th, 7th, 8th, 9th and 10th grade general history textbooks used by the Russian Federation for history teaching. After obtaining the topics, questions, concepts and visuals related to the Turks in the books, descriptive analysis method was used to analyze the data. The findings obtained by the descriptive analysis method were summarized and interpreted. According to the findings, in the history textbooks of the Russian Federation, Turkish history started with the Huns. After mentioning the Seljuk's, Ottoman history was given in details. There were no

negative impression of pre-Ottoman Turkish history and Turks. However, the same approach was not shown for the Ottomans and Ottoman history. Positive language was used for the rise of the Ottoman Empire. In this period, a strong, intelligent, creative, brave, talented and heroic image was drawn for Turks and Turkish leaders. A negative expression was used for the Ottomans during the period of decline and disintegration. This period has been presented as weak, unsuccessful, undisciplined and oppressing for Turks and Turkish leaders. The desire of the Russians to access the warm seas and to end the Ottoman oppression, and the desire of the Turks to expand their territory were shown as the main reason for the wars between the Russians and the Ottomans. A friendly approach was displayed for the period of the National Struggle. Today's Republic of Turkey was presented within the framework of impartiality. Attila, Osman Bey, II. Mehmet, Suleiman the Magnificent, III. Selim, II. Mahmud, Mehmed Ali Pasha, II. Abdülhamid, Mustafa Kemal Atatürk and Recep Tayyip Erdoğan are mentioned as Turkish statesmen, Architect Sinan, Suleiman the Magnificent and Hodja Nasreddin were mentioned as representers of culture and art.

Keywords: Turks, Ottomans, Russians, textbooks.

İçindekiler

Onay.....	Error! Bookmark not defined.
Etik İlkeler Uygunluk Beyanı	ii
Önsöz	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler	viii
Görseller Listesi	x
Kısaltmalar	x
BÖLÜM I.....	1
Giriş.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1. 3. <i>Araştırmanın Alt Amaçları:</i>	6
1.4. Araştırmanın Önemi	6
1.5. Sınırlılıklar	7
1. 6. Tanımlar	7
BÖLÜM II	8
Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve.....	8
2.1.1. Rus Tarihine Kısa Bir Bakış	8
2.1.2. Rusya’da Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları.....	12
2.2. İlgili Araştırmalar	13
BÖLÜM III.....	17
Yöntem.....	17
3.1. Araştırmanın Modeli	17
3.2. Evren ve Örneklem.....	17
3.3. Veri Toplama Araçları	18
3.4. Verilerin Analizi.....	18
3. 5. Araştırma Planı ve Süreci.....	19
Bölüm IV	20
Bulgular.....	20

4.1. Rusya Devletinin 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı	20
4.1.1. Hunlar ve Attila.....	20
4.2. Rusya Devletinin 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı	22
4.2.1. Selçuklular.....	22
4.2.2. Osmanlılar	24
4.3.Rusya Devletinin 7. Sınıf Tarih Ders Kitabı	31
4.3.1. Osmanlılar	31
4.4. Rusya Devletinin 8. Sınıf Tarih Ders Kitabı	44
4.4.1. Osmanlılar	44
4.5. Rusya Devletinin 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı	54
4.5.1. Osmanlılar	54
4. 6. Rusya Devletinin 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı	59
4.6.1. Osmanlılar	59
4.6.2. Milli Mücadele Dönemi ve Atatürk	61
BÖLÜM V	65
Tartışma	65
VI. BÖLÜM.....	78
Sonuç ve Öneriler	78
6. 1. Sonuç.....	78
6. 2. Öneriler.....	85
6.2.1. Araştırma sonuçlarına yönelik öneriler:	Error! Bookmark not defined.
6.2.2. Genel önermeler:	Error! Bookmark not defined.
Kaynakça.....	86
Ekler.....	95

Görseller Listesi

Görsel 1 ve 2 <i>Roma İmparatorluğu III ve IV. yüzyıllarda. Ulusların Büyük Göçü.</i> ...	22
Görsel 3. <i>Haçlı ordusunun Selçuklu Türklerle Çatışması.</i>	24
Görsel 4. <i>Sultan II. Mehmet</i>	30
Görsel 5. <i>Yeniçeriler</i>	41
Görsel 6. <i>1616'da inşa edilen ve 1617'de açılışı yapılan Mavi Cami</i>	48
Görsel 7. <i>Muhammed Ali Kahire'de İngiliz elçilerini kabul ediyor</i>	55
Görsel 8. <i>Sultan II. Mahmud</i>	56
Görsel 9. <i>Türkiye'de anayasanın restorasyonu.</i>	58
Görsel 10. <i>M. Kemal</i>	62

Kısaltmalar

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Vd: Ve diğerler

BÖLÜM I

Giriş

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, sınırlılıklarına ve ilgili tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Eğitim sözcüğünün Latincedeki karşılığı ‘educare’ olup, beslemek, ortaya çıkarmak, dışarıya çekmek, bir yere götürmek anlamına gelmektedir (Koçoğlu, 2020). Eski Türk kaynaklarında eğitim kelimesi yerine ‘igit’ kullanılmıştır. İgit, yetiştirmek, özen göstermek, beslemek, kalkındırmak anlamına gelmektedir (Balyemez, 2019). Eğitim, insana yaşamı sürdürebilmesi için gereken deneyimi, bilgiyi, beceriyi, tutumu ve davranışı kazandırmaktadır. Eğitim bireyin oluşumunun sürecidir. Doğumdan ölene kadar devam eden bir süreçtir (Koçoğlu, 2020; Belenli, 2011). Farklı zaman diliminde ve toplumlarda eğitimin tarifi değişiklik göstermiştir. Eflatun’a göre eğitim, insanı en iyi olgunluğa taşımaktır. Kant’a göre eğitim, insanın doğasında var olan gizli kabiliyetlerini yüze çıkarmaktır. Danzel’e göre eğitim, insanın fiziki, zihni ve ahlaki kabiliyetlerini geliştirmektir. Spencer’e göre eğitim, insanı hayata, yaşama hazırlamaktır. İmam - Azam’a göre eğitim, insanoğlunun lehindeki ve aleyhindeki şeylerin farkına varmasıdır. Rousseau’ya göre eğitim, çocukları yetiştirmek ve insan yapmak sanatıdır (Çelikkaya, 1991). Gökalp’e göre eğitim, bir toplum içinde yetişen neslin, diğer yetişmekte olan nesiller üzerinde yaratan etkisidir. Fidan’a göre eğitim, insanları belli bir amaca göre yetiştirme sürecidir (Koçoğlu, 2020). Eğitimin amacı birlikte yaşam idealinin önemini kavramış ve evrenin bir parçası olma bilincine sahip olan bireyler yetiştirmektir. Bu anlamda tarih önemli unsurlardan bir tanesidir (Önal, 2021).

Tarih kelimesinin batı dillerdeki karşılığı ‘Historia, İstoria, History’ olup, tüm doğa ve geçmiş olaylar hakkında bilgi verme anlamını taşımaktadır (Temelli, 2013). Tarih kelimesinin anlamı bir yaşanan olayı, yaşanan olayın nedenini, meydana geldiği yerini ve zamanını ifade etmek üzere gelişmiştir. Tarih sözcüğü yaşanmış geçmişten haber alma, bu yol ile bilgi edinme, bildirme anlamında kullanılmaktadır (Demirel, 2009).

İlk Çağ'da tarih anlayışı yaşanan, gözlenen ve şahit olunan olayların aktarımı olarak kabul edilmiştir. Tarihin babası sayılan Herodotos yazdığı kitaba ' İstorias Apodesis' adını vermiştir. İstorias Apodesisi - tanık olunan ve haber alınan şeylerin anlatılması demektir (Erdoğan, 1991). Thukidides ise tarih sözcüğünün yorumlama ve değerlendirme anlamına geldiğini belirtmiştir. Orta ve Yeni Çağlarda tarih hikâye anlatma etkinliği şeklinde kullanılmıştır. Ancak tarihin bir bilim olarak gelişimine bakıldığında İbn Haldun'un tarihi hikâye anlatma etkinliğinden çıkartıp, olayların sorgulanması gerektiğini, neden ve sonuçlarının incelenmesi gerektiğini belirterek tarih biliminin gelişimine katkıda bulunduğu görülmektedir. 1830 yılında Alman tarihçi Leopold von Renke tarihin, felsefe ve edebiyattan bağımsız ayrı bir disiplin olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Renke belge inceleme ve kritik etme yöntemini geliştirerek tarih biliminin gelişimine katkıda bulunmuştur (Demirel, 2009). Tarih - geçmişteki olayları; yer, zaman ve faileri göstererek kaynaklara dayalı olarak sebep-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilim dalı olmuştur (Köstüklü, 1999; Akkuş, 2007). 19. yüzyıla kadar hükümdar adaylarını idarecilik konusunda yetiştirmek amacıyla kullanılan tarih dersi, daha sonraları millet- devlet sisteminin ortaya çıkışı ve demokrasi hareketlerine paralel olarak, okul ders programlarında sistemli olarak yer almaya başlamıştır (Merey, 2011). Zaman ilerledikçe tarih vatan sevgisinin kazandırıldığı, milli değerlerin aktarıldığı bir ders olarak görülmüştür (Safran, 2009). Tarih eğitiminin ve öğretiminin görevi bireye toplumların nerden geldiklerini ve nereye gittiklerini açıklamak, dün – bugün – gelecek arasında ilişki kurmalarını sağlamaktır (Hali, 2014). İnsanlık hangi geçmişten geldi? İnsanoğlu geçmişte nasıl yaşadı? Geçmişte hangi idealler ve fikirler nasıl uygulandı, ne gibi sonuçlar doğurdu? Bu ve buna benzer sorulara cevap tarih eğitiminde ve öğretiminde bulunur (Köstüklü, 1999).

Tarih eğitiminin amacı zaman zaman ve ülkeden ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde tarih eğitiminin amacı kimlik gelişimi ve kültür aktarımıdır, gelişmiş ülkelerde ise zihinsel becerileri geliştirmek ve vatandaşlık eğitimini desteklemektir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008), Höpken'e göre tarih eğitiminin amacı günümüz yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verebilecek, modern düşünebilen aktif bir vatandaş yetiştirebilmektir. Strandling'e göre farklı kültürlerden olan toplumlara hoşgörülü ve saygılı davranabilen yurttaş yetiştirmek tarih eğitiminin amaçları arasında olmalıdır. Dance'e göre tarih eğitiminin üç amacı vardır. İki öğretmenin öğrenciye aktarması gereken geleneksel bilgilerdir. Diğerisi ise öğrencinin

bugünün tarihiyle birlikte geçmiş yaşantıların da yer aldığını bilmesini sağlamaktır. Son olarak belirlenen amaç ise öğrencinin analiz yapabilmesini, tarafsız ve objektif yaklaşımı benimsemesini sağlamaktır (Ülvay, 2019). Tarih eğitimi aracılığıyla bireye toplumsal ve kültürel değerlerini, değerlerin nasıl oluştuğunu ve geliştiğini (Demircioğlu & Tokdemir, 2008), toplumun geçmişini, diğer toplumlarla olan ilişkilerini öğretmek mümkündür (Aslan, 2006). Kısaca tarih eğitimi sayesinde öğrencilere yerel, ulusal ve evrensel değerler kazandırılabilir (Demircioğlu & Tokdemir, 2008). Tarih eğitiminde karşımıza çıkan önemli sorunlardan biri tarih öğretimidir. Tarih eğitimi kapsamında nitelikli vatandaşın yetiştirilmesi için etkin öğretim ortamı oluşturulmalıdır (Ülvay, 2019). Tarih öğretimi; öğrencilerin geçmişini bilmelerine; geçmişten yola çıkarak bu günü anlamalarına; kültürel köklerini öğrenmelerine yardım etmektedir. Diğer devletler ve kültürler hakkında bilgi edinmelerini; dünyada meydana gelen siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeleri ve onların etkilerini analiz edebilmelerini sağlamaktadır. Tarih öğretimi aynı zamanda düşünsel gelişimi değerlendirmelerine ve geleceğe yönelik sağlam öngörülerde bulunabilecek becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunması için öğretilmektedir. Tarih öğretiminde karşılaştığımız sorunlardan biri tarih öğretim yöntemleri ve teknikleridir (Safran, 2009; Demircioğlu, 2011). Tarih öğretiminde en çok kullanılan yöntem öğretmen merkezli olan anlatım ve soru – cevap yöntemidir (Turan, 2009). Ancak tarih öğretiminde sadece bu yöntemlerin kullanılması tarih dersinin çekiciliğini azaltmaktadır. Öğrencilerin hepsi aynı özelliklere ve yeteneklere sahip olmadıkları için öğretmen derste farklı öğretim yöntemlerini kullanmalıdır. Tarih öğretiminde bireylerin eğitim sürecine etkin katılmalarını sağlamak için tartışma, örnek olay çözümleme, rol oynama, grup çalışması yöntemlerinden yararlanmalıdır. Tarihi yerlere, müzelere gezilmelidir (Akhan, 2022). Ezbere dayalı tarih öğretiminden uzaklaşıp, kişisel gelişimi sağlayan ve destekleyen tarih öğretimi yapılmalıdır. Öğrencilerin tarih derslerine ilgilerini artırmak için, yerel ve sözlü tarihten yararlanmalıdır. Yerel ve sözlü tarih uygulamaları ile gerçekleşen tarih öğretimi, öğrencilerin düşünebilme, yorumlayabilme, eleştirebilme, karşılaştırabilme, olgular arasında ilişki kurabilme, dinleme, gözlem yapabilme, empati kurabilme, ortak çalışabilme, merak etme, soru sorma becerilerini kazandırmaktadır (Koruroğlu, 2019). Öğrenimin kalıcı olmasını sağlamak için öğretmen ‘Çoklu Zekâ’ kuramından yararlanmalıdır. Çoklu zekâ kuramı Howard Gardner tarafından 1983 yılında ortaya atılmıştır. Çoklu zekâ kuramının anlamı – zekânın çok yönlü olması demektir. Çoklu zekâ kuramı sekiz zekâ gücünden

ibaret olup, onlar: Sözselsel, mantıksal, görsel, bedensel, müzikal, sosyal, doğa ve içsel zekâdır. Zekânın birden fazla çeşidi olduğu için öğrenmenin de birden fazla yolu vardır (Belenli, 2011; Yılmaz, 2008). Tarih derslerini daha zevkli ve verimli hale getirmek için dersin içeriğine yönelik materyal tasarlamak gerekmektedir. Kitaplar, mektuplar, haritalar, edebi eserler, gazeteler, paralar, resimler, belgesel ve filimler tarih eğitime ve öğretime önemli katkı sağlayabilecek unsurlardır (Demircioğlu, 2020). Bu noktada tarih eğitiminde en önemli, en çok kullanılan ders materyallerinden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitapları bir dersin bilgi ve becerilerini barındıran kaynak olmakla birlikte öğrenme araçları arasında en önemli konumda bulunmaktadır. Ders kitapları çoklu zekâ kuramına göre hazırlandığında öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasına, zekâlarının gelişmesine, eğitim öğretim ortamının daha kaliteli olmasına yardım etmektedir. Kitaplarda hikâye okuma, şiir okuma, fikir yürütme etkinliklerine yer verilmesi (Kılıç, 2012), kavramların açıklanması, bulmacaların kullanılması çoklu zekâ kuramının sözselsel-dilsel zekâ alanına uygun tekniktir (Belenli, 2011). Olaylar arasında neden-sonuç ilişkisinin kurulması, sınıflama ve kıyaslama yapılması matematiksel-mantıksal zekâ alanına uygun öğretimdir. Kitaplarda fotoğrafların, resimlerin, şekillerin ve haritaların kullanılması görsel-uzamsal zekâ çeşidine ait öğretim örneğidir. Tartışma sorularına yer verilmesi kişilerarası-sosyal zekâ alanına ait etkinliklerdir (Kılıç, 2012). Konuyla ilgili kompozisyon yazmalarını, araştırma yapmalarını, tarihi liderlerin biyografisini hazırlamalarını istemek içsel zekâ alanına uygun etkinliktir. Yaşanan olayların doğru sıralanması, kategorize edilmesi doğa zekâ alanına ait tekniktir. Kitaplarda konu ile ilgili gidilebilecek tarihi yerlerin, müzelerin önerilmesi; konu ile ilgili canlandırma ve drama etkinliklerinin önerilmesi veya konu ile ilgili nesnelerin yapılmasını istemek bedensel zekâ türüne uygun etkinliklerdir. Konu ile ilgili olan türkülerin, filmlerin, şarkıların önerilmesi ise müzikal zekâ alanına uygun etkinliklerdir (Belenli, 2011). Ders kitapları öğrencilere geçmiş hakkında bilgi verirken, aynı zamanda kimlik oluşturma görevini de gerçekleştirmektedir. Ders kitapları öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak öğrenmelerini de sağlamaktadır (Safran, 2009). Ders kitaplarının içerisinde bulunan bilgiler bilimsel olarak kanıtlanmış, geçerliliği olup, neden-sonuç ilişkisi içinde verilmelidir. Kitapta bulunan görsel materyaller, metinler, öğrenci yaş grubuna uygun olmalıdır. Kitapta kullanılan dil anlatım sade olup, kullanılan renkler öğrencide ilgi uyandırmalıdır. Farklı kültür ve devletlere ait bilgiler verilirken hoşgörü çerçevesi içinde verilmelidir. Dünyamızın şiddetten uzak, barış ve huzur içinde olması için tarih ders kitaplarındaki bilgilerin

tarafsız ve objektif olarak verilmesi büyük destek sağlayacaktır. Ayrıca öğrenciler ders kitaplarını doğru bilgilerin kaynağı olarak algıladıkları için ders kitaplarını özellikle tarih ders kitaplarını politik baskıdan, milliyetçilikten, ırkçılıktan, önyargıdan uzak tutmak gerekmektedir (Ülvay, 2019). Tarih ders kitaplarında farklı uluslardan ve milletlerden bahsedilirken düşman algısı yaratmamak için gereken ehemmiyet gösterilmelidir. Çünkü düşman algısının büyük facialara zemin hazırladığının en tanınmış örneği Nazi Almanya'sı tarafından Yahudilere karşı uygulanan soykırımdır. Buna başka bir örnek ise Srebrenica soykırımıdır. Maalesef düşman algısı intikam duygusunu tetikleyebilmektedir. Günümüzde de bazı ülkelerin tarih ders kitaplarında Türk imajının olumsuz olduğu görülmüştür. Özellikle Balkan ve Karadeniz ülkelerindeki güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı egemenliğinin anlatımı Türk düşmanlığının ana kaynağını oluşturmaktadır (Hacısalıhoğlu, 2020). Türkiye Cumhuriyeti tarih ders kitaplarında Rus imajı dönemden döneme göre farklılık göstermiştir. Atatürk dönemi tarih ders kitaplarında Ruslara karşı dostane yaklaşım görülmüştür. Ruslar ve Sovyetlerden bahsedilirken dostluğu vurgulayan ifadeler kullanılmıştır. İnönü ve Demokrat Parti dönemlerinde kullanılan tarih ders kitaplarında Ruslara karşı diktatörlük algısının olduğu fark edilmiştir. Osmanlı devletine büyük zarar veren devletin Rusya olduğu vurgulanmıştır. Sovyetlerden sert ve olumsuz dille bahsedilmiştir (Şahin & Soysal, 2018; Aktaş, 2006). Ruslar ve Türkler tarih sahnesine çıktıkları günden beri sürekli iletişim içinde olmuşlardır. Geçmişte Ruslar ve Türkler arasında ticari ilişkiler kurulmuştur, bazen de karşı karşıya gelmişlerdir, bazen ise ittifak içinde olmuşlardır. Yakın dönemlerde ise Rusya başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere diğer Türk Cumhuriyetlerle dostluk ilişkileri içerisine girmiştir. Bundan dolayı Rusya Federasyonu tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili konuları incelemek günümüzdeki Rus- Türk ilişkisini, sosyo-kültürel ve politik bakış açısını gözlemlememiz için yararlı olacaktır. **Buna göre araştırmanın problem durumu şu şekilde belirlenecektir:**

Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı nasıl çizilmiştir? Türkler hangi kavramlarla temsil edilmiştir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Tarih sahnesine çıkışlarından beri varlıklarını koruyup, sürdürmeyi başaran kavimlerin biri Türklerdir. Altay dağları ve etrafından batıya göç eden Türklerin bir kanadı bugünkü Rusya, Ukrayna coğrafyasına yerleşmiştir (Salman,2011). Yerleştikleri coğrafyada Slavlarla karşılaşmışlardır. Aynı coğrafyayı paylaştıkları için iki millet yıllar boyunca iç içe, yan yana yaşamak zorunda kalmışlardır. Slav topraklarında Türk varlığı ve egemenliği Hunlarla başlamış, ardından Göktürkler, Bulgarlar, Hazarlar, Avarlar, Kıpçaklar ve Peçeneklerle devam etmiştir (Topsakal, 2016). Rus tarihine bakılırsa Türk kavimlerinin önemli rolü vardır. Bu araştırmanın amacı da Rusya tarih ders kitaplarında Türkler, Türk tarihi ve Türk kültürü nasıl temsil edildiğini analiz etmek olacaktır.

1.3.Araştırmanın Alt Amaçları:

Rusya tarih ders kitaplarında hangi Türk Devletleri hakkında bilgi verilmiştir?

Rusya tarih ders kitaplarında Türkler konusu hangi başlık altında ele alınmıştır?

Rusya tarih ders kitaplarında Türkler için ‘Barbar’, ‘Düşman’, ‘Rakip’, ‘İşgalci’, ‘Müttefik’, ‘Dost’ gibi tanımlardan veya kavramlardan hangileri kullanılmıştır?

Rusya tarih ders kitaplarında Türk tarihi ve kültürü ile ilgili görsellere yer verilmiş midir?

Rusya tarih ders kitaplarında yer alan görseller gerçeğe yakın mıdır?

Rusya tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili konularda Türkçe kelimeler bulunmakta mıdır? Varsa anlamları doğru verilmiş midir?

Kitaplarda bulunan değerlendirme etkinliklerinde Türklerle ilgili sorulara yer verilmiş midir?

1.4.Araştırmanın Önemi

Türk tarihinde Rusların, Rus tarihinde de Türklerin önemli yeri vardır. Bolşevik devriminden önce Ruslar ve Türkler arasında uzun süren savaşlar yaşanmıştır. Çarlık Rusya’sı döneminde Türklere karşı ‘düşman’, ‘barbar’, ‘yabancı’ anlayışı gelişmiştir

(Maharramova, 2016). Sovyetler döneminin başlarında ise Türk – Rus ilişkileri iyi yönde, barış ve işbirliği içinde ilerlemiştir. (Özkul & Samani,2013). Aynı zamanda SSCB’de bulunan Müslüman Türk Cumhuriyetler Ruslarla iç içe yaşamaya devam etmişlerdir. Sovyetler döneminde Türklere karşı barbar anlayışının yanında objektif imaj anlayışı gelişmeye başlamıştır (Maharramova, 2016). Günümüzde bu tarz düşüncelerin değişip değişmediği üzerine çalışma yapılacaktır. Türk tarihine ve milletine karşı nasıl bir yaklaşımın olduğunu ortaya çıkaran çalışma olacağı için önem taşıyacaktır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma internet üzerinden ulaşılabilecek Rusya tarih ders kitapları ile sınırlı olacaktır. Araştırmada sadece ortaöğretimde 2014 ve 2021 yılları arasında kullanılan 6 adet genel tarih ders kitapları kullanılacaktır. Rusya eğitim programında yer alan Rusya Tarihi dersinde kullanılan Rusya tarihi kitapları bu araştırma dışında kalacaktır.

1. 6. Tanımlar

Ekim veya Bolşevik Devrimi - 25 Ekim 1917’de Lenin önderliğinde Bolşevik partinin Rusya’da Çarlık rejimine son verip yönetimi ele geçiren ve en büyük sosyalist devletin kurulmasını sağlayan devrimdir.

Bolşevik – Rusçada çoğunluktan yana anlamına gelmektedir.

SSCB veya Sovyetler Birliği – 1917’de Ekim Devrimi sonucunda yıkılan Çarlık Rusya yerine 1922’de kurulan ve 1991’e kadar devam eden birliktir.

TBMM – Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasal devlet organıdır.

BÖLÜM II

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde Rusya Devletinin tarihi ve tarih eğitimi hakkında kısaca açıklamalara yer verilmiştir. Aynı zamanda araştırma konusu ile ilgili diğer araştırma yayınları da bu bölümde verilmiştir.

2.1.1. Rus Tarihine Kısa Bir Bakış

Rusya Devleti'nin tarih ders kitaplarını incelemeyen önce konunun açık bir şekilde anlaşılması için Rus tarihinden ve tarih eğitiminden bahsedilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Rusların tarihi Slav tarihi ile başlamıştır. Kaynaklara göre Slavlar MS. 6-7 yüzyıllarda tarih sahnesine çıkmışlardır. Slavların erken tarihi hakkındaki bilgiler Bizans, Roma, Arap ve İran kaynaklarında verilmiştir. Kaynaklardan Slavların ticaret ile uğraştıklarından bahsedilmiştir (Sedov, 2002).

MS. 6 yüzyıla kadar Slavların bir kısmı Germanlerin, diğer bir kısmı ise Türklerin egemenliği altına girmişlerdir (Meram, 1969). Slavların Doğu Avrupa ve Balkanlara yerleşmeleri, siyasi teşkilat kurmaları ve medeni yaşamın farklı boyutlarını benimsemeleri Türk kavmi olan Avarların ve Hazarların egemenliği altında gerçekleşmiştir (Salman, 2011). Normanların egemenliği altına giren Slavlar için 'Vareg' ve 'Rus' kelimeleri kullanılmaya başlanmıştır. Vareg- ücretli asker, Rus- Slav toplumu üzerinde yönetici olarak görev alan kişi demektir (Meram, 1969). Varegler ve Ruslar birleşerek 'Rus' kentlerini kurmaya başlamışlardır. Bu kentlerde pahalı kürkler ve diğer eşyalar toplanmış. Kıymetli kürkleri İslam ülkelerinde, Bizans'ta, Hazar pazarlarında satmışlar. Bu kentleri kuranlar zamanla hâkim sınıf seviyesine yükselmişler ve Rus Knezleri adını almışlar. Hazarlar ve Peçenekler arasında çatışma başlayınca doğu Slavlar dışarıdan gelen güce karşı durabilmek için Rurik adlı knezin etrafında toplanmaya başlamışlardır. Rurik güçlenerek bölgedeki diğer knezleri ortadan kaldırmıştır ve geniş alana hâkim olmuştur. Bütün bunlar Rurik'in Rus devletinin kurucusu olarak kabul edilmesine sebep olmuştur. Rurik ölünce, onun yerine gelen knez Oleg, Kievi bulunduğu coğrafi özelliğinden dolayı işgal etmiştir ve merkezi Kiev'e taşımıştır. Böylece Rus tarihinde Kiev Knezliği devri başlamıştır (Kurat, 1987). Kiev knezleri arasında Hıristiyanlığı kabul eden knez Vladimir oldu. Tarihçilere göre

Türklere karşı durabilmek için ve Ortodoks Bizans'ın desteğini alabilmek için Knez Vladimir devletin resmi dinini olarak Ortodoks Hıristiyanlığı tercih etmiştir. Kiev Rusya'sı Knez Yeraslav döneminde en parlak dönemini yaşamıştır. Knez Yeraslav kiliseler, manastırlar inşa ettirmiştir. Okullar ve kütüphaneler açtırmıştır. Birçok Yunanca eserleri Rusçaya çevirtirmiştir. Ruskaya Pravda adında Rusya'nın ilk hukuk metinleri oluşturmuştur. Ülkenin sınırlarını Batıya doğru genişletmeyi başarmıştır. Peçeneklerle yaptığı safhası kazanarak, Peçeneklerin tarih sahnesinden silinmesine zemin hazırlamıştır. Yeraslav öldükten sonra ülke oğulları arasında paylaşılmıştır ve Rus Tarihinde Rus Knezlikleri Dönemi başlamıştır (Topsakal, 2020).

1223 yılında Rus topraklarına Moğol saldırısı başlamıştır. Moğollar Rus topraklarına girdikten sonra knezlik sistemine dokunmamışlardır. Knezlikler Altın Orda devletine bağlı knezlik haline getirilmiştir. Rus prenslikleri Altın Orda devletine vergi ödeyerek, savaş döneminde Altın Orda devletine asker, hayvan vererek, araç sağlayarak varlıklarını devam ettirmişlerdir (Kurat, 1987). Diğer Rus knezlerini geride bırakıp, Altın Orda devletinin hükümdarlarının güvenini kazanan Moskova Knezi Altın Orda hükümdarının vekili olarak vergileri toplamıştır. Bu görevi yerine getirirken knezliğin serveti de artmaya başlamıştır. 1300 yılında ise kiliseyi Moskova'ya taşıyarak, gücünü daha da arttırmıştır (Meram, 1969). Rus halkı diğer knezliklerden ayrılıp, Moskova knezliğinin hizmetine girmeye başlamışlardır (Kurat, 1987). Altın Orda devleti yıkıldıktan sonra Moskova Knezliği Rusların yaşadığı tüm toprakları işgal ederek, kendi knezliğine katmıştır. Moskova knezleri Rusların hükümdarı anlamına gelen Çar lakabını taşımaya başlamışlardır. Böylece Rus tarihinde Çarlık dönemi başlamıştır (Taşkesenligil, 2017).

Rusların sıcak denizlere inme politikası Romanov hanedanından olan Çar I. Peter döneminde ortaya çıkmıştır. Peter ülkesini genişletmek için ticarete önem vermesi gerektiğini anlayınca sıcak denizlere inmek istemiştir. Reformlar gerçekleştirerek Rus modernleşmesini başlatmıştır. Soylu ailelerin çocuklarını Avrupa ya okula göndermelerini emretmiştir. Gemiciliği geliştirmiştir. Yabancı dil öğrenimini zorunlu kılmıştır. Denizcilik, topçuluk okulunu, Rusya Bilimler Akademisini kurmuştur. Öğretim için Avrupa'dan öğretmen getirmiştir (Ergün,2009). Saraydakilerin ve memurların sakallarını kesmelerini, batı tarzında kıyafetler giymelerini emretmiştir. Avrupa şehirlerine benzeş olan şehrinin inşasını başlatmıştır. Kendi adını taşıyan bu şehri Sant Peterburg'ı başkent ilan etmiştir. Orta Asya ve Sibirya'ya araştırmacılar

göndermiştir. Oralardaki durumu öğrenerek, Hazar denizinin batı ve güney kıyılarını ele geçirmeyi planlamıştır. Gelenekleri bozarak karısını Kraliçe ilan etmiştir (Kurat, 1987).

II. Katherine döneminde Ruslar Türkleri Avrupa'dan atmak ve İstanbul'dan çıkarmak istemişlerdir. Bunun için sürekli Osmanlıya saldırmışlardır. Çin ve Hindistan ticaret yoluna hâkim olmak için Türkistan'a seferler düzenlemişlerdir. Sonuç olarak Çarlık Rusya sınırlarını genişletmeyi başarmıştır. 1802 yılında Rusya için Napolyon tehlikesi ortaya çıkmıştır. Napolyon ordusuna karşı Rusya kendi ordusunu Rusya'nın içlerine doğru geri çekmiştir. Fransa ise boş yerleri istila ederek, ilerlemeye devam etmiştir. Böylece Fransız ordusu hem lojistik hem güç anlamda zayıflamıştır. Ruslar boşalttıkları yerleri yiyeceksiz bırakmışlardır ve arada bir Fransız ordusuna saldırıp, onları yıpratmışlardır. Napolyon'un ordusu Moskova'ya ulaştığında Ruslar şehri boşaltmış ve yakmışlardır. Hava şartları da kötü olunca Napolyon ordusu ile Fransa'ya geri dönmüştür. 1813 yılında Rusya Avusturya ile birleşerek Fransa'ya saldırmıştır, Paris'e kadar ilerlemiştir ve Napolyon'u etkisiz hale getirmişlerdir (Topsakal, 2020).

18 yüzyılın ikinci yarısında Asya bölgesine hâkim olabilmek konusunda İngiltere ile Rusya arasında rekabet başlamıştır. 1732 yılında ilk Kazak bölgelerini sonra da Kırgızların yaşadıkları bölgeleri Ruslar işgal etmeye başlamışlardır. O dönemlerde Hokand Hanlığı, Hive Hanlığı ve Buhara Emirliği Türkistan'a hâkim olmuştur. Kendi aralarında çatışmalar yaşamışlardır. Ruslar 1864'te Hokand Hanlığını, 1868'de Buhara Emirliğini ve 1869'da ise Hive Hanlığı üzerinde hâkimiyet kurmayı başarmışlardır. Sırada işgal etmesi gereken topraklar Türkistan'ın batısı olan Türkmen topraklarıydı. 1879 yılında Rus General Skobelev Göktepe Kalesine saldırmıştır, fakat Rus ordusu Türkmenler tarafından bozguna uğratılmıştır. Türkmenler 1881 yılına kadar Göktepe kalesini korumayı başarmışlardır. Ancak 1881'de Ruslar Göktepe savaşını kazanmışlardır. Ruslara direnen bir diğer bölge olan Merv 1884'te Rusların eline geçmiştir. Böylece Rusya sınırı Afganistan'a kadar genişlemiştir. Ruslar Afgan topraklarına göz dikince Afganistan İngiltere'den yardım istemiştir. Rusya ve İngiltere arasında görüşme yapıldıktan sonra Rusya İran ile Afganistan sınırını kabul etmiştir (Çarpaz, 2011).

Rusya 1904- 1905 yılında Japonya ile savaşa girmiştir. İki taraf Kore'ye hâkim olmak istemiştir. Savaşın sonlarına doğru Rusya'da isyan çıkmış, mitingler başlamıştır

ve Çarlık Rusya savaşa son vermek için Japonya ile barış antlaşması imzalamıştır. İngiltere'nin desteğini alarak savaşı Japonya kazanmıştır. 1905 yılında çıkan isyan aslında Bolşevik Devrimine zemin hazırlamıştır (Armanoğlu, 2019).

1914 yılında Avusturya veliahtı Ferdinand Saraybosna'da öldürülünce, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a savaş açmıştır. Avusturya'nın yanında Almanya, Sırbistan'ın yanında Rusya savaşa girmiştir. Böylece I. Dünya savaşı başlamıştır. Daha sonra Savaşa Fransa, İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu katılmıştır. Devam eden savaş ekonomi alanda tesirini göstermeye başlayınca halkın tepkilere artmaya başlamıştır. Büyük çiftlik sahipleri kredi alamamaya, üretim azalmaya, tahıl fiyatları yükselmeye başlamıştır. Tren yolları sadece asker için kullanılmıştır, fabrikalarda kullanılan hammaddeler pahalıya mal olmuştur, paranın değeri düşmüştür, askerlerin et ihtiyacını karşılamak için hayvanlar orduya ucuz fiyat ile satılmaya başlanmıştır, hayat çok zor ve pahalı olmuştur. İşçilerin ve köylülerin durumu dayanılmaz hal almıştır. Çarlık Rusya'da açlık ve çaresizlik son noktaya ulaşınca ayaklanmalar, mitingler başlamıştır. Bu fırsatı Lenin ve arkadaşları kaçırmamıştır. Köylüleri ve işçileri arkasına alan Lenin ve Troçki 25 Ekim 1917 yılında silahlı ayaklanma düzenleyip ve devrim yaparak iktidarı ele geçirmişlerdir. Böylece Rusya I. Dünya Savaşından çekilmiştir (Kurat, 1987). Çar II. Nikolay tahttan indirilerek, Rusya'da Çarlık dönemi sona ermiştir. Yeni Hükümet Başkanı olarak Lenin seçilmiştir ve Rusya'da Lenin dönemi başlamıştır. Troçki Dışişleri, Stalin Halklar Bakanı olarak göreve başlamıştır. 1918-1922 yıllar arası ülkede iç savaş dönemi yaşanmıştır. Bolşeviklerin ordusu olan Kızıl ordu, Lenin karşıtı olan Beyaz orduyu yenmiştir. Rusya'daki çıkan iç çatışmalara son verildikten sonra SSCB kurulmuştur (Topsakal, 2020).

Hitler 22 Haziran 1941'de Sovyetlere saldırmıştır. Almanya Rus topraklarında ilerledikçe, Ruslar geri-geri çekilmişlerdir. Alman ordusu Rusları kovaladıkça destek merkezlerinden uzaklaşmışlardır. Alman ordusunun yiyeceği, giyeceği, savaş malzemeleri tükenmiştir. Hava şartlarından dolayı Hitler'in ordusu çamurda, karda kalarak, soğuk yüzünden ilerleyememiştir. Rus ordusunun bu başarısı savaşın dönem noktası olmuştur (Sander, 2014). Almanya'nın başlattığı savaş 5 Mayıs 1945 tarihinde Hitlerin yerine geçen Amiral Karl Dönit'in Almanya'nın kayıtsız, şartsız teslimiyetine dair belgeyi imzalaması ile sona ermiştir (Topsakal, 2020).

II. Dünya Savaşından sonra iki süper güç olarak ABD ve SSCB ortaya çıkmıştır. Dünyanın diğer ülkeleri iki kutup halinde bu iki gücün etrafında toplanmaya başlamışlardır. Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında silaha başvurmadan, siyasi, askeri ve ekonomik alanda yürüttükleri rekabet dönemi Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönem Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadar devam etmiştir (Topsakal, 2020). Rusya'nın Amerika ile silah yarışına girmesi SSCB'nin ekonomisine zarar vermiştir. 1985'te iktidara gelen Gorbaçov dış tehditleri ve ekonomik sorunları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Gorbaçov reformları ile SSCB yerine demokratik devletlerin kurulmasını önermiştir. 25 Aralık 1991 yılında SSCB tarih sahnesinden çekilmiştir. Yeni kurulan Rusya Federasyonu'nun başına Boris Yelsin geçmiştir (Bulut, 2015).

2.1.2. Rusya'da Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları

Bolşevik devrimine kadar Rusya'da eğitim kiliselere bağlı olmuştur. İlköğretim köy okullarında, şehirde kurulan okullarda ve kilisede verilmiştir. İlköğretimde dersleri din adamları vermiştir. Öğrenciler ilköğretimde Rus dili, edebiyat, matematik, tarih, coğrafya, fizik, çizim derslerini görmüşlerdir. Orta öğretimde ek olarak yabancı dil dersleri verilmiştir. Liselerde ise dersler sayısal bilimler ve yabancı dil ağırlıklı olmuştur (Gatina, 2009). Sovyetlere kadar kız ve erkek öğrenciler ayrı okullarda eğitim almışlardır. Fakat SSCB kurulduktan sonra erkek kız karışımı, 8-17 yaşındaki çocuklar için zorunlu ve parasız eğitim sistemine geçilmiştir (Ercantürk, 2010). Aynı zamanda eğitim sistemi siyasi partilerin isteklerine göre şekillenmeye başlanmıştır. Özellikle tarih eğitimi siyasi partilerden çok etkilenmiştir. Sovyetler döneminde yeni insan tipi olan 'Sovyet insanı' yaratmak için tarih eğitimi kullanmışlardır. Sovyet ideolojisi kendi gerçeklerini inşa etmek uğruna eski tarih bilgilerini yok etmeye çalışmıştır (Ağayev, 2006). Tarihi istedikleri gibi yazdırmak için tarihçiler baskı altına alınmıştır. Hatta okul programlarındaki tarih dersi iptal edilerek, yerine 'Toplum Bilimi' dersi verilmeye başlanmıştır. 1931 yılında ilk ve ortaokullar ile ilgili yeni karar alınıp, tekrar tarih dersleri verilmeye başlanmıştır. Tarih eğitimi en çok Stalin döneminde baskı görmüştür (Maharramova, 2016). Tarihsel gerçekleri değiştirmek istemeyenler Pan - Türkist, Troçkist, ajan olarak suçlanarak, hapis cezası almışlardır, sürgüne gönderilmişlerdir veya kurşuna dizilmişlerdir (Turan, 2013). Stalin öldükten sonra

yerine gelen Nikita Kruşçev baskıcı rejimi ortadan kaldırmaya başlamıştır. Eğitim üzerindeki politik baskıyı azaltmaya başlamıştır. Tarih eğitimi alanında değişiklikler yapmıştır. Birlik Cumhuriyetlerin kendi tarihlerinin araştırılmasını, yazılmasını ve öğretilmesini başlatmıştır (Ağayev, 2006). Sovyetlerden sonra Boris Yelsin döneminde eğitim alanında yeni kararlar alınmıştır. Sovyet döneminin ideolojisini, komünizmi ve ateizmi ders kitaplarından çıkarmıştır. Eğitimde ve kitaplarda demokratikleşmeye, hoşgörüyü önem verilmeye başlamıştır. Putin iktidara geldiğinde tarih ders kitaplarının yeniden yazılmasını istemiştir. Ulusal kimliği yeniden tarif eden kitaplar hazırlanmıştır. Zorunlu eğitim süresi 11 yıl olan Rusya Devletinde tarih dersi ortaokulda (5-9) başlamaktadır ve lise (10-11) sonuna kadar devam etmektedir (Balta & Demir, 2020).

2.2. İlgili Araştırmalar

Mehmet Hacısalihoğlu'nun (2020) Makedonya Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı – Türk İmajı adlı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan kitaplarda sadece Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili olumlu cümleler yazıldığı görülmüştür. Osmanlı tarihi hakkında bilgiler verilirken tarafsız bir anlatım şeklinden uzak kaldığı dikkati çekmiştir. Devşirme sistemini en önemli 'Türk Zulmü' olarak aktarmışlardır. Balkan savaşları sırasında Makedonların kurban olarak seçildiklerini yazmışlardır. Osmanlı yönetimine karşı çıkarttıkları isyanları 'Milli Özgürlük Savaşı' olarak anlatmışlardır. Genel olarak bu çalışmada Osmanlı dönemi ile ilgili olumsuz cümleler kurulmuştur.

Neriman Ersoy Hacısalihoğlu'nun (2020) Bulgaristan Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı- Türk İmajı adlı çalışmasında Osmanlıların Balkanlardaki ve Balkanlardan Avrupa'ya yönelik fetihlerini 'istila', 'işgal' olarak aktarmışlardır. Osmanlı savaşlarından ise 'Ganimet için saldırılar' olarak söz etmişlerdir. Osmanlı egemenliğini eziyet olarak tasvir etmişlerdir. Bulgarların Osmanlıya birçok vergi ödediklerini ve bu vergilerle Osmanlı ordusunun masrafları karşılandığını, aynı zamanda sultanın parlak sarayı için harcandığını dile getirmişlerdir. Bulgarlar diğer Hıristiyan halklar gibi eşit haklara sahip olmadıklarını vurgulamışlardır. Ramazan ayının ise Hıristiyan tebaa için eziyet olduğunu söylemişlerdir. Türkleri ise katliamcı olarak resmetmişlerdir. ' Ötekiler' diye Osmanlı, Sırbistan, Yunanistan, Romanya, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya'ya hitap etmişlerdir.

Mustafa Şeker ve Genç Osman İlhan'ın (2020) Bulgar Ders Kitaplarında Osmanlı ve Türk İmajının Ele Alınış Biçiminin İncelenmesi adlı çalışmasında 'İnsan ve Toplum' dersine ait kitaplar incelenmiştir. Kitaplarda delillere dayanmayan olumsuz yorumlara yer verildiği görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğunun gayri Müslimlerle olan ilişkileri anlatılırken eksik ve yetersiz bilgiler verilmiştir.

Ahmet Şimşek ve Ee Young Cou'nun (2019) Güney Kore Tarih Ders Kitaplarında Türk ve Osmanlı Algıları adlı araştırmada Türk tarihi hakkında detaylı bilgilerin verildiği görülmüştür. Kitaplarda Hunlardan başlayarak Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular, Memlükler, Safeviler, Timurlular, Babürler, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyeti hakkında bilgilere yer vermişlerdir. Kitaplarda en çok Osmanlı tarihi üzerine durulmuştur. Metinler görsellerle desteklenmiştir. Kitaplarda Türklere yönelik olumsuz yaklaşım bulunmamıştır.

Ebru Jılta'nın(2018) Kosova'da Osmanlı/Türk İmajı: Tarih Ders Kitapları Örneği adlı çalışmasında Kosova tarih ders kitapları incelenmiştir. Kitaplara göre Osmanlı zor ve baskı kullanarak İslam dinini yaymıştır. Arnavutların kültür ve eğitim alanında kendilerini geliştirmelerine engel olarak Osmanlı yönetimini suçlamışlar. Osmanlı devletini işgalci olarak anlatmışlardır. Ancak mimar Sinan'ı dünyanın en iyi mimarı olarak göstermişler. Mustafa Kemal Atatürk hakkında da olumlu cümleler kullanmışlar. Onun vatansever biri olduğunu belirtmişler.

Mustafa Şahin ve Mehmet Soysal'ın (2018) Tarih Ders Kitaplarında Sovyet/Rus İmgesi adlı çalışmasında Rus imajının dönem-dönem farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Atatürk döneminde Sovyetlere dostane yaklaşım görülmüştür. İsmet İnönü döneminde Sovyetler için diktatörlük algısı kullanılmıştır. Demokrat Parti döneminde ise Sovyetlerden sert dille bahsedilmiştir.

Nigar Maharramova Cengiz'in (2016) Sovyet Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı adlı çalışmasında Sovyetler döneminde Türklere karşı nasıl bir yaklaşım olduğu incelenmiştir. Sovyetler döneminde kullanılan tarih ders kitaplarının bazılarında Türkler 'barbar' ve 'istilacı' olarak gösterilirken, bazılarında da Türklerle ilgili objektif düşüncelere yer vermişlerdir. Hunlar vahşi bir kabile olarak anlatılmıştır. Romalılar ve Yunanların Hunlara göre daha üstün insanlar olduklarına vurgu yapmışlardır. Avarların

Slavlara zulmettiklerini yazmışlardır. Slavların ebedi düşmanı olarak Türkleri göstermişlerdir. Türklerle ilgili anlatımda Türkler için ‘Orta Asya Göçebesi’ imajını şekillendirmişlerdir. Selçuklular anlatılırken, Türklerin kültürsüz oldukları gibi karşılıklarına çıkan ve var olan kültürleri de yok ettiklerini yazmışlardır. Timur’u da ‘Korkunç Orta Asya İşgalcisi’ diye anlatmışlardır. Fatih Sultan Mehmet için ‘Muhammed’ adını kullanmışlardır. Aynı zamanda onu barbar değil de akıllı biri olduğunu beyan etmişlerdir.

Evren Balta ve Süheyla Demir’in (2016) Tarih Kimlik ve Dış Politika: Rusya Federasyonu Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı – Türk İmajı adlı çalışmasında Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyetini Batı’nın kendi çıkarları için desteklediği ülke olarak anlattıkları tespit edilmiştir. Osmanlılar için sürekli ‘Osmanlı Türkleri’ ve sadece ‘Türkler’ ifadesini kullanmışlardır. Bunun yanında ‘savaşçı devlet’ ile ‘tehlikeli düşman’ ifadeleri de kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk’ün yaptığı reformlar anlatılırken Türkiye’nin diğer Müslüman ülkelere başarılı bir örnek model olduğuna vurgu yapmışlardır. Aynı zamanda Türklere ve Türkiye’ye karşı algılarında değişiklik oluşmaya başladığı görülmüştür.

Mehmet Ali Kapar’ın (2016) Sovyetler Birliği Dönemi Ders Kitaplarında Eskiçağ Tarihi ve Eski Türkler Tarihi’nin Öğretimi adlı çalışmasında Türk’ler yine barbar ve vahşi göçebe kavim olarak tasvir edilmiştir.

Jahja Muhasiloviç’in (2015) Bosna Hersek Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmajı adlı çalışmasında Hunlar, Selçuklular ve Osmanlılarla ilgili bilgilere yer verildiği görülmüştür. Hunların korkunç, zalim, insanlık dışı ve vahşi olarak aktarıldığı görülmüştür. Hunlar iki ayaklı hayvanlara benzetilmiştir. Attila’nın terör ve dehşet estirdiği belirtilmiştir. Kitabın içinde bulunan Bizans tarihi ve Haçlı seferleri adlı konu içinde Selçukluların Orta Asya’dan gelen Türk barbar kabile oldukları aktarılmıştır. Avarların Slavlar ve Perslerle ittifak içinde oldukları aktarılmıştır. Osmanlılarla ilgili önemli olay olarak Kosova savaşından, Bosna Krallığı’nın fethinden, Krbava Muharebesinden bahsedilmiştir. Osmanlı’nın hukuksal ve toplumsal yapısına da yer verilmiştir. Osmanlı Devletinin adalet sisteminin İslam dininin kanunlarından, sultanın adına getirilen kanunlardan ve geleneklerden gelen kanunlardan oluştuğu ifade edilmiştir. Osmanlı toplumunun reaya ve askeri sınıfa ayrıldıkları aktarılmıştır. Gayrı Müslimlerin Osmanlı döneminde olumlu durumda

oldukları vurgulanmıştır. Devşirme sistemi ile ilgili objektif yaklaşım sergilenmiştir. Osmanlının Bosna Hersek'e İslam dinini getirmesinden dolayı Osmanlının yükselme dönemi için olumsuz cümlelere yer verilmemiştir. Fakat 17 yüzyıl sonrası Bosna'da yaşanan tüm başarısız ve olumsuz olayların suçlusu olarak Osmanlı yönetimi gösterilmiştir. Bosna Hersek tarih ders kitaplarında ağırlıklı olarak Osmanlı tarihi verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili olumlu anlatım sergilenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı reformlardan övgü ile bahsedilmiştir.

Venera Gatina'nın (2009) Rus Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi adlı araştırmasında 1837 ve 1991 yılları arasında okutulan tarih ders kitaplarını kullanmıştır. Sovyetlerden önce ve sonrasındaki Türk imajını karşılaştırmıştır. Elde eden bulgulara göre Osmanlı/ Türk imajı Rusya'nın politik yapısına göre değişiklik göstermiştir.

Özgür Aktaş'ın (2006) Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi adlı çalışmasında Ruslar savaşlarla ifade edilmiştir. Bunun yanında Ruslar için olumlu imaj da oluşturulmuştur.1931 yılında basılan tarih ders kitaplarında Sovyetlere karşı sert eleştiri bulunmamıştır. Fakat Demokrat Parti döneminde yayınlanan tarih ders kitaplarında Ruslara karşı sert eleştiri yapıldığı görülmüştür.

BÖLÜM III

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeline, örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin nasıl raporlaştırıldığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Tarih, Edebiyat, Felsefe ve Sanat tarihi gibi alanlarda ağırlıklı olarak kullanılan nitel araştırma yöntemi (Başol, 2008) bu çalışma için tercih edilmiştir. Nitel araştırma ise gözlem, görüşme, doküman analizi ve grup görüşmesi sonucunda elde edilen verilerin doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya çıkmasını sağlayan araştırma yöntemidir. Nitel araştırma ‘ niçin’ ve ‘nasıl’ sorularına yanıt aramaktadır. Nitel yöntemde olguların varlığına, oluşumuna ve dönüşümüne ilişkin betimlemeler ve yorumlamalar ön plandadır. Nitel araştırmanın amacı bir olgunun derinlemesine incelenmesi ve anlaşılmasının sağlanmasıdır. Nitel araştırmada veriler daha çok belge inceleme, görüşme, gözlem, sözel açıklama, görüntülerle elde edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2008).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Rusya Federasyonu’nun tarih öğretimi için kullandıkları tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Rusya Ortaöğretiminde okutulan ve 2014 ile 2021 yılları arasında yayınlanan 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. sınıf tarih ders kitapları olacaktır. Bunlar:

5. Sınıf. Genel Antik Dünya Tarihi (vseobşaya istoriya drevnego mira). Yelena Saplina, Aleksandr Nemirovskiy, Yelena Salamatina, Sergey Tırin. 2021

6. Sınıf. Genel Orta Asırlar Tarihi (vseobşaya istoriya srednih vekov). Y.V. Agibalova, İ. M. Donskoy. 2014

7. Sınıf. Genel Yeni Dünya Tarihi (vseobşaya istoriya novogo vremeni). A. Y. Yudovskaya, P. A. Baranov, L. M. Vanyuşkina. 2019

8. Sınıf. Genel Yeni Dünya Tarihi (vseobşaya istoriya novogo vremeni). A.Y. Yudovskaya, P. A. Baranov, L. M. Vanyuşkina, D. Y. Bovikin, A.S. Medyakov. 2020

9. Sınıf. Genel Yeni Dünya Tarihi 19-20. Yüzyıl (vseobşaya istoriya novogo vremeni XIX- načalo XX veka). A. Y. Morozov, E. N. Abdullayev, S. V. Tırin, K. P. Çilikin. 2021

10. Sınıf. Genel Yakın Tarih (vseobşaya istoriya, noveşaya istoriya). A. V. Şubin. 2019

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada verilerin elde edilmesi için doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi basılı ya da elektronik belgelerin içeriğini detaylı bir şekilde incelemek ve değerlendirmek için kullanılan nitel araştırma yöntemidir (Kıral, 2020). Doküman analizi modelinde incelenebilecek yazılı belgeler: kitaplar, dergiler, kayıtlar, raporlar, gazeteler, mektuplar, bloklar, istatistikler, ilanlar, günlükler, otobiyografiler, e-postalar, arşiv belgeleri. Yazılı belgelerin yanında görsel ve işitsel belgelerde veri kaynağı sayılmaktadır. Görsel ve İşitsel belgeler: fotoğraflar, filmler, broşürler, afişler, resimler, haritalar, sergiler, reklamlar, şarkılar, şiirler, radyo programı, televizyon programı, ses ve görüntü kayıtları (Balaban, 2018).

Bu çalışmada veriler Rusya ortaöğretiminde okutulan tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili konular, kavramlar, metinler Rusçadan Türkçeye çevrilerek ve Türk tarihi, Türk kültürü ile ilgili görseller incelenerek elde edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmada verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Betimsel analizin amacı 'ne' ve 'nasıl' sorularına cevap vererek olay ve durumları betimlemektir. Aynı zamanda olay ve durumlara karşı görüş ve düşünce ortaya koymaktır (Başol, 2008). Betimsel analizde elde edilen bulgular özetlenir, yorumlanır ve okuyucuya sunulur. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur (Baltacı, 2019)

Betimsel analiz mevcut durum incelendikten sonra, ileriye yönelik görüş geliştirilmesine yardımcı olur (Başol, 2008).

3. 5. Araştırma Planı ve Süreci

Araştırmanın gerçekleşmesi için 2022 – 2023 akademik yılı uygun görülmüştür. Araştırma için Rusya Devleti ortaöğretim genel tarih ders kitapları seçilmiştir. Araştırma konusu ile ilgili Rusça ve Türkçe kaynaklara başvurulmuştur. Rusya Federasyonu'nun genel tarih ders kitaplarına internet üzerinden ulaşılmıştır. Rusya tarih ders kitaplarındaki Türklerle ilgili bilgiler araştırmacı tarafından Rusçadan Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri sonucunda elde edilen bilgiler betimsel analiz yöntemi ile yorumlanarak kaleme alınmıştır.

Bölüm IV

Bulgular

Bu bölümde amaca ve alt amaçlara yönelik cevaplar verilmiştir. Rusya Devleti tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili bilgiler Rusçadan Türkçeye çevrilerek sunulmuştur. Türk imajının nasıl temsil edildiği yorumlanmıştır.

4.1. Rusya Devletinin 5. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.1.1. Hunlar ve Attila

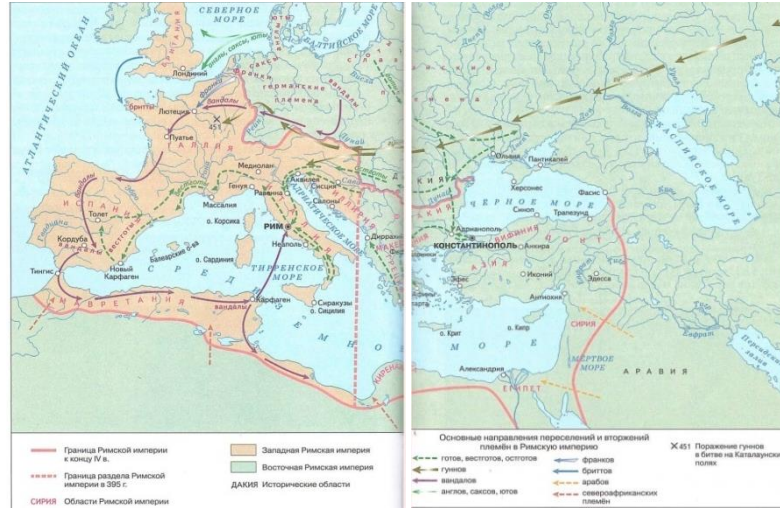
Rusya’da Yelena Saplina, Aleksandr Nemirovskiy, Yelena Salamatina, Sergey Tırın tarafından 2021 yılında 5. sınıflar için hazırlanan antik dünya tarihi ders kitabında Türk tarihi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Kitabın IV. bölümü ‘Antik Roma’ ünitesi olup, bu ünite de Roma devletinin kuruluşu, yönetimi, ordusu, savaşları, dini, kültürü, toplumun yaşam tarzı, devletin liderleri, devletin yıkılışı anlatılmıştır. Bu ünite de yer alan ‘İmparatorluğun Son Dönemleri’ adlı konu içinde bulunan ‘Barbar İstilası’ alt başlığı ile Roma imparatorluğunun çöküşü ve kavimler göçü anlatılmıştır. Kavimler göçü anlatılırken Hunlar ve Attila’dan kaynakça gösterilmeden bahsedilmiştir. Hunların Çin’den batıya doğru ilerlemeleri sonucunda Germen kabilelerinin Roma sınırlarına yerleşmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Roma generali Aetius 451 yılında Katalon savaşında Hunların başında bulunan Attila’yı yendiği yazılmıştır (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tırın, 2021). Kitapta konu şu şekilde verilmiştir:

‘Barbar İstilası: IV. yüzyılda kavimler göçü başladı. Batı Roma sınırlarına çok sayıda Germen kabileleri ilerledi: Hunlar, Gotlar ve Vandallar. Onlar Roma topraklarına yerleştiler. Çin’i terk eden Hunlar ilerleme yolundaki diğer kabileleri sıkıştırdılar. Bu kabileler Roma topraklarına taşınmak zorunda kaldılar. En kalabalık ve savaşçı olan kabile Germen kabilesinden Gotlar ve Vandallardı. Alarik liderliğindeki Got kabileleri 410 yılında Roma’yı kuşattı. Şehre girerek onu yağmaladılar. Gotlar Galya’nın güneyinde başkenti Toulouse olan ilk Barbar krallığını kurdular. Hunlar Roma topraklarına ulaştığında Roma halkı paniğe kapıldı. Hun kabilesinin başında Attila vardı. 451 yılında Roma generali Aetius, Katalon savaşında Attila’yı yendi. Ancak Roma’nın sorunları bununla bitmedi. 455 yılında Afrika’ya

yerleşen Vandallar, İtalya'ya gelerek Roma'yı yağmaladılar ve her şeyi acımasızca yok ettiler. O zamandan beri, kültürel anıtların barbarca yıkımına 'Vandalizm' adı verildi. Roma imparatorluğu hızlı zayıflıyordu ve halkını koruyamıyordu. İmparatorlukta huzursuzluk ve şiddet olağan hale geldi. Zaman, zaman, İtalya halkı hayatlarını kaybetmektense barbarlara sığınarak vahşi adetlere katlanmayı tercih ettiler. Roma'nın kurucusu Romulus Augustus'un adını taşıyan Batı Roma İmparatorluğu'nun son imparatoru, barbar kabilelerin lideri tarafından tahttan indirildi. 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun varlığı sona erdi' (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tırin, 2021, 262-263).

Görüldüğü üzere 5. sınıf antik dünya tarihi ders kitabında Hunlardan ve Attila'dan bahsedilmiştir. Hunların Avrupa'ya doğru ilerlemelerinden dolayı diğer kabilelerin göç etmek zorunda kaldıkları ve göç sonunda Roma imparatorluğunun çöküşü yaşandığı belirtilmeye çalışılmıştır. Ancak '*Batı Roma sınırlarına çok sayıda Germen kabileleri ilerledi: Hunlar, Gotlar ve Vandallar*' (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tırin, 2021, 62) diye, böyle bir cümlenin kurulması Hunların Türk değil de Germen Kabilesi olarak anlaşılmasına sebebiyet vermektedir. Kitapta ki bilgilere göre Hunlar hakkında detaylı bilgilerin verilmediği anlaşılmaktadır. Hunların günlük hayatı, dini, ırkı, inançları, savaşma teknikleri gibi bilgilerden oluşan ayrı bir paragraf verilmemiştir. *Hunlar Roma topraklarına ulaştığında Roma halkı paniğe kapıldı. Hun kabilesinin başında Attila vardı*' (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tırin, 2021, 62) denilmesinde Hunların Romalıları paniklemelerini sağlayabilecek güce sahip olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda Hunların ve Attila'nın Romalıları korku yaydığı anlaşılmıştır. 'Tarihi Liderler' kısmında Alarik, Diocletianus, Konstantin'in yanında Attila'nın adı verilmiştir (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tırin, 2021). Alarik Roma'yı kuşatan Vizigotların başında bulunan lider olup, onun idaresi altında Vizigotlar İtalya'dan sonra Galya'ya ve İspanya'ya girerek oraya yerleşmişlerdir (Çapan ve Güvenç, 2017). Diocletianus Roma tarihinde üçüncü yüzyıl krizi diye bilinen krizi sona erdiren Roma imparatorudur. Diocletianustan önce Roma imparatorluğunda işgal, iç savaş, veba ve ekonomik çöküntü yaşanmıştır. Tüm bu sıkıntılara son veren Diocletianus olmuştur (Abbas, 2019). Konstantin ise Konstantinopolis kentinin kurucusu ve aynı zamanda Hıristiyanlığı kabul eden ilk Roma İmparatorudur (Kassa, 2020). Attila'nın bu tarihi liderler kısmında adının bulunması hem Türk tarihi açısından hem de Avrupa ve dünya tarihi açısından önemli olduğunu göstermektedir. Kitabın

yazarları Türk halklarından olan Hunlar ve Attila'dan bahsederken aşağılayıcı bir dil veya olumsuz söylem içinde bulunmamışlardır. Kitapta Hunlar veya Attila ile ilgili görsel bulunmamaktadır. Fakat kitapta yer alan harita üzerinde Hunların doğudan batıya yaptıkları göç çizilmiştir. Ayrıca *'Hunların, Gotların ve Vandalların hareket yönünü harita üzerinden belirleyiniz'* (Saplina; Nemirovskiy; Salamatina ve Tirin, 2021, 263) diye, bir sorunun var olması Türklerle ilgili değerlendirme etkinliklerinin de var olduğunu göstermiştir.

Görsel 1 ve 2 Roma İmparatorluğu III ve IV. yüzyıllarda. Ulusların Büyük Göçü (Saplina vd., 2021, 260-261).

4.2. Rusya Devletinin 6. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.2.1. Selçuklular

Rusya'da Yekaterina Agibalova ve Grigoriy Donskoy tarafından 2014 yılında 6. sınıflar için hazırlanan orta asırlar tarihi ders kitabının III. ünitesi '6 – 10 yüzyıllarda Araplar' olup, bu ünite Arap coğrafyasından, bedevi kabilesinden, İslam dininin kuralarından, Hz. Muhammed'den, Arap fetihlerinden, Arap kültüründen, eğitiminden ve Abbasilerden bahsedilmiştir. Arap dünyasını anlatırken 'Hilafetin Çöküşü' alt başlığı altında Selçuklulara değinilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014). Büyük Selçuklu devleti Oğuzların Kınık boyuna mensup olan Selçuk Bey'in torunları Toğrul ve Çağrı Beyler tarafından 1040 yılında Merv de kurulan Müslüman Türk devletidir. Bu devletin sınırları doğuda Sibiry'a'dan batıda Marmara ve Ege kıyılarına, kuzeyde Kafkaslardan güneyde Mısır'a kadar uzanmıştır. Afrika dışındaki İslam dünyasını kendi

yönetimi altında birleştirmişlerdir. Anadolu'yu Türk-İslam yurdu haline getirmişlerdir. Bu nedenlerden dolayı sadece Türk tarihi açısından değil, hem İslam tarihi açısından hem de dünya tarihi açısından son derece önem taşımaktadır (Yazıcı, 2011). Ancak Rusya Devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında Selçuklulara detay verilmeden değinilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014).

'11. yüzyılın ortalarında Ortadoğu'daki Arap mülklerinin çoğu Orta Asya'dan gelen Selçuklu Türkleri tarafından fethedildi. Onlar Bağdat'ı ele geçirdi. Selçuklu Türklerinin hükümdarına halife tarafından sultan unvanı verildi (Agibalova & Donskoy, 2014; 77).

Rusya Devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında az da olsa Selçuklular hakkında bahsedilmiştir. *'11. yüzyılın ortalarında Ortadoğu'daki Arap mülklerinin çoğu Orta Asya'dan gelen Selçuklu Türkleri tarafından fethedildi'* denilmesi, Selçukluların Orta Asya kökenli olduklarını ve 11. yüzyılın İslam dünyasında otoritenin Araplardan artık Selçuklulara geçtiği mesajı verilmeye çalışılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 77). *'Onlar Bağdat'ı ele geçirdi. Selçuklu Türklerinin hükümdarına halife tarafından sultan unvanı verildi'* denilmesine göre, Selçukluların İslam dünyasında itibarının arttığını, Bağdat halifesinin siyasi yetkilerinin Selçuklu hükümdarına geçtiğini ve halifenin Selçukluların koruması altında dini bir lider olarak devam ettiği gösterilmeye çalışılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 77). Aynı kitapta 'Haçlı Seferleri' diye konu bulunup, bu konu içinde haçlı seferlerinin nedenleri ve sonuçları açıklanmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014;). Batı Avrupa güçleri tarafından 1096- 1293 yılları arasında Papa'nın isteği ve yönlendirmesiyle Müslümanların idaresinde olan Filistin üzerine yapılan sekiz büyük akına Haçlı seferleri denilmektedir (Koca, 2017). Rusya devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında 'Filistin'e' diye alt başlığıyla Selçuklulara değinilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014;).

'Filistin'e:1095 yılında, Fransa'nın Clermont kenti yakınlarındaki geniş bir ovada, Papa II. Urban Hıristiyanlara: 'İsa Mesih orada yaşadı ve çarmıha vuruldu. Kudüs'te Hıristiyanlara ana tapınağı olan kutsal kabir var', diye seslendi. Hıristiyanlar Filistin'in süt ve bal akan ülke olduğunu ve İsa tarafından oranın Hıristiyanlara miras bırakıldığına inanıyorlardı. 11. Yüzyılın ortalarından itibaren Filistin Selçuklu Türklerinin hâkimiyeti altındaydı. Papa kutsal toprakların ve Hıristiyan kardeşlerinin kurtulması için çağrıda bulundu. Papa bu sefere katılanların günahlarının tamamen

bağışlanacağına söz verdi ', diye aktarılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 136). Hıristiyan dünyası için Filistin topraklarının kutsal olduğu, bu toprakların Müslüman Selçukluların elinde olduğunu ve Hıristiyanların kutsal toprakları geri almaları gerektiği için haçlı seferlerinin başlandığı dile getirilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 136). '11. Yüzyılın ortalarından itibaren Filistin Selçuklu Türklerinin hâkimiyeti altındaydı' denilmesine göre, 11. yüzyıl Hıristiyan dünyasının karşısında Selçuklu gücünün olduğu ve bu seferin Selçuklulara karşı yapılacağı mesajı verilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 136). Bunun yanında Haçlı orduları ile Selçuklu ordularının çatışmasını gösteren görsel kullanılmıştır.

Görsel 2. *Haçlı ordusunun Selçuklu Türklerle Çatışması. Fransa'daki Saint-Denis Katedrali'nin Vitray Penceresi* (Agibalova & Donskoy, 2014; 136).

Görselin altına: 'Haçlı ordusunun Selçuklu Türklerle Çatışması. Fransa'daki Saint-Denis Katedrali'nin Vitray Penceresi' diye bilgi verilmiştir. Ayrıca 'Her iki tarafın silahları ve zırhları arasındaki fark nedir?' diye soru yönlendirilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 136). Selçuklu devletinin kuruluşu, devlet hükümdarları, devletin sınırı, yönetimi, Selçuklu toplumu ve kültürü hakkında bilgi verilmemiştir. Kitapta Selçuklulardan bahsedilirken sürekli Selçuklu Türkleri ifadesi kullanılarak, onların Türk kökenli oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca 11. yüzyılın büyük güçlerinden biri Selçuklu devletinin olduğu belirtilmiştir. Kitabın yazarları tarafından Selçuklular hakkında olumsuz ifadelere yer verilmemiştir.

4.2.2. Osmanlılar

Osmanlılar hakkında konu Rusya devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında '14-15. yüzyıllarda Sırp devletleri ve Bizans' ünitesi başlığı altında işlenmiştir. Bu ünite Osmanlı devletinin Balkanlardaki ve İstanbul fethinden bahsedilmiştir. Konu adı

‘Osmanlı Türkler tarafından Balkan yarımadasının fethi’ olup, ‘Osmanlı Türklerin İlk Fethi’ alt başlığıyla konu sunulmuştur (Agibalova & Donskoy, 2014).

‘Osmanlı Türklerin ilk fethi: 13. yüzyılın sonunda Küçük Asya’nın kuzeybatısında parçalanmış olan Selçuklu Türk devletinin topraklarında knyaz Osman tarafından savaşçı bir devlet kuruldu. Onun egemenliği altında birleşen kavimlere Osmanlı Türkleri denilmeye başlandı. Osmanlı devletinin başında bulunanlar için daha sonra sultan unvanı kullanıldı. Bizans, Sırbistan ve Bulgaristan ile savaş halinde olduğu için, onlara karşı Bizans sık sık Osmanlılardan yardım istedi. Türkleri Avrupa’dan sadece dar bir boğaz ayırıyordu. Osmanlı Türkleri bu dar boğazı geçerek Balkan yarımadasına yağmacı akınlar yapmaya başladı. Kısa süre sonra Avrupa’daki Bizans topraklarının bir kısmını ele geçirdiler ve başkentini Edirne’ye taşıdılar. İmparator Osmanlı padişahına haraç ödemek, kendini Osmanlı padişahının vassalı olarak kabul etmek ve Osmanlı fetihlerine katılmak zorundaydı’ (Agibalova & Donskoy, 2014; 208-209).

Görüldüğü üzere bu paragraf ile Osmanlı devletinin kuruluş ve Balkan yarımadasına geçiş süreci anlatılmaya çalışılmıştır ayrıca Osman Bey için kitapta ‘knyaz’ unvanı kullanılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 208). Osmanlı’nın bir savaşçı devlet olduğunu ‘*knyaz Osman tarafından savaşçı bir devlet kuruldu*’, diyerek gösterilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 208). ‘*Onun egemenliği altında birleşen kavimlere Osmanlı Türkleri denilmeye başlandı*’ cümlesi altında Osman Bey’in diğer kabileleri birleştirmeyi başardığı ve Osmanlı tebaasının oluşumu ifade edilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 208). Yine Osmanlıların Türk kökenli olduklarını belirtmek için Osmanlılara ‘Osmanlı Türkleri’ diye hitap edilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 208-209). ‘*Bizans, Sırbistan ve Bulgaristan ile savaş halinde olduğu için, onlara karşı Bizans sık sık Osmanlılardan yardım istedi. Türkleri Avrupa’dan sadece dar bir boğaz ayırıyordu. Osmanlı Türkleri bu dar boğazı geçerek Balkan yarımadasına yağmacı akınlar yapmaya başladı*’ diyerek, Osmanlıların Bizans’ın yardım isteğini geri çevirmeyip, fırsattan yararlanıp, bu yardım sonucunda Balkanlara geçmeyi başardıklarına ve daha sonra oraları fethettiklerine vurgu yapılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 209). Kitapta Osmanlı devletinin kuruluş süreci hakkında bilgi aktarılırken negatif üslup kullanılmamıştır. Kitapta Osman Bey ve Osmanlı tebaası ile ilgili görsele yer verilmemiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 208).

Osmanlı'nın Balkanlardaki yayılma süreci ile ilgili olayların başında ve dönüm noktası olarak görülen Kosova Savaşı gelmektedir. Kosova savaşı Balkan güçleri ile Osmanlı arasında yapılan muharebedir (Uğurlu, 2011). Rusya devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında Kosova savaşı şu şekilde aktarılmıştır:

'Kosova savaşı: 1389'da Osmanlı büyük bir orduyla Sırbistan'ı işgal etti. Belirleyici savaş Kosova sahasında gerçekleşti. En başından beri savaş çok şiddetliydi. Ölmeyi göze alan cesur Sırp savaşçı Miloş Obiliç sığınmacı kılıfına girerek Türk kampına gitti. Padişahın çadırına getirildiğinde ise giysilerinin arasında sakladığı bir hançerle onu yaraladı. Türklerin kampında karışıklık meydana geldi. Ancak padişahın oğlu düzeni sağladı ve yedekte bulunan muhafızları savaşa gönderdi. Sırp ordusu yenildi. Esir düşen Sırp kralı ve prensler, ölmek üzere olan padişahın gözleri önünde öldürüldü. Sırp lar, Kosova meydanındaki yenilgiyi, korkunç bir ulusal felaketi yaşamış gibi oldular. Halk savaşın kahramanları hakkında şarkılar ve efsaneler yazdı. Türküler söyleyerek ülkenin özgürlüğü için mücadeleye çağrıda bulundular. Fethedenlere karşı mücadeleye devam ettiler. Ancak 70 yıl sonra sultan Sırbistan'a tamamen boyun eğdirmeyi başardı. Osmanlı Türkleri Bulgaristan'ı da işgal etti. Hemen hemen her şehri savaşıarak aldılar. Fakat güçler eşit değildi. 14. Yüzyılın sonunda Bulgaristan, beş asır boyunca devam edecek olan sultanın egemenliği altına girdi (Agibalova & Donskoy, 2014; 209-210).

'Ölmeyi göze alan cesur Sırp savaşçı Miloş Obiliç sığınmacı kılıfına girerek Türk kampına gitti. Padişahın çadırına getirildiğinde ise giysilerinin arasında sakladığı bir hançerle onu yaraladı', burada Sırp asker Miloş Obiliç kendini vatan için feda eden bir asker olarak gösterilmiştir, yaralanan Osmanlı padişahı olarak ise I. Murad kastedilmiştir ve paragraf içinde adı geçmeden, sürekli sultan olarak ifade edilmiştir. Ancak ilerleyen kısımda Sırp destanından alıntı eklenmiştir ve orda yaralan padişahın I. Murad olduğu anlaşılmıştır. (Agibalova & Donskoy, 2014; 209). 'Türklerin kampında karışıklık meydana geldi. Ancak padişahın oğlu düzeni sağladı ve yedekte bulunan muhafızları savaşa gönderdi' diye, I. Murad'ın oğlu I. Bayezid'ten bahsedilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 209). 'Esir düşen Sırp kralı ve prensler, ölmek üzere olan padişahın gözleri önünde öldürüldü', burada hem Osmanlı padişahının hem Sırp kralının öldürülerek, iki tarafında kayıp verdikleri, aynı zamanda yaralanmış olan Osmanlı padişahının intikamının alındığı ifade edilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 209). 'Türküler söyleyerek ülkenin özgürlüğü için mücadeleye

çağrıda bulundular. Fethedenlere karşı mücadeleye devam ettiler. Ancak 70 yıl sonra sultan Sırbistan'a tamamen boyun eğdirmeyi başardı', diye bilgi aktarımı, Sırpların kolay kolay yenilgiyi kabul etmeyip, Osmanlı idaresine karşı direndiklerini ve Osmanlının Sırbistan'a tamamen hâkim olmasının zor olduğunu göstermiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 209). 'Osmanlı Türkleri Bulgaristan'ı da işgal etti. Hemen hemen her şehri savaşıarak aldılar. Fakat güçler eşit değildi' burada güç eşitsizliği yüzünden Osmanlının üstünlük kazandığı mesajı verilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 210). Kitapta Balkan topraklarının fethi Kosova savaşı örneği verilerek anlatılmış ancak Balkanlardaki Osmanlı idaresi, yürüttüğü faaliyetler hakkında bilgi paylaşılmamıştır. Konuyu pekiştirmek için ise Sırp destanı 'Militsa'dan alıntı yapılmıştır (Agibalova & Donskoy, 2014; 210).

Aniden hizmetkâr Milutin gelir,

Kraliçe sormaya başlar:

'Kosova sahasında neler oldu?'

Hizmetçisi Milutin cevap verir:

'Her şey Sırp kralı şanlı Lazerin öldüğü

Kosova meydanında kaldı.

Orada birçok mızrak kırıldı,

Orada sekiz Yugoviç öldü,

Hiçbiri kardeşlerine ihanet etmedi,

Savaşta sonuna kadar savaştılar.

Bir tek Beško sağlam kaldı,

Sahanın karşısına bir pankart gibi çıktı,

Utangaç güvercinlerin şahini gibi,

Dağıttı Türk askerlerini.

Miloş da orda öldü Kraliçe,

Sultan Murad'ı ve 12 bin Türkü katletti.

Sırların hatırasında yaşayacak,

Şarkılarda, masallarda yaşayacak,

Kosova ve halk ne kadar yaşarsa,

O da yaşayacak' (Agibalova & Donskoy, 2014; 210).

Sırbistan ve Bulgaristan fethinin işgal olarak aktarılması ve 'Militsa' destanından birkaç parça verilmesi, kitap yazarlarının Kosova Savaşına ve Osmanlı fetihlerine objektif bakmadıklarını göstermiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 208-210).

Rusya Federasyonu'nun 6. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı devletinin Balkanlardaki fetihleri anlatıldıktan sonra İstanbul'un fethi anlatılmıştır. Kitapta konu 'Bizans'ın sonu' alt başlığıyla şöyle verilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014):

'Bizans'ın Sonu: *Papa'nın yardımıyla birçok kez Türklere karşı haçlı seferleri düzenlenmişti. Fakat tüm seferlerin haçlı şövalyelerinin yenilgisiyle sonuçlanmasına rağmen Türkler Konstantinopol'i almayı başaramamışlardı. Ancak Fatih olarak anılacak olan II. Mehmed'in (1451-1481) tahta çıkmasıyla durum değişti. II. Mehmed birkaç dil biliyordu, matematik, astronomi ve felsefe okumaktan hoşlanıyordu. Ama eğitim onun zulmünü zerre kadar yumuşatmadı. Padişah, rakiplerinden kurtulmak için dokuz aylık erkek kardeşinin ve diğer bazı akrabalarının öldürülmesini emretti. Boğaz'ın Asya kıyısında bir kale inşa eden padişah, gemilerin Akdeniz ile Karadeniz arasındaki hareketini kontrol etmeye ve yoğun bir şekilde Bizans başkentini kuşatmasına hazırlanmaya başladı. Büyük bir ordu (100 ila 150 kişi) toplayan II. Mehmed Bizans başkentini karadan kuşattı. Aynı zamanda Türkler birkaç yüz gemilik bir filoyu Marmara denizine getirdiler. Bizans, şehri savunmak için yalnızca yaklaşık yedi bin kişiyi kaldıracaktı. Türklerin de güçlü topları vardı. Türkler surların önündeki hendeki defalarca doldurdular, ancak kuşatılanlar gece inanılmaz bir hızla hendeki temizlediler. Sonra Türkler şehrin kapılarının altından bir tünel kazmaya başladılar. Kuşatılanlar yaklaşmakta olan kazıya bir patlama başlatarak birçok Türk askerini öldürdüler. Türklerin büyük zorluklarla ilerlediği ve surlara kayıplar verdiği devasa kuşatma kulesini de yakmayı başardılar. Başarısızlıklardan öfkelenen II. Mehmed,*

şehri kuzeyden, zayıf bir şekilde savunulan taraftan kuşatmak için gemilere Konstantinopolis'in iç limanı olan Haliç'e girmelerini emretti. Limanın girişi hiçbir geminin geçemeyeceği devasa bir zincirle kapatılmıştı. Osmanlılar gece 80 gemisini karadan Haliç'e sürüklediler. Bir platform döşendi ve kalın bir şekilde yağlandı. Türk gemilerinin kuzeyden gelmesiyle şehrin savunucuları savunma hatlarını daha da genişletmek zorunda kaldı. Şehrin yiyecek kaynakları tükendi. Savunucuların güçleri zayıflıyordu, askerler gece gündüz dinlenemiyorlardı. Duvarlarda büyük delikler vardı, hendekler yarı yarıya doluydu. Türk birlikleri, padişahın emriyle kaleye son taarruzu başlattı. Türkler duvarın bir kısmını ele geçirmeyi ve kapıdan geçmeyi başardılar. Kanlı bir savaş sonucunda son Bizans imparatoru öldü. Kuşatmanın 53. gününde Türkler Konstantinopolis'i ele geçirdiler. Böylece 1453'te bin yıllık Bizans imparatorluğunun varlığı sona erdi. Padişah, birlikleri tarafından şehrin yağmalanması için üç gün süre verdi. Savunucuların çoğu yok edildi, yaklaşık 60 bin kişi köle olarak satıldı. Sultan şanlı merasimle şehre girdi, Ayasofya kilisesini ziyaret etti ve buranın camiye dönüştürülmesini emretti. Türklerin İstanbul adını verdikleri Konstantinopolis, Osmanlı devletinin başkenti oldu'(Agibalova & Donskoy, 2014; 210-212).

Dünya tarihi açısından Konstantinopolis'in düşüşü önemli olaylardan biri olduğu için Rusya devleti 6. sınıf tarih ders kitabında bu konu ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Türklerin daha öncede Konstantinopolis'i fethetmek istedikleri fakat alamadıkları vurgulanmıştır. Fakat Konstantinopolis'in daha önce hangi Türk devletleri veya hangi padişahlar tarafından kuşatılıp, fethedilemediği belirtilmemiştir. Fatih Sultan Mehmed'in iyi eğitim görmüş, yabancı dil bilen, bilimle ilgilenen, meraklı, akıllı, yetenekli ve zeki bir padişah olduğu mesajı verilmiştir, fakat beraberinde onun sert ve acımasız bir yapısının da olduğu ifade edilmiştir. Kitapta İstanbul'un fethi süreci anlatılırken Türklerin gemicilik alanında, top kullanımında ve askeri güç konusunda başarılı olduklarını, aynı zamanda Türklerin gemileri karadan yürütebilecek kadar güçlü, cesur ve yaratıcı yapıya sahip oldukları gösterilmiştir. Kazanmak için Türklerin tüm şartları zorladıkları ve Bizanslıların da sonuna kadar direndikleri aktarılmıştır. Konu içinde yer alan bilgilerle Türklerin saldırgan ve yağmacı olduğu da söylenmiştir. Kitapta saldıran tarafın Osmanlı, savunan tarafın ise Bizans olduğu aktarılmıştır. Kitapta İstanbul'un fethinden önceki konularda Osmanlı hakkında bilgi aktarılırken sürekli 'Osmanlı Türkleri' diye bahsedilmiştir ama İstanbul'un fethi anlatılırken

‘Osmanlı Türkleri’ yerine ‘Türkler’ diye hitap edilmiştir. Osmanlılar için ‘Türk’ kavramı kullanılırken, Bizanslılar için ‘Kuşatılanlar’ ve ‘Savunanlar’ kavramı kullanılmıştır. Kuşatma sürecinde Türklerin karşılaştıkları zorluklara, verdikleri kayıplara rağmen Osmanlı padişahının ve askerlerinin Konstantinopolis’i almaktan vazgeçmedikleri mesajı verilmiştir. Kuşatmanın 53 gün sürdüğü ve Osmanlı galibiyetiyle Bizans’a son verildiği aktarılmıştır. II. Mehmed’in ‘Fatih’ unvanını hak ettiği de görülmüştür. Ayasofya kilisesinin camiye dönüştürüldüğünü açıklayarak, İslam dünyasının Hıristiyan dünyası üzerindeki galibiyetine vurgu yapılmıştır. Günümüzdeki İstanbul’un eskiden Osmanlı başkenti ve ondan öncesi ise Bizans başkenti Konstantinopolis olduğu açıklanmıştır. Konu anlatımı bittikten sonra ‘*Balkan Yarımadası halklarının Osmanlı işgaline karşı bağımsızlıklarını kahramanca savunduklarını kanıtlayan örnekler verin; Avrupa şövalyelerinin Türklere karşı seferlerine neden Haç adı verildi? Balkan Yarımadası tarihindeki olayları kronolojik sıraya göre düzenleyin: Kosova meydanındaki savaş; Mehmed’in birlikleri tarafından Konstantinopolis kuşatması; Küçük Asya’nın kuzeybatısında Osmanlı devletinin oluşumu*’ diye, değerlendirme sorularına yer verilmiştir. ‘Yaratıcı çalışmalar ve projeler’ kısmında ‘*Tarihi yeniden yapılandırma: Konstantinopolis kuşatması ve saldırısı*’ atlı çalışmaya yer verilmiştir. Bu çalışmada o zamanın şartlarını ve olaylarını sultanın ordusundaki bir Türk asker adına yazmalarını, aynı zamanda şehri savunanlardan birinin adına yazmaları istenmiştir. Yazdıklarını sınıfta paylaşarak, farklı şekilde tartışmaları önerilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 210-214). Kitapta Fatih Sultan Mehmet’in gül koklayan portresine yer verilmiştir.

Görsel 3. *Sultan II. Mehmet. 15. Yüzyılın Resmi (Agibalova ve Donskoy, 2014; 212).*

Görselin altına ‘Sultan II. Mehmet. 15. Yüzyılın Resmi’ diye not düşülmüştür. Görüldüğü gibi Rusya devletinin 6. sınıf tarih ders kitabında II. Mehmet için zeki, yaratıcı ve hırslı imajı çizilirken, onun idaresi altındaki Türkler için güçlü ve cesur imajı çizilmiştir. Aynı zamanda onların acımasız, işgalci, saldırgan oldukları da belirtilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014; 210-214).

Rusya’nın 6. sınıf tarih ders kitabında Selçuklular ve Osmanlılar hakkında bilgi sunulmuştur. ‘Hilafetin çöküşü’ ve ‘Filistin’e’ başlığı altında Selçuklulardan çok kısa bahsedilmiştir. Selçukluların İslam dünyasında lider konuma geldikleri belirtilmiştir. Kitaba Selçuklu ordusuyla ilgili görsel eklenmiştir. Selçuklular hakkında olumsuz cümleler kurulmamıştır. ‘Osmanlı Türklerin ilk fethi’ ve ‘Bizans’ın sonu’ alt başlığıyla Osmanlılardan bahsedilmiştir. Osmanlı Beyliğinin kuruluşu, Balkanlardaki üstünlüğü ve Bizans’a son verilmesi aktarılmıştır. Osmanlıların hem güçlü hem de işgalci oldukları vurgulanmıştır. Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet fotoğrafına yer verilmiştir. Değerlendirme etkinliklerinde Türk tarihi ile ilgili sorulara yer verilmiştir (Agibalova & Donskoy, 2014).

4.3.Rusya Devletinin 7. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.3.1. Osmanlılar

Anna Yudovskaya, Pyoter Baranov ve Lyubov Vanyuşkina tarafından 2019 yılında 7. sınıflara genel tarihi aktarmak için Yeni Çağ Tarih ders kitabı hazırlanmıştır. Bu kitabın II. ve III. ünitesinde Osmanlı tarihi ile ilgili konulara yer verilmiştir. II. ünite de bulunan ‘ XV ve XVII. yüzyıllarda uluslararası ilişkiler’ adlı konuda Osmanlı hakkında bilgiler ‘Osmanlı İmparatorluğu ile savaşlar’ alt başlığı altında aktarılmıştır (Yudovskaya vd., 2019).

‘Osmanlı İmparatorluğu ile savaşlar: Avrupa devletlerinin özellikle Türkiye ile savaşları şiddetliydi, çünkü her iki taraf da birbirini yalnızca belirli siyasi konularda rakip değil, aynı zamanda farklı inanca, farklı bir dine mensup oldukları için kâfir olarak da algılıyorlardı. Avrupa’daki savaş alanlarında, savaşan devletlerin ordularının çoğu paralı askerlerden oluşuyordu ve onlar anlamadıkları hedefler için kahramanlarca savaşarak ölmeye hiç çaba göstermediler. Türkiye ile yapılan

savaşların çoğu inançla ilgili olduğu için kişisel duygular olan, korku ve nefret işin içine girdi. Ama sonra din yavaş yavaş yerini siyasete bıraktı. Papa'nın tüm çabalarına rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşlar Avrupa'nın endişesi haline gelmedi. Türk tehdidinden doğrudan etkilenen ülkeler: Avusturya, Venedik, Polonya, İspanya ve daha sonra Rusya İmparatorluğu oldu. Fransa ise genellikle Türklerin müttefiki olarak hareket etti' (Yudovskaya vd., 2019; 183).

Görüldüğü gibi bu paragrafta Avrupa devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan savaşların sebebi politik konuların yanında Avrupa'nın Hıristiyan, Osmanlı'nın ise İslam dinine ait olmaları neden olarak verilmiştir. Ayrıca Osmanlı devleti yerine bazı yerlerde Türkiye kelimesinin kullanılması Türkiye Cumhuriyeti'ni Osmanlı'nın devamı olarak gördüklerine işaret etmiştir. Papa'nın Osmanlıya karşı Avrupa güçlerini birleştirmek istediği ama bu çabasının gerçekleşmediği ve Fransa'nın Osmanlı'nın yanında yer aldığı ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 183). Kitapta konu şöyle devam etmiştir:

'Modern zamanda Avrupa devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler iki döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem XVI. yüzyıldan XVII. yüzyılın ortalarına kadar Türklerin zafer kazandığı dönemdir. Türkler bütün Balkanları, Macaristan'ı ele geçirdiler, Akdeniz ülkelerini tehdit ettiler, Viyana surlarına yaklaştılar. İkinci dönem ise Avrupa'nın XVII. yüzyılın sonlarında saldırıya geçtiği dönemdir. 20.yüzyılın başına kadar Türkler iki yüzyıl boyunca yavaş yavaş Avrupa'dan Asya'ya çekilmeye zorlandı. Eski geniş Avrupa mülklerinden sadece Konstantinopolis ve çevresi kaldı' (Yudovskaya vd., 2019; 183).

Anlaşıldığı üzere Avrupa devletleri ve Osmanlı devleti arasında yaşanan savaşlar iki döneme ayrılarak verilmiştir. Birinci dönem Osmanlı zaferleri, ikinci dönem ise Avrupa zaferleri olarak açıklanmıştır. 17. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı devleti girdikleri savaşları kazanıp, sınırlarını Avrupa'da genişlettiği ifade edilirken, daha sonra Avrupa'daki topraklarını ve gücünü kaybettikleri, ellerinde İstanbul ve çevresi kaldığı ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 183). Sonrasında şunlar açıklanmıştır:

'Dört büyük Türk savaşı birinci döneme aittir. Özellikle önemli olan 1526- 1555 yılları arasında yapılan savaşlardır. 1526'da Mohaç Muharebesi'ndeki yenilginin ardından, önceki yıllarda Türk tehdidine karşı Avrupa'nın ana kalkanı olan Macaristan

Krallığı'na son verildi. 3 yıl sonra Türkler ilk kez Avusturya Habsburglarının başkenti Viyana'yı kuşattı. Bundan sonra Türklere karşı mücadelede asıl yükü Habsburglar üstlendi: karada Avusturya, denizde ise İspanyollar. Son büyük savaşlarından biri 1571'de gerçekleşen ünlü Lepanto Deniz savaşıydı. İspanyol-Venedik filosu, Türklerin sayısal üstünlüğüne rağmen onları ezici bir yenilgiye uğrattı. Bu savaşta, İspanyol müfrezelerinden birinin başında Don Kişot'un gelecekteki yazarı Miguel Cervantes cesurca savaştı ve iki kez yaralandı. Ancak bu zafer güç dengelerinde önemli bir değişikliğe yol açmadı' (Yudovskaya vd., 2019; 183-184).

Görüldüğü üzere Kanuni Sultan Süleyman ve onun oğlu II. Selim döneminden bahsedilmiştir. Ancak konu içinde Osmanlı padişahlarının ismi geçmemiştir. 1526-1555 yılları arasında Avrupalıların 'Muhteşem Süleyman' dedikleri, Türk tarihinde ise 'Kanuni Sultan Süleyman' olarak bilinen I. Süleyman Osmanlı tahtında oturmuştur. I. Süleyman yaptığı seferler sonucunda Avrupa'ya Osmanlı üstünlüğünü kabul ettirmiştir (Oral, 2011). Bu paragrafta Kanuni Sultan Süleyman'ın gerçekleştirdiği seferler anlatılmaya çalışılmıştır. Süleyman'a karşı durabilecek gücün Avrupa da olmayışı görülmüştür. Macarları çok ciddi yenilgiye uğrattığı belirtilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 183-184). Paragrafta bahsedilen 'Lepanto Deniz Savaşı' ise Türk tarihinde 'İnebahtı Deniz Savaşı' olarak bilinmektedir. Bu savaşta Osmanlı donanması yenilgiye uğramıştır. Bu olay II. Selim döneminde yaşanmıştır (Doğan, 2022). Rusya 7. Sınıf tarih ders kitabında Türklerin İnebahtı' da İspanyol- Venedik gücü tarafından yenilgiye uğradıkları bilgi paylaşılarak, önemli sonuçlar getirmemesine rağmen Avrupalıların zafer kazandıkları mesajı verilmiştir. Bu savaşa katılan ve yaralanan kişilerden birinin ünlü İspanyol yazarı Miguel Cervantes'in olduğu ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 183-184). Daha sonrasında konuya şu şekilde devam edilmiştir:

'Türk tehdidine karşı mücadelede dönüm noktası ancak bir asır sonra 1683-1697 yılları savaşı sırasında gerçekleşti. Türklere karşı Avusturya, Polonya ve Venedik birleşerek 'Kutsal İttifak' oluşturdular. Daha sonra bu birliğe Rusya da katıldı. Savaş 1683 yılında 200 bin kişilik Türk ordusunun Viyana kuşatmasıyla başladı. 15 bin asker ve gönüllünün katılımı ile yaklaşık iki ay bu kuşatmaya direndiler. Savunucuların çoğu öldüğünde, erzak tükendiğinde ve kale duvarlarının Türkler tarafından havaya uçurulacağı konusunda gerçek bir tehdit ortaya çıktığında, şehrin komutanı çaresiz bir çağrıyla, yardıma yaklaşan Alman ve Polonya müfrezelerine döndü ve : 'Vakit kaybetme, Allah aşkına vakit kaybetme!'diyerek seslendi. Kısa süre sonra Viyana

surlarının yakınında Türklerin yenildiği kesin bir savaş gerçekleşti. İmparatorluk birlikleri, Macaristan'ın kurtarılması üzerine saldırı başlattı. Hatta Avusturyalılar Türkler tarafından yıkılan Sırbistan'ın eski başkenti Belgrad'ı işgal etmeyi başardılar. 1697'de Avusturya başkomutanı Prens Savoy Eugene, Zenta Muharebesi'nde Türkleri kesin bir yenilgiye uğrattı. Askeri tarihin en parlak zaferlerinden biriydi. Türkler 25 bin kişi kaybederken, Avusturyalılar sadece 429 kişi kaybetti. Savaşın ana sonucu, birçok Hıristiyan halk Balkanlar'da Türklerin egemenliği altında kalmaya devam etse de, nihayet Avrupa'ya yönelik Türk tehdidi ortadan kalkmış oldu. Rusya bu başarılar esnasında ikinci planda yer alarak Türkiye'nin bir tebaası olan Kırım Hanı'na karşı çıkararak 1696'da Azak kalesini ele geçirdi. Bununla birlikte, önümüzdeki 18. yüzyılda Türklere karşı durma güç Rus İmparatorluğuna geçecektir' (Yudovskaya vd., 2019; 184).

Anlaşıldığı üzere Osmanlının Avrupa karşısında eski gücünü kayb ettikleri dönem anlatılmaya çalışılmıştır. Avusturya, Venedik ve Polonya Osmanlı Devletine karşı 'Kutsal İttifak' oluşturdukları ve bu ittifaka daha sonra Rusya katıldığı söylenmiştir. Güçlerini birleştiren ülkelere karşı, Osmanlı devletinin 1683'de Viyana kuşatmasında başarılı olmadıkları yazılmıştır. Viyana kuşatması sırasında Almanların ve Polonyalıların yardıma geldiği beyan edilmiştir. Avrupa güçleriyle yaşanan çatışmada Osmanlının Avrupa ülkelerine göre çok fazla kayıp verdiği belirtilmiştir. Tüm yukarıda verilen bilgilerin yanında Avusturyalıların Belgrad'ı işgal ettiği bilgisi verilerek Osmanlının saldırıdan savunma taktiğine geçtiği belirtilmiştir. Avrupa da artık bir Türk tehdidi kalmadığı ifade edilmiştir. Osmanlıların Avrupa'dan geri çekilme sürecinin başlangıcı beyan edilmiştir. Ancak Balkanlar'da Osmanlı egemenliğinin devam ettiği vurgulanmıştır. Metin sonuna Rusya'nın Azak kalesine saldırımları eklenmiştir. Daha sonra Osmanlı ve Rusya arasında çatışmalar yaşanacağına dair mesaj verilmiştir. Konu anlatımı bittikten sonra kitabın değerlendirme etkinliği kısmında 'Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan savaşların özelliği neydi?' diye soru eklemiştir (Yudovskaya vd., 2019; 184, 188).

Rusya devletinin 7. Sınıf tarih ders kitabının III. ünitesi 'Doğu'nun geleneksel toplumu. Avrupa kolonizasyonunun başlangıcı' olup, bu ünite de 'Parlak porta: refah dönemi ve düşüşün başlangıcı' denen konuya yer verilmiştir. Bu konu içinde Osmanlı sosyal yapısı, askeri teşkilatı, Osmanlı kültürü, I. Süleyman ve II. Selim dönemine değinilmiştir. Fakat konuya giriş yapmadan önce 'Osmanlı İmparatorluğu nasıl ve

nerede kuruldu? Osman Kimdir? Balkan Yarımadasında Osmanlı hâkimiyeti hangi olaydan sonra kurulmuştur?’ diye sorular sıralanmıştır. Konu ‘Sosyal yapının özellikleri’ alt başlığıyla beyan edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 192-193).

‘Sosyal yapının özellikleri: 15-17. yüzyılların Türkiye’si (Osmanlı İmparatorluğu) bir sınıfsal farkla karakterize edilir. Farklı sosyal grupların temsilcileri, ekonomik ve mülkiyet durumlarına göre farklılık gösteriyordu. Her sınıfın kendine özel kostümleri (kıyafetlerin, ayakkabıların, şapkaların kesimi ve renkleri), kendi boyutları ve konutlarının dekorasyonu vardı. Laik ve ruhani feodal beyler toplumda baskın bir konuma sahipti. Doğru, Türkiye’de soylu aile anlayışı yoktu. Padişahın tüm tebaası onun kölesi sayılırdı, bu nedenle alt sınıflardan insanlar bazen en yüksek devlet görevlerine ulaşabiliyordu. Bununla birlikte, bu tür atamalar genel prensibi değiştirmede ve tüm ana hükümet makamları büyük feodal beyler tarafından işgal edildi. Sosyal merdivenin alt basamağında tüccarlar ve tüm kasaba halkı vardı. Tüccarlar Ermeniler, Rumlar, Araplar, Sırplar, Bulgarlardan oluşuyordu. Türk nüfusunun sadece önemsiz bir kısmı iç ticaretle uğraşıyordu. Bu yalnızca Türk feodal beylerinin bir tüccar mesleğine karşı aşağılayıcı tavrıyla değil, aynı zamanda Türklerin sosyal gelişmelerinde, tüccar sınıfın uzun süredir oluşturduğu sistemde, fethedilen birçok halktan geride kalmasıyla da açıklandı. Osmanlı İmparatorluğu tebaasının büyük kısmı köylerde yaşıyordu ve tarımla uğraşıyorlardı. Köylüler toprak sahiplerinden toprak kiralyıyorlardı ve vergilerini nakit olarak ödüyorlardı. Ayrıca hem devlet hem de feodal beyleri lehine çeşitli görevleri yerine getirmekle yükümlüydüler. Yolların, köprülerin, kalelerin, camilerin, sarayların inşası; padişah birlikleriyle posta kuryeleri için yiyecek sağlamak; yük hayvanların ve ürünlerin tedariki, bu köylülerin görevleri arasındaydı. Sultan Süleyman’ın kanunları, feodal beylere kaçak köylüleri zorla mülklerine geri getirme hakkı verdi. Bu kural tarımda ve kölelerin çalışmasında yaygın kullanıldı. Köleler tarlaları, bahçeleri, bağları ekip biçtiler. Köleler öküzler gibi pulluğa bile koşturuldu. Hayat özellikle çoban köleler için zordu. Sürüleriyle bir otlaktan diğerine dolaşmak zorunda kaldılar, her zaman açık gökyüzü altında yaşadılar. Padişah hükümeti sosyal tabakaların saflığını korumak için, mülk bölümlerinin korunmasını özel bir dikkatle takip etti. 16. yüzyılda bir Türk devlet adamı şöyle yazmış: ‘Herhangi bir görevde bulunan makam sahibi, pirinç tüccarı veya küçük esnaf olması uygun değildir. Bu fakirlerin işidir’(Yudovskaya vd., 2019; 192-193):

Görüldüğü gibi 15-17. yüzyıllar arası Osmanlı devletinde sınıflar arasında ekonomik durumuna, mülküne göre ayrımcılık ve kıyafetlerinde, oturdukları evlerinde farklılık olduğu ifade edilmiştir. Aslında Osmanlı toplumunun yöneten ve yönetilen, Müslüman ve Gayrimüslim olarak ikiye ayrıldıkları anlatılmak istenmiştir. Yöneten sınıfın farklı ayrıcalıklara sahip olduklarına vurgu yapılmıştır. Osmanlıda Avrupa'da ki aristokrasi anlayışı olmadığı ve herkesin Osmanlı padişahının kulu olduğundan bahsedilmiştir. Bununla birlikte yönetilen sınıfa ait olan birinin üst sınıfa geçebileceğinin mümkün olduğu da gösterilmiştir. Ticaret ile uğraşanların ise Müslüman Türkler dışındaki yabancıların oldukları söylenmiştir. Diğer grupların ticaret konusunda geliştiği ve bu alanı onların doldurduğu beyan edilmiştir. En çok ağır durumda olanların köylüler olduğu açıklanmıştır. Toprağını bırakıp kaçan köylülerin, Kanuni Sultan Süleyman'ın kararı ile toprak sahiplerinin kaçan köylüleri bulup, zorla topraklarına geri getirilmesine imkân verdiği belirtilmiştir. Aynı kural köleler içinde geçerli olmuştur. Kölelerin tarım aracı olarak kullanıldıklarına işaret edilmiştir. Osmanlıda çoban kölelerin olup, onların hava şartlarına rağmen her zaman dışarıda yaşadıkları yazılmıştır. Osmanlı devleti oluşturduğu bu sistemi düzenli olarak devam etmesi için yöneticiler tarafından tebaanın kontrol altında tutuldukları mesajı verilmiştir. Bir Osmanlı devlet adamına göre toprak, ticaret ve esnafçılık ile uğraşmanın fakirlerin işi olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bu ise Osmanlı Türklerinin ticareti, esnaf ve tüccarları hor gördükleri, küçümsedikleri gibi yanlış algı oluşmasına sebebiyet vermiştir (Yudovskaya vd., 2019; 192-193). Oysaki Osmanlı'nın kuruluşunda önemli yeri olan ahi teşkilatının devamı sayılan esnaf loncaları Osmanlı ticari hayatının vazgeçilmezi olmuştur (Bayram, 2012). Müslüman Türkler idari ve askeri görevlerde yer aldıkları için (Halaçoğlu, 1991) ticaret ile çoğunlukla Araplar, Rumlar, Yahudiler, Ermeniler uğraşmışlardır (Faroqi, 2000). Osmanlı toplumunda askeri sınıf: yöneten, vergi vermeyen, üretime katılmayan, silah taşıma hakkına sahip olan saray halkından, kapıkullarından, tımarlı sipahilerden, müderrisler den, kadılardan, müftülerden oluşmuştur. Reaya ise üreten, tarım ve hayvancılıkla uğraşan, vergi veren toplum olup, çiftçi - köylülerden, zanaatkârlardan, konar- göçerlerden, esnaf ve tüccarlardan oluşmuştur. Millet sistemi olarak ise Müslim ve Gayrimüslimlerden ibaret olmuştur (Aksoy, 2011). Genel olarak 7 sınıf tarih ders kitabında padişaha yakın olanların lüks hayat yaşadığı, alt tabakayı oluşturanların ise zor hayat yaşadıkları mesajı verilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 192-193).

Rusya Devletinin 7. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı sosyal yapısı anlatıldıktan sonra 193 ve 200. sayfalar arasında Osmanlı devlet yönetiminden, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminden, yeniçeri ocağından, Osmanlı kültüründen, Osmanlının gerileme döneminin başlangıcından bahsedilmiştir. Kitapta konu şu şekilde verilmiştir (Yudovskaya vd., 2019):

'Devlet yönetimi: Osmanlı İmparatorluğu 'Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi' olarak kabul edilen bir padişah tarafından yönetilen, sınırsız dünyevi ve manevi güce sahip bir feodal despotlardı. Devlette ikinci kişi, hükümet başkanının görevlerini yerine getiren sadrazamdı. Şubelerin yönetimi vezirler tarafından yönetiliyordu. Sadrazam, daire başkanları ve padişaha yakın kişilerin bulunduğu sarayın adı 'Bab-ı Ali (Yüksek Kapı) olup, Türk hükümetini oluşturuyordu. Fransızlar sayesinde Avrupa'da Osmanlı ülkesine 'Göz alıcı liman' veya 'Yüksek liman' da deniyordu. Devlette yüksek din adamları önemli rol oynuyordu. Onlar tüm yargıdan sorumluydu. Yüksek din adamlarının temsilcileri yetkililerin politikasını doğrudan etkileyebilirlerdi: ne de olsa sadece onlar bir hükümet eyleminin Müslümanların kutsal kitabı Kuran'a uygunluğu hakkında görüş verirlerdi. Bu padişah dâhil olmak üzere, herkes için geçerliydi' (Yudovskaya vd., 2019; 193-194).

Kitabın ilgili bölümünde Osmanlı devletinin yönetim şekli açıklanmıştır. Padişahın her türlü yetkiye sahip olduğu ve memleketin tek sahibi sayıldığı aktarılmıştır. Padişahın mutlak vekili ve diğer devlet adamlarının başında veziriazamın olduğu belirtilmiştir. Valilik görevini yapan kişilerin ise vezirler olduğu ifade edilmiştir. Meclis üyelerinin toplanıp devlet işlerini gördükleri yerin Bab- ı Ali olduğu yazılmıştır. Dini kuralları iyi bildiğinden dolayı, devlet yöneticilerinin gerçekleştirmek istedikleri eylemlerin İslam hukukuna aykırı olup olmadığını söyleyen, ortaya çıkan sorunları dini hukuk kurallarına göre çözüm öneren kişi Şeyhülislamdır. Şeyhülislam'ın hem halk hem de devlet adamları üzerinde etkili olduğuna vurgu yapıldıktan sonra konu şöyle devam etmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 193-194):

'Osmanlı İmparatorluğu bölgelere ve vassal topraklarına (Afrika ve Arabistan'da) bölünmüştü. Askeri ve sivil gücü elinde birleştiren paşalar ve emirler tarafından yönetiliyordu. 'Kendi kendine padişah' ilkesinde olduğu gibi yaşar ve hükmederlerdi. Onların kendi mahkemeleri, orduları vardı. Özel yerel ve gümrük vergiler koyarlardı. Hatta madeni para basarlardı' (Yudovskaya vd., 2019; 194).

Görüldüğü üzere Osmanlının Afrika ve Arabistan topraklarındaki yönetimi açıklanmaya çalışılmıştır. Devlet içinde bir devlet niteliğinde yönetildiği ifade edilmiştir. Konuya şu şekilde devam edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 194):

‘Türkiye ülkeler arası sürekli fetih savaşları ve silah mücadelesi yürüttüğü için ordu büyük önem taşıyordu. Türk derebeylerinin sloganı ‘Devlette, orduda güç ve kuvvet’ idi. Osmanlı devletinin silahlı kuvvetleri eyalet süvarilerden (bunlara sipahiler denirdi), piyadelerden (yeniçeriler) ve donanmadan oluşuyordu. Osmanlı padişahları, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da yeni topraklar fethederek İmparatorluklarının sınırlarını önemli ölçüde genişletmeyi başardılar. Sultan Selim I. (1512-1520) döneminde Türkiye ile İran arasındaki rekabet, devletle arası bir savaşa döndü. 1514 yılında Türk ve İran birlikleri Çaldıran vadisinde şiddetli bir muharebede karşılaştılar. Türk padişahının ateşli silahlarda ve top kullanımında bir üstünlüğü vardı. Böylece savaş kendi lehine sonuçlandırdı. İran şahı yenildi. Osmanlı devleti Ermenistan’ın bazı bölgelerini ve Irak’ın kuzeyini kendi sınırları içine dâhil etti. İran savaşlarının sona ermesiyle I. Selim’in seferleri Arap topraklarını takip etti. Sonuç olarak 1517’de Suriye, Filistin, Lübnan, Kuzey Mezopotamya’nın bir kısmı, Mısır, Hicaz, Müslümanların kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine Türklere verildi. Eski geleneklere göre Mekke ve Medine şehrinin hükümdarı İslam dünyasının hükümdarı olarak kabul edilirdi. Selim’e bundan sonra ‘Her iki kutsal şehrin hizmetkârı’ denmeye başlandı. Türk topraklarında bir efsane doğdu ki, Mısır’ın fethiyle Türk padişahına halife unvanı verildi. Böylece Hz. Muhammed’in yeryüzündeki vekili ve tüm Müslümanların ruhani başı oldu (Yudovskaya vd., 2019; 194).

Osmanlı ordusunun kara ve deniz ordusu olarak ikiye ayrıldığı; kara ordusunun tımarlı sipahilerden ve yeniçerilerden oluştuğu aktarılmıştır. Osmanlının sürekli gaza yapan devlet halinde olduğu için ordunun devlet içinde önemli yeri olduğu vurgulanmıştır. Yavuz Sultan Selim döneminin en büyük savaşları olan Safevilerle yapılan Çaldıran savaşı, Memlüklerle yapılan Mercidabık ve Ridaniye savaşlarından bahsedilmiştir. Sonuç olarak Osmanlı devletinin Afrika da sınırlarını genişlettiği yazılmıştır. Halife unvanını alarak İslam dünyasının lideri ve Müslümanların koruyucusu olduğu ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2019;194).

‘I. Süleyman’ın siyasi ve askeri başarıları: I. Selim’in oğlu muhteşem Süleyman’ın (1520-1566) kaderinde büyük bir hükümdar olmak vardı. Ne de olsa

Müslümanlar için 10. sayı kutsaldır ve Süleyman Osmanlı hanedanının onuncu hükümdarıydı. Gerçekten de imparatorluk onun döneminde en yüksek zirveye ulaştı. Süleyman'a sadece askeri başarılarından, sarayının ihtişamından dolayı değil de aynı zamanda onun başarılı devlet adamı olmasından dolayı Avrupa'da ünlendi ve 'Muhteşem' lakabını aldı. Türk tarihine ise kanun koyucu Süleyman olarak girdi. Kanunlardan ibaret olan ' Kanunlar Kitabını oluşturdu. Onun oluşturduğu sistem sayesinde İran'dan Atlantik'e, Yemen'den Orta Avrupa'ya kadar olan geniş topraklar üzerinde Osmanlı yönetimi başarılı bir şekilde devam etti ve savaşlarda da başarı elde edildi. Süleyman I için atalarının görevini sürdürmek, Hıristiyanlara karşı üstünlüğü sağlamak ve askeri gücünün ne kadar büyük olduğunu göstermek kutsal bir görevdi. Amacı babası I. Selim'in doğuda gösterdiği baş döndürücü başarısını batıda tekrarlamaktı. Bu nedenle Süleyman I Osmanlı keskin saldırısını öncelikle Orta Avrupa'ya yöneltti. Türkler 1521'de Macar krallığının bir parçası ve o zamanlar zapt edilmez olan Belgrat kalesini aldı. Ağustos 1526'da Mohaç Muharebesinde, bildiğiniz gibi, Osmanlı birlikleri Macar kralının ordusunu yendi ve neredeyse tamamen yok etti. Macaristan harap oldu. Türkler onbinlerce insanı köleliğe getirdi. Sonuç olarak Güney ve Orta Macaristan, Osmanlı İmparatorluğuna dâhil edildi. Süleyman ana hayali olan Habsburgları boyun eğdirme hayaline yaklaşıyordu. 1529'da Türk birlikleri Avusturya'nın başkenti Viyana'yı kuşattılar, ancak alamadılar. Şehir Osmanlı fatihlerinin üstesinden gelemediği Hıristiyan dünyanın ileri karakolu olarak kaldı. Macar toprakları Avusturya ile Türkiye arasında paylaştırıldı. Transilvanya sultana bağlı vassal toprağı haline geldi, daha önce fethedilen Boğdan ve Eflâk'ın iç özerkliği önemli ölçüde kısıtlandı. Süleyman Türk deniz gücünün yaratıcısı olarak kabul edilir. Ona Rodos adasını ele geçirme ve Ege adalarının çoğunu Venediklilerden geri alma fırsatını veren filoydu. Babasından daha az başarılı olmayan Süleyman, saldırgan bir politika izledi. 13 askeri sefere katıldı. Sultan Irak'ı, Gürcüstan'ın batı bölgelerini, Ermenistan'ı, Aden'i ve Yemen'i ele geçirdi. Afrika'da Cezayir, Trablus ve Tunus onun egemenliğine girdi. Saldırgan savaşlarının sonucu olarak, mülkleri dünyanın üç kıtasına-Avrupa, Asya ve Afrika'ya yayılan devasa bir İmparatorluk kuruldu. O zamanki sınır alanı tüm Avrupa topraklarını aştı (Yudovskaya vd., 2019;195-196).

Rusya devletinin 7. sınıf tarih ders kitabının 195 ve 196. sayfalarında Sultan Süleyman ve döneminin askeri, siyasi başarıları anlatılmıştır. Yaptığı kanunlardan ve bu kanunlara uyulması için gösterdiği özenden dolayı ona 'Kanuni' unvanı verildiği

aktarılmıştır. Yaptığı seferler ve izlediği politika açısından başarılı olduğu için Avrupalıların ona ‘Muhteşem’ unvanı laik gördükleri belirtilmiştir. Babası Yavuz Sultan Selim’in devlet sınırını doğuda genişlettiği için, Süleyman dikkatini Batı’ya doğru çevirdiği yazılmıştır. Babasından devraldığı toprakları Avrupa’da genişlettiği ve toprak olarak Avrupa’daki devletlerden daha büyük olduğu ifade edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman’ın Osmanlı devletine en parlak dönemi yaşatan padişah olduğu beyan edilmiştir. Sultan Süleyman’ın deniz kuvvetlerini de güçlendirdiği aktarılmıştır. I. Süleyman ve dönemi ile ilgili bilgi aktarımından sonra yeniçeriler hakkında bahsedilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 195-196).

‘Yeniçeriler: Türkler özel ve yeni bir tip ordu oluşturarak, onun sayesinde Avrupa ve Asya’daki zaferlerini kazandılar. Onlara göre Avrupa’nın ilk düzenli ordusunu kurdular. Padişahın Hıristiyan tebaasından 5-12 yaşlarındaki erkek çocuklarını alıp Müslüman’a dönüştürdüler ve Müslüman ailede büyümeleri için gönderdiler. Daha sonra onlar padişahın sarayında özel bir okulda eğitim gördüler. 18-20 yaşlarına gelince yeniçeri oldular. Görevleri ise başkentte düzeni sağlamak, padişah sarayının ve yabancı elçiliklerin korunması, seferlere ve savaşlara katılmak, kalelerde hizmet vermektir. Avrupalılar Osmanlı İmparatorluğu’nda ortaya çıkan yeniçeri birliklerine ‘İslam Aslanları’ adını verdiler. Onların öfke ve yenilmezlik hikâyeleri karşısında dehşete düştüler. Yeniçerilerin sert bir disiplini vardı: kışlada yaşamak, gece yoklaması, evlenme yasağı (evli padişaha köle değildir), askerlik dışında hiçbir şey yapmamak. Her yeniçeri biliyordu ki onun Allahtan sonraki efendisi sultanıydı. Ailesi ise yeniçeri ocağıydı. Yeniçeriler, Müslüman nüfusun geleneksel görünümüne aykırı olan bıyıkları ve tıraşlı sakallarıyla tanınırlardı. Ordunun geri kalanından ise arkasında bir padişah cübbesinin kolunu andıran bir parça sarkması ve beyaz başlıklarıyla farklıydılar. Yeniçeriler yaygın olarak ateşli silahlar (yaylar ve oklar bulundurmalarına rağmen), palalar (kılıç ve hançer karışımı) kullandılar. Padişahın, halkın huzursuzluğunu bastırmak ve iktidarını sürdürmek için gerekli olduklarından, kendilerine ‘Osmanlı hanedanının eli ve kanadı’ adını verdiler. Osmanlı İmparatorluğunun 16. yüzyılın ortalarında başlayan genel gerilemesinden kaynaklanan, padişah egemenliğine verilen bu destek giderek gevşedi ve yeniçeriler aile kurmaya, ticaret yapmaya, zanaatla uğraşmaya başladılar (Yudovskaya vd., 2019; 196-197).

Görüldüğü üzere Osmanlı devletinin kara kuvvetlerini oluşturan yeniçeri ocağı hakkında bilgi paylaşılmıştır. Müslüman olmayan Hıristiyan çocukların devşirme kanunuyla Müslümanlaştırıldıkları, İslam ve Türk örf adetlerinin öğretilmesi için Müslüman Türk ailelerine verildikleri anlatılmıştır. Eğitim süresi bitip, vakti gelince onların Yeniçeri ocağına alındıkları ifade edilmiştir. Yeniçerilerin görevi, kıyafeti ve silahları hakkında bilgi verilmiştir. Osmanlı'nın Balkanlarda, Orta Avrupa'da ve Orta Doğu'daki fetihlerinde önemli katkıları olduğu dile getirilmiştir. Osmanlı kara kuvvetinin talimli ve mükemmel sayılan yeniçeri ocağı Avrupalıların içine korku saldıkları yazılmıştır. Daha sonra Osmanlı'da gerileme dönemi başlayınca yeniçeri ocağında disiplin bozulması nedeniyle, onların kurallara aykırı hareketlerde buldukları örnek verilmiştir (Yudovskaya vd., 2019; 196-197).

Görsel 4. Yeniçeriler (Yudovskaya vd., 2019; 197).

Rusya devletinin 7. sınıf tarih ders kitabında yeniçeri ocağı hakkında bilgi paylaşılırken yeniçerilerle ilgili görsele de yer verilmiştir. Görselin altına 'Yeniçeriler' diye not düşülmüştür. Sonra kitapta Osmanlı kültürü ile ilgili konu sunulmuştur (Yudovskaya vd., 2019).

'Kültür: Türk kültürünün altın çağı I.Süleyman dönemine kadar uzanır. İstanbul'daki sarayında, onun himayesinde birkaç yüz sanatçı ve iki yüzden fazla şair vardı. Ne de olsa Süleyman'ın kendisi müziği, şiiri ve felsefi tartışmaları seven eğitilmiş bir insandı. Özellikle matematik, astronomi ve denizcilik alanında her şey başarılı bir şekilde gelişti. Birçok kısa öyküler, şaka ve fıkra koleksiyonu oluşturuldu. Edebi parçalar ve efsaneler tarihsel vakayinamelerde bile geniş çapta yer aldı. Savaş kahramanları ve askerleri hakkında destansı hikâyeler popülerleşti. Hoca Nasreddin,

doğudaki Müslümanlar arasında popüler karakter oldu. Türk ressamaları süsleme sanatlarında büyük bir mükemmeliyete ulaşmışlardı. İslami gelenekler insan ve hayvan tasvirlerini yasaklamıştı, bundan dolayı ustalar süsleme sanatında gelişmeye sevk edildi. Ressam-dekoratörler padişahların, ileri gelenlerin saraylarının duvarlarını ve tavanlarını boyadılar. İllüstratör ressamaları önemli bir yeteneğe sahipti. Özellikle padişaha sunulmak istenenler vardı. Osmanlı mimarisinin özel bir tarzının kurucusu olan ünlü Sinan, Süleyman'ın saltanatı sırasında yaşadı. Yunan kökenli olan Sinan erkek çocuklarla birlikte yeniçeri ocağına alındı. Sinan gençliğinde mimarlık okudu. Yeniçeri olduğunda katıldığı savaşlarda büyük cesaret gösterdi. Daha sonra mimarlık yeteneği keşfedilince, mesleği mimarlık oldu. Uzun yaşamı boyunca (yaklaşık 108 yıl yaşadı) Sinan, 81 cami, 86 kütüphane, 33 saray, yüzlerce külliye inşa etti. Dünya mimarisinin şaheserleri olan üç muhteşem cami: Selimiye, Şehzade ve Süleymaniye, ona en büyük ihtişamı kazandırdı (Yudovskaya vd., 2019; 198-199).

Osmanlı kültürünü anlatmak için Sultan Süleyman dönemin mimarisi, sanatı, edebiyatı örnek verilmiştir. Mimar Sinan ve eserleri hakkında bilgi paylaşılması, onun sadece Türk mimarlık tarihinde değil, dünya mimarlık tarihinde yer aldığına işaret etmiştir. Selçuklu döneminde yaşamış olan Nasreddin hoca hakkında kitapta bahsedilmesi, onun Türk mizah ve fıkra tarihinde önemli yeri olduğunu göstermiştir. Rusya 7. Sınıf tarih ders kitabında yer alan Türk tarihiyle alakalı olan son konu 'Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün başlangıcı' alt başlığıyla verilmiştir (Yudovskaya vd., 2019;).

'Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün başlangıcı: *16.yüzyılın ikinci yarısında Türkiye geniş çapta saldırgan politika izlemeye devam etti. Ancak yeni savaşlar imparatorluğa eski başarıları getirmedi. 1571 yılında İnebahtı'da Avrupa kuvvetleriyle Türk filosu arasında büyük bir deniz savaşı gerçekleşti. 224 gemi kaybeden Osmanlıların yenilgisiyle sonuçlandı. Bu savaşa katılan ünlü İspanyol yazar Miguel Cervantes o gün için 'Tüm dünya ve halkların Türklerin denizlerde yenilmezliğine olan yanlış inancının yıkıldığını' yazdı. Ancak Osmanlılar bu başarısızlıktan kurtulmayı becerdi ve daha sonra rakiplerine karşı zaferler elde etti. Buna rağmen imparatorluğun gerileme süreci ivme kazanıyordu. 1683'de Alman ve Polonya kuvvetlerinin yardıma gelmesi sonucunda Viyana duvarları altında Sultan'ın birlikleri şimdiye kadar görülmemiş bir yenilgiye uğradılar. Türkler Viyana yakınlarında yaklaşık 20 bin ölü, 300 top ve tüm sancaklarını bıraktılar. Avusturya'ya,*

Venedik'i ve daha sonra Rusya'ya içine alan Türk karşıtı 'Kutsal Birlik' 1684 yılında Hıristiyan topraklarını geri almaya başladı. Artık bundan sonraki savaşlarda avantaj Kutsal İttifak tarafındaydı. 1699'daki Karlofça barışına göre Osmanlı Devleti Macaristan'ı, Yunanistan'ın bir bölümünü ve Azak'ı kaybetti. Böylece Türklerin Avrupa'dan kovulma süreci başladı' (Yudovskaya vd., 2019; 198-199).

Görüldüğü gibi II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasıyla Osmanlı Devletinin Karlofça antlaşmasını imzaladığı ve bu antlaşma sonucunda Osmanlı'nın büyük oranda toprak kaybettiği ve Orta Avrupa'daki egemenliğinin sona erdiği belirtilmiştir. Osmanlı Devletinin gerileme sürecinin bu şekilde başladığı ifade edilmiştir. Konu aktarımı bittikten sonra değerlendirme etkinliklerinde: *'XVI - XVII. yüzyıl Osmanlı Devletinin sosyal yapısının özellikleri nelerdir? Türk toplumunun ana sınıflarını tanımlar mısınız? Osmanlı devlet yapısı nasıldı? I. Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarına dâhil edilen bölgeleri haritaya göre açıklayın? Kanuni Sultan Süleyman'ın dış politikasının amacı neydi? Yeniçeriler kimlerdir? Türk kültürünün gelişimini betimleyiniz?'* diye sorular sıralanmıştır (Yudovskaya vd., 2019; 199-200).

Rusya Devletinin 7. sınıf tarih ders kitabında Türk tarihi 'Osmanlı İmparatorluğu ile savaşlar', 'Sosyal yapının özellikleri', 'Devlet yönetimi', 'I. Süleyman'ın siyasi ve askeri başarıları', 'Yeniçeriler', 'Kültür' ve 'Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün başlangıcı' alt başlıklarıyla verilmiştir. Genel olarak kitapta Osmanlı devleti hakkında verilen bilgilerle Türklere karşı kötü bir yaklaşım sergilenmemiştir. Osmanlı veya Türkler için 'Barbar, düşman, rakip, işgalci' gibi kavramlar kullanılmamıştır. Fakat Türklerin Osmanlı döneminde Avrupa ülkeleri için bir tehlike ve tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Özellikle II. Viyana kuşatmasına kadar Osmanlı Devletinin saldıran taraf olduğu belirtilmiştir. Kitapta Sultan Süleyman'ın Macaristan seferi, Viyana kuşatması ve İnebahtı deniz savaşı anlatımı iki kere tekrarlanmıştır. Siyasi olaylar dışında Türk dünyasında bilenen mimar Sinan ve Nasreddin Hoca'dan söz edilmiştir. Kitapta sadece yeniçerilerle ilgili ve gerçeğe yakın olan bir görsel paylaşılmıştır.

4.4.Rusya Devletinin 8. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.4.1. Osmanlılar

Rusya Devletinde A. Yudovskaya, P. Baranov, L. Vanyuşkina, D. Bovıkin ve A. Medyakov tarafından 2020’de hazırlanan 8. sınıf tarih ders kitabının I. ünitesi olan ‘Yeni bir dünyanın doğuşu’ ve ‘Doğu’nun geleneksel toplumları ve Avrupa kolonizasyonunun başlangıcı’ diye adlandırılan IV. ünite de Osmanlı Devleti ile ilgili bilgiler bulunmuştur.

Osmanlı ve Rusya arasında yaşanan savaşlar hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Amacı Karadeniz’e inmek olan Rusya’nın 1736’da Kırımı yürüyerek Azak kalesine saldırması sonucunda Osmanlı Rusya’ya savaş açmıştır. Bu savaşta Rusya’nın müttefiki Avusturya olmuştur. Osmanlı Devleti aynı anda hem Rusya hem de Avusturya ile savaşmak zorunda kalmıştır. Ancak Avusturya savaştan çekilince, Osmanlı’nın tüm gücüyle Rusya’ya saldırmasından endişelenen Ruslar geri çekilmiştir. Böylece iki devlet arasında 1739’da Belgrat Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Rusya’nın Karadeniz’e inmesi önlenmiştir. Anlaşma Rusya ve Osmanlı Devleti arasında 30 yıl barış döneminin yaşanmasını sağlamıştır (Kurtaran, 2014). 1768’de Osmanlı ve Rusya arasında yine bir savaş patlak vermiştir. Rusya Polonya işlerine karışınca Osmanlı Devleti Rusya’ya savaş açmıştır. Bu savaşı kazanan taraf Rusya olmuştur (Oral, 2011; Uçarol, 1995). Bu savaşın bir parçası olan Çeşme Deniz Muharebesinde Baltık denizinden Akdeniz’e gelen Rus donanması Osmanlı gemilerini yakmıştır. Bu hadise sonucunda Osmanlı gemilerini ve askerlerini kaybetmiştir (Karahan, 2019). 1768’de başlayan savaşa 1774’te Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanarak son verilmiştir. Bu antlaşma ile Kırım Hanlığı Osmanlı’dan koparılmıştır. Osmanlı Müslüman-Türk toprağını kaybetmiştir. Rusya Karadeniz’de donanma bulundurma hakkını elde etmiştir. Karadeniz Türk gölü özelliğini kaybetmiştir. Ruslar İstanbul da elçi bulundurma hakkını elde etmiştir. Artık Ortodoks Hıristiyanların himayesi Rusların eline geçmiştir (Oral, 2011; Uçarol, 1995). Ruslar Küçük Kaynarca Antlaşmaya aykırı hareketlerde bulunmaya başlamışlar. Rus konsolu Ortodoks Hıristiyanları ve Osmanlı beylerini Osmanlı Devletine karşı kışkırtmaya çalışmıştır. Hatta Avusturya ile Osmanlı topraklarını paylaşmak konusunda gizlice anlaşmalar yapmışlar. Böylece 1787’de Osmanlı Devleti Rusya’ya karşı savaş açmıştır. Osmanlı’nın asıl amacı Kırım’ı geri almak olmuştur. Ancak savaş Osmanlı

mağlubiyetiyle sonuçlanmıştır. Rusya ve Osmanlı arasında 1792’de Yaş Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Osmanlı Kırım’ın Rusya’ya ilhakını tanıdı (Koçak, 2017; Uçarol, 1995). 1736-1739 Osmanlı-Rus savaşı; 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşı ve 1787-1791 Osmanlı-Rus savaşı kitabın ‘Yeni bir dünyanın doğuşu’ adlı I. ünitenin 74 ve 75 sayfalarında ‘XVIII. yüzyılda Türkiye ile savaşlar’ alt başlığıyla altında verilmiştir (Yudovskaya vd., 2020):

‘XVIII. yüzyılda Türkiye ile savaşlar: Türkiye 18. yüzyıldaki savaşlarda giderek stratejisini ve hedefini değiştirdi. Türkiye’nin tüm güneydoğu Avrupa’yı tehdit ettiği günler geride kaldı. Artık Osmanlılar daha çok kendilerini savunmak zorunda kaldılar. Aynı zamanda Türkiye’nin muhalifleri arasında asıl olan Avusturya değil, yavaş yavaş Rusya oluyordu. 1736-1739 yılları arasında Türkiye’ye karşı Rusya ve Avusturya müttefik olarak hareket etsede, aralarında gelecekteki toprak kazanımları konusunda çelişkiler ortaya çıktı. Bu nedenden dolayı müttefikler için savaş başarılı olmadı: Avusturya, Sırbistan’daki önceki fetihlerini kaybetti. Rusya da ana görevini çözemedi yani Karadeniz’e erişimi sağlayamadı. 1768-1774 yılları arasında yaşanan Türk- Rus savaşı bir dönüm noktası oldu. Ege denizindeki Çeşme savaşı ile sona eren Rus deniz filosunun 1770’de tüm Avrupa etrafındaki seferi özel bir önem taşıyordu. Türk filosu yok edildi. Rusya ilk kez kendisini güçlü bir deniz gücü olarak ilan etti. Bu prestij alınılmadık şekilde artmaya devam etti. 1774’deki Küçük Kaynarca barışı Rusya’ya uzun zamandır beklediği Karadeniz’e erişimi getirdi. Aynı zamanda bu anlaşmayla Rusya Türkiye’deki Hıristiyan halkları himayesi altına alabildi. Bu ise Rusya’nın Doğu siyasetinde yeni bir aşamaya geçişine işaret ediyordu. Artık mesele sadece Karadeniz sınırlarına ulaşmak değil, Balkanlar ve bu bağlamda Osmanlı Devletinin kaderiydi. Rusya’nın Türkiye karşısındaki pozisyonu 1787- 1791 yılları savaşında kazanan zaferi sonucunda daha da güçlendi. Bu başarılar karşısında kenara çekilmek istemeyen Avusturya tekrar Rusya’nın müttefiki olarak hareket etti. Genel olarak Osmanlı İmparatorluğu’nu zayıflatmak ve Avrupa müdahalesini güçlendirme süreci başlatılacak ve bu 19. yüzyılda ‘Doğu sorunu’ olarak bilinecek ve uluslararası soruna dönüşecek (Yudovskaya vd., 2020; 74-75).

Görüldüğü gibi bu metin ile Osmanlı-Rus savaşları beyan edilmiştir. Osmanlı için dağılma döneminin başladığı açıklanmıştır. Osmanlı’nın karşısında güçlü bir Rusya’nın olduğuna vurgu yapılmıştır. Gerçekleşen savaşlar sonucunda Rusya’nın Karadeniz’e inme hedefine ulaştığı ifade edilmiştir. Çeşme savaşının belirleyici önem

taşıdığı vurgulanmıştır. Konu içinde Osmanlı Devleti yerine 7 kere ‘Türkiye’ kelimesi kullanılmıştır. Küçük Kaynarca Antlaşmasının Ruslar açısından olumlu sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir. Metinde Türkler veya Osmanlılar için ‘ düşman, rakip, barbar, işgalci’ terimleri kullanılmamıştır. Konu aktarımı bittikten sonra: ‘18. yüzyılda Osmanlı Devleti ile yapılan savaşların başlıca sonuçları nelerdir? 15- 17. yüzyıllarda Türkiye ile yapılan savaşları 18. yüzyıldaki yapılan savaşlarla karşılaştırın, benzerlikleri ve farklılıkları tartışın?’ diye değerlendirme etkinliklerine yer verilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 74-75).

Rusya Devletinin 8. sınıf tarih ders kitabının ‘Doğu’nun geleneksel toplumları ve Avrupa kolonizasyonunun başlangıcı’ adlı IV. ünitesinde ‘Osmanlı İmparatorluğu ve İran’ adlı konuya yer verilmiştir. Konuya giriş yapmadan önce ‘*Osmanlı İmparatorluğu’nun devlet ve askeri yapısı nasıldı? Yeniçeriler kimlerdir? İslam’ın ana yönleri nelerdir biliyor musunuz?*’ diye hazırlık sorularına yer verilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 200).

Bilindiği üzere 1683 yılında Osmanlı Devleti II. Viyana kuşatmasını gerçekleştirmiştir. Ancak kuşatma başarısızlığa uğrayınca 1699’da Osmanlı Devleti ile Avusturya, Venedik ve Lehistan arasında Karlofça Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma sonucunda Osmanlı Devleti büyük oranda toprak kaybetmiştir ve Orta Avrupa’daki egemenliği sona ermiştir (Oral, 2011). Artık Osmanlı kendi gücünün zayıflığının farkına varıp, ekonomik, askeri, politik ve teknolojik alanda batının üstünlüğünü kabul etmiştir. Sonrasında Avrupa seviyesine ulaşabilmesi için yollar aramaya başlamış ve yenileşme hareketine girişmiştir. Osmanlı padişahı III. Ahmet’in saltanatında Damat İbrahim Paşa’nın sadrazamlığında geçen dönem lale devri olarak adlandırılmıştır (Eravcı & Kiremit, 2010). Bu dönem Rusya Devletinin 8. sınıf tarih ders kitaplarında şu şekilde verilmiştir:

‘Lale Devri (1718-1730): 18. yüzyılın ilk yarısında Avrupa gelişimi örnek alınarak Osmanlı İmparatorluğu’nda inanılmaz bir kültürel gelişme başladı. Avrupalı yazarların tarih, coğrafya ve astronomi alanlarındaki eserlerinin tercüme işi yoğunlaştı. Osmanlı ileri gelenlerinin Avrupalılarla kişisel bağlantıları memnuniyetle karşılandı. İmparatorluğun başkenti İstanbul’u ve diğer büyük şehirleri Avrupalılaştırmak için çok şey yapıldı. Onlara Batı lüksü, ihtişamı ve modernliği getirildi. Türkiye’nin başkentinde o dönemin Avrupa tarzını taşıyan sultan, vezir ve

diğer bakanların çok sayıda sarayı ortaya çıktı. Çevrede mermer havuzları ve fiskiyeleri olan yeni Avrupa tarzı parklar ve bahçeler ortaya çıktı. Fikri Avrupalılardan da benimsenen ilk matbaa açıldı. Çağdaşlar, lale tatillerine özel bir yer verilen Avrupa tarzında muhteşem şenlikler (kır yürüyüşleri, tekne gezintileri, bayramlar) hakkında yazdılar. Bu nedenle Türkiye tarihinde bu dönem Lale Devri olarak adlandırılır. Bu dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'nın bilim, kültür ve ekonomisiyle tanışmasıyla karakterize edildi. Lale yumruları Hollanda'dan büyük miktarda ithal edildi. 'Lale' kelimesinin Arapça yazılışında 'Allah' kelimesindeki harflerin aynısı vardır. Lalenin Yüce'nin çiçeği olduğuna ve asker miğfer veya kalkan üzerindeki görüntüsünün savaşıyı yaralanma ve ölümden koruduğuna inanılıyor. Laleler şiirlerde söylenir, motifleri resimlerde kullanılırdı. Bugün modern Türkiye'de lale, mükemmelliğin ve güzelliğin özü olarak kabul edilmektedir. Lale devri büyük harcamalar ve maliyetleri beraberinde getirdi, sonucunda vergiler arttı. 1730'da İstanbul'un esnaf ve tüccarları arasında çıkan hoşnutsuzluk, yeniçerilerin desteklediği isyana dönüştü. Sultan III. Ahmet (1703-1730) tahttan indirildi, koyduğu vergiler ve haraçlar kaldırıldı. Lale devri sona erdi (Yudovskaya vd., 2020;200-201).

Rusya Devletinin 8. sınıf tarih ders kitaplarına göre Lale devrinde yabancı eserlerin tercüme edildiği, matbaa kullanılmaya başlandığı, Avrupa tarzında imar faaliyetlerine girişildiği, batı tarzında sarayların, binaların, çeşmelerin ve havuzların inşa edildiği, şairler ve yazarların desteklendiği, lale motifinin her yerde kullanıldığı yazılmıştır. Lale devri adını lale çiçeğinden aldığı ifade edilmiştir. Arapçada Lale ve Allah kelimeleri için aynı harfler kullanıldığından dolayı lalenin Yaradan'ın çiçeği olduğuna inanıldığını ve bu nedenden dolayı lale motiflerinin sık sık kullanıldığına işaret edilmiştir. Ayrıca lale yumrularının Hollanda'dan getirildiği belirtilmiştir. 1718-1730 yılları arasında yaşanan lüks hayatın beraberinde harcamaları da arttırdığı ve isyana yol açtığı aktarılmıştır. İsyanın Lale devrinin sona ermesine sebep olduğu ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 200-201).Lale devri anlatımı bittikten sonra tekrar Sultanahmet camisinin görseli sunulmuştur:

Görsel 5. 1616'da inşa edilen ve 1617'de açılışı yapılan Mavi Cami (Sultanahmet Camisi). 1800'deki Ligi Mayer'in tablosundan gravür (Yudovskaya vd., 2020; 201).

Görselin altına '1616'da inşa edilen ve 1617'de açılışı yapılan Sultanahmet Camisi. 1800'deki Ligi Mayer'in tablosundan gravür' diye not düşülmüştür (Yudovskaya vd., 2020; 201). Lale devri anlatıldıktan sonra ve Sultanahmet camisinin görseli sunulduktan sonra Osmanlı-Rus savaşları hakkında bilgi verilmiştir. Konu şu şekilde aktarılmıştır:

'XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Rus-Türk Savaşları: 1768-1774'te Rus-Türk savaşı sırasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki hâkimiyeti önemli ölçüde baltalandı. 1774'te imzalanan Küçük Kaynarca barış antlaşmasına göre Kırım Türkiye'den bağımsızlığını kazandı (1783'te Rusya'ya ilhak edildi). Dinyeper ve Buğ arasındaki topraklar Rusya'ya iade edildi. Karadeniz ve Boğazlar Rus ticaret gemilerine açıldı. Rusya Boğdan ve Eflâk'ın yanı sıra Türkiye'deki Ortodoks Kilise'nin himaye hakkını aldı. Ayrıca Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez Rusya'ya askeri tazminat ödemeyi kabul etti. Sonuç olarak Türkiye, Karadeniz havzası ve Balkanlar'daki eski tekel konumunu kaybetti. Rusya ile düşmanlığı serbest bırakmada yine inisiyatif gösteren Osmanlı İmparatorluğu, 1787-1791 savaşında yeniden mağlup oldu. Ancak bu sefer Türkiye nispeten küçük kayıplar verdi. 1791'deki Yaş barış antlaşmasına göre Rusya-Türkiye sınırı Dinyester'a kadar geri çekildi. Türkiye Rusya'nın Boğdan ve Eflak üzerindeki himayesini doğruladı. 18. yüzyılın ikinci yarısındaki Rus-Türk savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflığını açıkça gösterdi ve ezilen halkların Türk

zulmüne karşı ulusal kurtuluş hareketinin büyümesine katkıda bulundu' (Yudovskaya vd., 2020;202).

Anlaşıldığı üzere tekrar Rusya'nın Küçük kaynarca antlaşmasıyla elde eden hakları aktarılmıştır. Daha sonra Yaş antlaşmasının Rusya'ya kazandırdıkları eklenmiştir. Yine Osmanlı Devletinin zayıfladığı ve Rusya'nın üstünlüğünü kabul ettiği vurgulanmıştır. Konu içinde Osmanlı Devleti için birçok yerde 'Türkiye' kelimesi kullanılmıştır. Bu paragrafta diğer paragraflardan farklı olarak 'düşman' ve 'Türk zulmü' sözcükleri kullanılmıştır. Osmanlıların Türk olmayanları ezdiği ve zulüm ettiği algısına sebep olacak cümleye yer verilmiştir. Ayrıca Rusya'nın Osmanlı karşısındaki başarıları ezilen ulusların kurtuluş mücadelesine zemin hazırladığına vurgu yapılmıştır (Yudovskaya vd., 2020; 202).

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu topraklarının batı devletleri tarafından paylaşılması 'Doğu sorunu' ve 'Şark meselesi' tabiri ile ifade edilmiştir (Uluslan, 2009). Bu konu Rusya Devletinin 8. sınıf tarih ders kitabında şöyle verilmiştir:

Doğu sorunu: *18.yüzyılın sonlarında uluslararası çelişkiler olarak anlaşılan Doğu Sorunu ortaya çıktı. Osmanlı İmparatorluğu'nun ortaya çıkan çöküşü ve büyük güçlerin (İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Rusya) başta Avrupa olmak üzere mal varlığını bölme mücadelesiyle ilişkilendirildi. Doğu sorunu bir yandan, tezahürlerinden biri Balkanlar'ın ve İmparatorluğun diğer Türk olmayan halklarının ulusal kurtuluş hareketi tarafından üretildi; diğer yandan Ortadoğu'da güçlenen Avrupa devletlerinin sömürge genişlemesinin güçlenmesiyle. Doğu sorunu üç ana bölümden oluşuyordu: Balkanlar ve Karadeniz de Rusya ve Avrupalı güçlerin Türkiye ile ilişkileri; Rusya ve diğer büyük güçlerin Türk mülklerine (Yunanistan, Sırbistan ve Tuna beylikleri) ilişkin politikası; Rusya ve diğer Avrupa ülkelerinde destek bulan Türk olmayan halklarının ulusal kurtuluş hareketi' (Yudovskaya vd., 2020;202-203).*

Görüldüğü gibi Türk olmayan ulusları Osmanlı idaresi altından kurtarmak, Avrupalı devletlerin çıkarları ve Türklerin Avrupa'dan atılması Şark meselesinin hedefi olmuştur. Avrupalı devletler tarafından Osmanlı İmparatorluğu varlığını devam ettirip ettiremeyeceği şark meselesi olarak görüldüğü aktarılmıştır (Yudovskaya vd. 2020; 202-203). Doğu sorununun ortaya çıkışı ve hedefi açıklandıktan sonra konu Osmanlı'nın Sosyo - ekonomik gelişimiyle devam etmiştir:

‘Osmanlı İmparatorluğu’nun Sosyo -ekonomik değişimi: Osmanlı Devleti ile Avrupa ülkeleri arasında ticari ilişkilerin genişlemesi, tarımda emtia-para ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Tarımsal hammadde satıcıları, esas olarak büyük Türk feodal beyleriydi. Tarım ürünlerini pazarlamak için büyük fırsatlar yakalayarak, bunları köylülerin elinden şiddet yoluyla almaya çalıştılar. 18. yüzyılda Türkiye’ye getirilen devlet topraklarının ömür boyu kiralanması sistemiyle vergilerin miktarı arttı, bu ise köylünün sırtına binen vergi yükünü daha da arttırdı. Bu yerel feodal beylerin sınırsız keyfiliği için koşullar yarattı. Köylüler topraklarını terk edip, şehirlere kaçtılar. 1785’te Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olan Mısır ve Suriye’yi ziyaret eden Fransız çağdaşı: ‘Ve her yerde yalnızca zorbalık ve yoksulluk gördüm. Her gün yolumda terk edilmiş tarlalar, köylerle karşılaşıyordum’ diye yazmıştı. Bu sırada yalnızca Türk olmayan bölgelerde değil, aynı zamanda Türk nüfusunun ağırlıklı olduğu bölgelerde de köylü huzursuzluğu kendiliğinden ortaya çıktı. Türk şehirlerinin durumu biraz daha iyiydi. Hiçbir geçim kaynağı olmayan önemli sayıda insan burada birikti. Aralarında kaçak köylüler çoğunlukta idi. Yangınlar şehirlere büyük zarar verdi. Başkent ve taşrada sık sık misafir olan veba çok sayıda can aldı. Küçük ölçekli üretimin normal gelişimi, iç gümrükler, çeşitli illerde farklı uzunluk ve ağırlık ölçülerinin kullanılması, para sisteminin düzensizliği ve en önemlisi tüccarların ve zanaatkârların mallarının ve hayatlarının güvensizliği tarafından engellendi. Tüccarların zenginliklerine göz dikildiği için ileri gelenlerin ve bizzat sultanın kurbanları olarak hayatlarını kaybediyorlardı. Türk sanayisi yabancı mal rekabetinden önemli ölçüde zarar gördü. Ancak geri kalmışlığının ve gerilemesinin temel nedeni, kırdaki geçimlik tarımının hâkimiyeti ve köylünün yoksulluğu nedeniyle iç pazarın daralmasıydı. Devlet aygıtlarının parçalanması büyük boyuta ulaştı. Yargıçlarındaki da dâhil birçok pozisyon satılıktı. Rüşvet hükümetin her kademesinde hüküm sürdü. Gelirlerin üçte biri hazineye, geri kalanı yetkililerin ceplerine ayrıldı. Osmanlı İmparatorluğunun ordusu ve donanması uzun süredir Avrupalıların gerisinde kalmıştı. Askeri işlerin seviyesi aynı durumda kaldı: örneğin, topçularda hala mermer güller kullanılıyordu. Yeniçeriler dizginsiz özgür adamlara dönüştü. Padişahın desteğiyle bir huzursuzluk ve isyan yuvası haline geldiler. Fransız çağdaşı: ‘Türk ordusu çoktur, ancak ateşlenen birliklerde korku uyandıramaz. Fransız veya Almanlarda iki yüz bin Türk yerine altmış bin askeri var’ dedi. Bütün bunlar Osmanlı İmparatorluğu’nun genel krizine tanıklık ediyordu’ (Yudovskaya vd., 2020; 203-204).

Bu bilgilere bakılarak Osmanlı devletinin çöküşüne zemin hazırlayan iç etkenlerin açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. *‘Osmanlı Devleti ile Avrupa ülkeleri arasında ticari ilişkilerin genişlemesi, tarımda emtia-para ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Tarımsal hammadde satıcıları, esas olarak büyük Türk feodal beyleriydi. Tarım ürünlerini pazarlamak için büyük fırsatlar yakalayıp, bunları köylülerin elinden şiddet yoluyla almaya çalıştılar’* diye, tımar sisteminin bozulmasına sebep olarak gösterilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘18. yüzyılda Türkiye’ye getirilen devlet topraklarının ömür boyu kiralanması sistemiyle vergilerin miktarı arttı, bu ise köylünün sırtına binen vergi yükünü daha da arttırdı’* diyerek, iltizam sisteminden bahsedilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘Köylüler topraklarını terk edip, şehirlere kaçtılar’* diye, büyük kaçgunun yaşanması hakkında bilgi verilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘Osmanlı İmparatorluğunun ordusu ve donanması uzun süredir Avrupalıların gerisinde kalmıştı. Askeri işlerin seviyesi aynı durumda kaldı: örneğin, topçularda hala mermer güller kullanılıyordu’* diye, Avrupa’da gelişen harp teknolojisini Osmanlı Devletinin takip etmemesi ifade edilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘Para sisteminin düzensizliği’* diye tağşiş politikasına değinilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘Yeniçeriler dizginsiz özgür adamlara dönüştü. Padişahın desteğiyle bir huzursuzluk ve isyan yuvası haline geldiler’* diye, yeniçeri ocağında disiplinin bozulmasına vurgu yapılmıştır (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). *‘Yargıçları da dâhil birçok pozisyon satılıktı. Rüşvet hükümetin her kademesinde hüküm sürdü’* diye, rüşvetin yaygınlaşması hakkında bahsedilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). Osmanlıda artık makamların bedel ödenerek satın alınan bir yapının oluştuğuna işaret edilmiştir. Veba salgınının da yaşandığı hatırlatılmıştır (Yudovskaya vd., 2020; 203-204). Daha sonra kitapta ‘Taşra güçleri’ne yer verilmiştir:

‘Taşra güçleri: *Yerel feodal beylerin tecrit arzusu aşırı sınırlara ulaştı. İmparatorluğun farklı bölgelerinde – Irak, Arabistan, Mısır, Kuzey Afrika ülkeleri, kendi orduları ve bağımsız dış politikaları ile yerel yönetici hanedanları kuruldu. Ancak Antalya ve Rumeli’de birçok mahalle padişaha boyun eğmedi. Sadece kendileri için yararlı gördükleri merkezi hükümetin emirlerini yerine getirdiler ve sık sık padişaha karşı açıkça konuştular’* (Yudovskaya vd., 2020; 204).

Osmanlılarda merkezden uzak olan yerlere taşra denilmiştir ve buraların yönetimi padişah adına beylerbeyi tarafından yönetilmiştir. Ancak 16 yüzyıldan sonra

merkezi otoritenin zayıflaması sonucunda taşra sisteminin yapısı da bozulmuştur (Boztepe, 2013). Bu paragrafta da taşra yöneticilerinin devlet içinde devlet kurdukları, merkezi yönetimin zayıfladığı mesajı verilmiştir. Kendileri için yararlı olan olaylarda padişaha katıldıkları, aksi halde isyan çıkarttıklarına işaret edilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 204). Taşra ile ilgili cümleler aktarıldıktan sonra III. Selim dönemi anlatılarak devam edilmiştir:

‘III. Selim’in reformları: *Osmanlı İmparatorluğu’nun tamamen parçalanma ve yok olma tehdidi, onu yeniden kurmanın ve eski gücüne ulaşmanın yollarını aramaya itti. Batı tarzında eğitim alan ve Osmanlı Devletini Avrupa modeline göre yeniden düzenlemeye çalışan Sultan III. Selim (1789-1807) tarafından bir reform politikası uygulandı. Daha taht varisiyken, aydınlanmış bir hükümdar modeli olarak gördüğü Fransız kralı Louis XVI ile gizli bir yazışma yürüttü. Sultan büyük bir müzik aşığıydı. Üçü halen daha icra edilmekte olan bir dizi besteye imza attı. 1792-1796’da III. Selim, askerlik hizmetinden kaçan kişilerin arazi varlıklarına el konulmasını, padişahın ordusuna asker sağlanmasını, Avrupa modeline göre yeni bir birliğin oluşturulması hakkında bir kararname çıkardı. Aynı zamanda bir askeri mühendislik okulu açtı ve filoda dönüşümler başladı. Selim’in gerçekleştirdiği olaylara ‘Yeni sistem (nizam – i cedit)’ adı verildi. Yeni sistem birlikleri yeniçerilerden olumlu olarak farklıydı. Fransa, İngiltere ve İsveç’ten yabancı eğitimler subay pozisyonlarına davet edildi. Topçu birimleri modern tarzda silahlar almaya başladı. Yabancı gemi inşa mühendislerinin yardımıyla 23 savaş gemisinden oluşan yeni bir donanma inşa edildi. III. Selim mülkü idareyi yeniden inşa etmeye çalıştı. Sadrazamın faaliyetlerini, padişahın yakınlarından oluşan ‘onikiler meclisi’ nin denetimine tabi kıldı. Yurtdışında kalıcı Türk elçilikleri kurdu. Olumsuz dış koşullar padişahın reformlarını engelledi: 1798’de Napolyon’un birlikleri Mısır’ı işgal etti. Reformlar, büyük feodal beylerin çoğunluğunun, müslüman din adamlarının ve özellikle yeniçerilerin ayrıcalıklarına doğrudan bir tehdit olarak algılandı. III. Selim’in dönüştürücü politikası, yeni ağır vergileri beraberinde getirdiği için köylülerin ve zanaatkarların desteğiyle karşılanmadı. Neticede yeniçeriler ayaklandılar, İstanbul’u aldılar ve tahta yeni hükümdar çıkardılar. III. Selim boğularak öldürüldü ve ıslahatları iptal edildi’ (Yudovskaya vd., 2020; 204-205).*

Görüldüğü gibi Avrupa’nın üstünlüğünü kabul eden, kendi gücünün zayıfladığının farkına varan Osmanlı Devletinin batılaşmaya ve modernleşmeye

yönelik girişimleri aktarılmıştır. Devleti kurtarmak adına uygulamaya koyduğu reformlar belirtilmiştir. Osmanlı padişahının iyi eğitilmiş olduğu, müzikle ilgilendiği ifade edilmiştir. Merkezi otoriteni güçlendirmek için yaptığı girişimler açıklanmıştır. III. Selim'in reformlarının amacına ulaşamamasının iç ve dış sebepleri verilmiştir (Yudovskaya vd., 2020; 204-205). Bilgi aktarımı sonrası : *'Türkiye'de yaşanan lale devrini anlatır mısınız? Böyle bir isme ne sebep oldu? 18.yüzyılın Rus-Türk savaşlarının sonuçları nelerdi? Doğu sorununun özü neydi? Ne zaman ortaya çıktı? 18.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik gelişimini anlatır mısınız? III. Selim'in reformlarının hedefleri nelerdi? Hangi değişimleri gerçekleştirdi? III. Selim'in reformlarının esas olarak askeri –teknik nitelikteki önlemlere indirgenmediği söylenebilir mi?'* denen, değerlendirme soruları sıralanmıştır.

Genel olarak Rusya Devleti 8. sınıf tarih ders kitabında 18. yüzyıl Osmanlı Devleti ile ilgili bilgiler 'XVIII. yüzyılda Türkiye ile savaşlar', 'Lale Devri', 'XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rus-Türk savaşları', 'Doğu Sorunu', 'Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik gelişimi', 'Taşra güçleri' ve 'III. Selim'in reformları' adlı başlıklar altında verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun savaşlarda yenilgiye uğraması, toprak kaybetmesi, askeri-teknik alanında geri kalması, merkezi yönetimin zayıflaması, tarım sisteminin bozulması, vergilerin artması, ekonominin bozulması, batıda yaşanan gelişmeleri takip etmemesi sonucunda gerileme döneminden dağılma döneme geçtiği anlatılmaya çalışılmıştır. Çökme sürecine giren bir devlet olarak tasvir edilmiştir. Padişahların yaptığı ıslahatların iç ve dış nedenlerden dolayı yarım kaldığından söz edilmiştir. Avrupalı devletlerin Osmanlıya karşı tutumu Doğu sorunu ile gösterilmiştir. Konu anlatımı için aşığılayıcı dil kullanılmamıştır. Fakat kitabın 202. sayfasında yer alan 'XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Rus-Türk Savaşları' adlı konu içinde 'Türk zulmü' ve 'Rusya'ya karşı düşmanlığı' kelimelerin kullanılması Türkler için negatif imajın oluşumuna sebebiyet vermiştir. Osmanlı tarihi ile ilgili görsel olarak Sultanahmet camisinin görseline yer verilmiştir. Konular aktarıldıktan sonra Osmanlılarla ilgili sorular bulunmuştur (Yudovskaya vd., 2020).

4.5. Rusya Devletinin 9. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.5.1. Osmanlılar

Aleksandr Morozov, Enver Abdullayev, Sergey Tırin ve Konstantin Çilikin tarafından 2021 yılında hazırlanan Rusya Devletinin 9. sınıf tarih ders kitabının I. ve V. ünitelerinde Osmanlı tarihi ile ilgili konular bulunmuştur. I. ünite ‘ Fransız Devriminin Yankıları: Napolyon’un İmparatorluğu ve Dünya’ olup, bu ünite de bulunan ‘ Avrupa’daki olaylar Asya’yı nasıl etkiledi? denem konuda Mehmet Ali olayı ve II. Mahmud reformları anlatılmıştır (Morozov vd., 2021)

Napolyon Bonapart Osmanlı idaresi altında olan Mısır’ı işgal ettiğinde Osmanlı Devleti Mısır’ı kurtarmak için Mehmet Ali’yi Mısıra göndermiştir. Fransızlar bölgeden çekildikten sonra Mısır idaresindeki zayıflıkları düzeltmiş, Kölemen (Memlük) beylerini etkisi altına almıştır. Sonucunda Mısır valisi olarak atanmıştır. Ekonomik, askeri ve idari alanda büyük reformlar gerçekleştirmiştir. Onun sayesinde Mısır güçlü bir devlet haline gelmeye başlamıştır (Kocaoğlu, 1995). Osmanlı Devletine karşı Yunan isyanı boy gösterince devletin sultanı II. Mahmut Mehmet Ali Paşadan yardım istemiştir. Yardım karşılığında Girit, Suriye, Trablus-Şam paşalığını Mehmet Ali’ye vereceğini belirtmiştir. Ancak Yunanistan bağımsızlığını kazanınca Padişah sadece Girit’i vermeyi teklif etmiştir. Fakat Mehmet Ali bu teklifi reddederek isyanı başlatmıştır. Padişah ordusuna karşı Mehmet Ali’nin ordusu başarılı olmuştur. Osmanlı sultanı dış güçlerden yardım istemiştir. Dış güçler sayesinde isyanı bastırmıştır (Özkul & Samani, 2013). Osmanlı tarihinde yaşanan bu olay Rusya Devletinin 9. sınıf tarih ders kitabında şu şekilde anlatılmıştır:

‘Avrupa’daki olaylar Asya’yı nasıl etkiledi: Fransızların ayrılmasından kısa bir süre sonra Arnavutlu Muhammed Ali Mısır’da iktidarı ele geçirdi. Tarihçiler Muhammed Ali ile Napolyon Bonapart’ın kaderleri arasındaki çarpıcı benzerliklere dikkat çekiyorlar: aynı yılda ve fakir ailelerde doğdular, büyük imparatorluklar kurup, onları kaybettiler. Muhammed Ali memlükleri ortadan kaldırıp, Fransız danışmanlarıyla etrafını çevirip, orduyu Avrupa modeline göre yeniden düzenledi. Mısır’da laik matbaa okullarını açtı, gazeteler basıldı. Kuzey Sudan’ı ve Arabistan’ın orta kesimini ele geçiren Muhammed Ali, 1830’da efendisi olan Osmanlı padişahına iki kez karşı çıktı. Ancak Rusya da dâhil olmak üzere Avrupalı güçler zayıf padişahı

desteklediler. Muhammed Ali fetihlerinin bir kısmını kaybetti ve padişaha haraç ödemeye devam etmek zorunda kaldı' (Morozov vd., 2021; 35-36).

Kitapta Mısır valisi Mehmet Ali 'Muhammed Ali' olarak anlatılmıştır. Onun takip ettiği reformlar aktarılmıştır. Osmanlı padişahına isyan ettiği yazılmıştır. Avrupalı güçlerin padişaha yardım etmesiyle isyan bastırıldığı belirtilmiştir. Osmanlı Devletinde merkezi otoritenin zayıf olduğu mesajı verilmiştir. Mehmet Ali isyanına karşı Rusya ile Osmanlı padişahının ittifak halinde olduğu sunulmuştur (Morozov vd., 2021; 35-36).

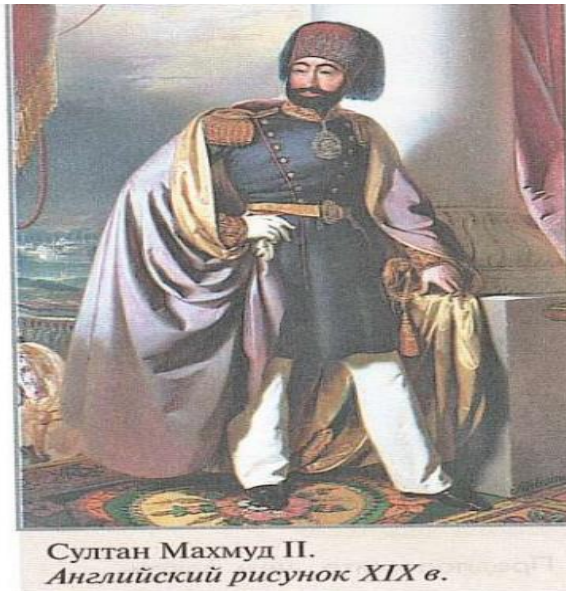

Görsel 6. *Muhammed Ali Kahire'de İngiliz elçilerini kabul ediyor. Ressam D. Roberts (Morozov vd., 2021; 35).*

Konuyu pekiştirmek için Mehmet Ali ile ilgili görsel eklenmiştir. Görselin altına '*Muhammed Ali Kahire'de İngiliz elçilerini kabul ediyor*' diye not düşülmüştür. '*Ressam D. Roberts*' diye belirtilmiştir. Sonrasında '*Resimdeki karakterler ne hakkında konuşmuş olabilirler? Müzakerelerin nasıl sonuçlandığını tahmin edin?*' diye sorular eklenmiştir (Morozov vd., 2021; 35). Konuya Osmanlı Devletinin padişahı II. Mahmut hakkında bilgi paylaşılarak devam edilmiştir. II. Mahmut 1808-1838 yılları arasında Osmanlı Devletini yönetmiştir. Onun döneminde Osmanlı Devleti Sırp, Yunan ve Mehmet Ali Paşa isyanı ile uğraşmıştır. Yeniçeri ocağını kaldırarak askeri alanda reform yapmıştır. Müsadere sistemine son vererek, kabine sistemine geçerek ve sadrazamın yetkilerini bakanlar arasında paylaştırarak yönetim ile bürokrasi alanında reform yapmıştır. Eğitim görmek için Avrupa'ya öğrenci göndererek, laik okullar açarak eğitim alanında reform yapmıştır. Yaptığı reformlardan dolayı Osmanlı tarihine reformcu bir padişah olarak geçmiştir (Özkul & Samani, 2013). II. Mahmut ve dönemi Rusya Devletinin 9. sınıf tarih ders kitabında şu şekilde verilmiştir:

'Sultanı II. Mahmud (1808-1839) Osmanlı İmparatorluğu'nda reform yapmaya çalıştı. Yeniçeri ordusunu yok etti ve Avrupa modeline göre ordu inşa etmeye çalıştı. Matbaayı ve laik eğitimi cesaretlendirdi. Avrupa geleneklerini yerleştirdi. Ancak padişahın bu politikası güçlü direnişlerle karşılaştı. Neredeyse sultana gavur (kâfir) diyeceklerdi. Tarihçiler bu reformları başarısız olarak değerlendiriyorlar, çünkü imparatorluğu ciddi bir krizden çıkarmayı başaramadılar' (Morozov vd., 2021; 35-36).

Görüldüğü gibi II. Mahmut ile ilgili kısa bilgi paylaşımı yapılmıştır. Yaptığı reformlar ve reformların başarısızlıkla sonuçlandığını belirtilmiştir. Osmanlı padişahının devleti güçlendirmek ve geliştirmek adına yaptığı reformların desteklenmediği, hatta kâfir olarak anılmaya başlandığı ifade edilmiştir. (Morozov vd., 2021; 35-36).

Görsel 7. Sultan II. Mahmud. İngiliz resmi XIX yy (Morozov vd., 2021;36).

Kitabın ilgili bölümünden sonra II. Mahmud görseline yer verilmiştir ve görselin altına 'Sultan Mahmud II. İngiliz resmi XIX yy' diye bilgi verilmiştir. Sonrasında 'Bu çizim II. Mahmud'un reformlarının karakterini nasıl vurguluyor?' diye soru yönlendirilmiştir (Morozov vd., 2021;36).Konu aktarımı bittikten sonra değerlendirme sorularına yer verilmiştir. 'Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki reformlar nasıl sona erdi?', diye soru yönlendirilmiştir. Sonrasında 'Muhammed Ali 1833'de Rusya'nın Osmanlı padişahına yardım etmesi nedeniyle yenildi. Rusya yardım karşılığında ne elde etmiştir?' diye, araştırma ödevi verilmiştir (Morozov vd. 2021; 37).

Kitabın V. ünitesi ‘Yüzyılın sonunda dünya: çelişkiler ve çatışmalar’ olup, bu ünite de ‘Doğu ülkelerinde: reformlar ve devrimler’ denen konu içinde ‘Doğudaki diğer ülkelerde reform girişimleri’ alt başlığı altında Osmanlı İmparatorluğu, Çin, Japonya ve Hindistan’daki reformlardan bahsedilmiştir (Morozov vd. 2021;197). Namık Kemal, İbrahim Şinasi, Ziya Paşa, Ali Suavi gibi aydınlar devletin kurtuluşu için fikirlerini toplumla paylaşmışlardır. Aydınların oluşturduğu topluluğu ifade etmek için Yeni Osmanlılar terimi kullanılmıştır. Osmanlı aydınları anayasalı rejimin devletin kurtuluşu olarak görmüşlerdir. Diğer taraftan Avrupalı güçler Osmanlı iç işlerine karışmaya devam etmişlerdir. Sonuç olarak II. Abdülhamit 1876’da I. Meşrutiyeti ilan etmiştir. Osmanlı Devleti yönetimi Meclis – i Umumi olarak adlandırılan parlamento, Kanun-i Esasi diye adlandırılan ilk anayasaya geçilmiştir. Ancak 1878’de Osmanlı-Rus savaşı patlak verince II. Abdülhamit fırsattan yararlanarak eski rejime geçmiştir. Ancak II. Abdülhamit’in mutlakiyetçi rejimine son vermek için Jön Türkler veya Genç Türkler adında gizli örgüt harekete geçmiştir. Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi için Jön Türkler kongreler, eylemler yapmaya başladılar. Sonuç olarak ikinci kez meşrutiyet rejimine geçilmiştir (Özkul & Samani, 2013; Uçarol, 1995). Bu konu Rusya Devletinin 9. Sınıf tarih ders kitabında şöyle verilmiştir:

‘Osmanlı İmparatorluğu’ndaki reform programına ‘Yeni Osmanlılar’ denen gizli teşkilat eklendi. Onlar batı düşünürlerinin etkisi altındaydılar. Hatta onlar padişahın yetkilerini seçilmiş parlamento tarafından sınırlanmasını ve Anayasa’nın kabul edilmesini sağladılar. Ancak Sultan II. Abdülhamid kısa sürede meclisi dağıttı ve baskı yardımıyla mutlak bir hükümdar olarak hüküm sürmeye başladı. 1908-1909’da Jön Türkler II. Abdulhamid’i iktidardan çekilmeye zorladılar. Ancak derin dönüşümler gerçekleştirmeye cesaret edemediler ve kısa süre sonra diktatör yöntemlerine geçtiler’(Morozov vd. 2021;197-198).

Görüldüğü üzere I. ve II. Meşrutiyet anlatılmıştır. Batı aydınlarından etkilenen Osmanlı yazarların, fikir adamların izledikleri yol sayesinde devlet yönetiminde anayasalı parlamenter rejime geçiş yapıldığı ifade edilerek I. Meşrutiyetten bahsedilmiştir. Fakat II. Abdülhamid’in rejimi değiştirip, mutlakiyetçi sisteme geçmesi sonucunda genç Osmanlıların rahatsız oldukları anlatılmaya çalışılmıştır. II. Abdülhamid’in otoritesine son verip, anayasa ve parlamento geride bırakılmak için Jön Türklerin harekete geçtiklerini, daha sonra baskıcı tutum sergiledikleri vurgulanarak II. Meşrutiyetten bahsedilmiştir (Morozov vd., 2021; 197-198).

Görsel 8. *Türkiye’de anayasanın restorasyonu. Yunan resmi XX. yy (Morozov vd., 2021;198).*

Kısa bilgi aktarımından sonra kitaba ‘*Türkiye’de anayasanın restorasyonu*’ diye görsel eklenmiştir. ‘Yunan resmi XX. yy’ diye bilgi verilmiştir. Görselin altında ‘*Bu olay neden böyle bir isim aldı ve ne zaman oldu?*’ diye soru yönlendirilmiştir (Morozov vd., 2021; 198). Yine kitabın V. ünitesinde yer alan ‘*Uluslararası çatışmalar: dünya savaşına giden yol*’ denen konu içinde Balkan savaşlarına değinilmiştir (Morozov vd., 2021; 206). Trablusgarp savaşı ile meşgul olan Osmanlı Devletine 1912’de Rusya’nın destek vermesi ile Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ savaş açmıştır. I. Balkan savaşında Osmanlı ordusu bozguna uğratılmış ve toprak kaybetmiştir. Savaş sonrası Balkan devletleri Osmanlıdan aldıkları toprakları kendi aralarında paylaşmamış ve Bulgaristan toprak paylaşımında haksızlığa uğradığı için Yunanistan ile Sırbistan’a saldırmıştır. Böylece II. Balkan savaşı başlamıştır. Ancak Bulgaristan yenilmiştir. Osmanlı kaybeden topraklarını geri almak için savaşa girmiş ve Bulgaristan’a saldırmıştır. Bulgaristan barış isteğinde bulununca 1913’de İstanbul Antlaşması imzalanmıştır (Oral, 2011). Balkan savaşları Rusya Devletinin 9. sınıf tarih ders kitabında şu paragraf ile açıklanmıştır:

‘1912-1913 yıllarında Balkan ülkeleri oybirliğiyle önce Osmanlı İmparatorluğu’nu yendi ve neredeyse Avrupa’dan kovdu (I. Balkan savaşı). Sonrasında toprağı paylaşamadıkları için kendi aralarında savaştılar (II. Balkan savaşı). Kendini sıkıştırılmış olarak hisseden Osmanlı Devleti ve Bulgaristan, Üçlü İttifak’ın desteğiyle intikam özlemi içindeydi. Türk ordusunu modernize etmek için Osmanlı Devleti’ne çok

sayıda Alman askeri heyeti gönderilmiş, bu da Rusya'nın protest etmesine neden olmuştur' (Morozov vd., 2021; 206).

Kitabın ilgili bölümünde I. Balkan savaşının sonucu olarak Osmanlının Avrupa dan kovulması gösterilmiştir. Balkan devletleri Osmanlıdan aldıkları toprakları kendi aralarında paylaşamaması II. Balkan savaşına neden olduğu ifade edilmiştir. Paragraftaki bilgilere göre Osmanlı Devletinin yanında Bulgaristan'ında kaybettiği belirtilmiştir. Osmanlı ordusunun modernleşmesi için Almanlardan destek alması Rusya'yı rahatsız ettiği dile getirilmiştir (Morozov vd., 2021; 206).

Rusya Devletinin 9. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı tarihi ile ilgili bilgiler 'Avrupa'daki olaylar Asya'yı nasıl etkiledi', 'Doğudaki diğer ülkelerde reform girişimleri' ve 'Uluslararası çatışmalar: dünya savaşına giden yol' adlı başlıklar altında verilmiştir. Osmanlı için 'düşman', 'barbar', 'işgalci' veya 'rakip' kavramları kullanılmamıştır. Kitapta genel olarak Osmanlı Devletinin dış güçlerle mücadelesi değil de kendi içinde yaşadıkları mücadeleler ve reformlar anlatılmıştır. Balkan savaşları ise birkaç cümle ile ifade edilmiştir. Konuyu pekiştirmek için Osmanlı tarihi ile ilgili görsellere yer verilmiştir. Kullanılan görseller Osmanlı imajına yakın olmuştur. Kitapta Türkçe de kullanılan gavur kelimesi parantez içinde kâfir olarak verilmiştir. Osmanlı Devleti için gücünü yitiren, topraklarını kaybeden, zayıf devlet imajı çizilmiştir (Morozov vd., 2021).

4. 6. Rusya Devletinin 10. Sınıf Tarih Ders Kitabı

4.6.1. Osmanlılar

Rusya Devletinde A. V. Şubin tarafından 2019'da hazırlanan 10. sınıf tarih ders kitabında bulunan 'I. Dünya savaşı ve sonuçları' adlı konusunda 'Asya'nın uyanması' alt başlığıyla kısaca İran, Çin ve Osmanlı tarihi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir (Şubin, 2019).

'Asya'nın uyanması: 1908' de İttihat ve Terakki gizli teşkilatından bir grup subay Osmanlıda darbe yaptı. İktidarı ele geçiren liberal fikirli milliyetçi subay olan Jön Türkler, monarşiyi koruyan, padişahın yetkilerini kısıtlayan ve parlamentonun yetkilerini artıran bir anayasa çıkardı. Jön Türklerin değişimler çok ilimliydi. Toprak

sahiplerinin mülkiyeti de dâhil olmak üzere kırsal kesimde özel mülkiyeti pekiştirmeyi mümkün kıldılar. İşçi grevlerine izin verildi, ancak birçok hakla sınırlandırıldılar. Jön Türkler vergi ve sübvansiyonların yardımıyla ulusal sermayenin gelişimini teşvik ettiler. Sultan gücünü geri kazanmaya çalıştı, destekçileri İstanbul'da bir ayaklanma çıkardılar, ancak 1909'da ordu tarafından ezildiler. İmparatorluktaki iç çatışmalar, otoritelerini dış politikada yenilgiye uğrattı. 1908'de Avusturya-Macaristan, uzun süredir işgal altında tuttuğu Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini ilan etti. 1911-1912'de İtalya Türk ordusunu ve donanmasını yenerek Libya'yı ele geçirdi. 1912'de Balkan savaşları sırasında Türkiye'nin Avrupa'daki hâkimiyetini kaybetmesi sonucunda Jön Türkler milliyetçiliği kendi politikalarının temeli yaptılar. Ülkedeki azınlıklara zulüm etmeye başladılar. Almanya ile ittifak halinde bir savaş planlamaya başladılar (Şubin, 2019; 12).

Görüldüğü gibi İttihat ve Terakki Cemiyetinin üyeleri olan Jön Türkler 1908'de Osmanlı tahtında oturan padişahın II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimine son vererek, anayasayı ve parlamentoyu geri getirdikleri ifade edilmiştir. Jön Türklerin devletin parçalanmasını engellemek için gösterdikleri faaliyetler ve yaptıkları reformlar aktarılmıştır. İttihat ve Terakki cemiyetinin fikir akımı olarak milliyetçiliği benimsedikleri ve azınlıklara zulüm ettikleri ifade edilmiştir. Devletin içinde yaşadıkları çatışmalar sonucunda Avrupa karşısında başarısızlıklarla karşılaştıkları belirtilmiştir. Almanya ile aynı tarafta olmayı seçerek savaş hazırlıkları yaptıkları aktarılmıştır (Şubin, 2019; 12). Kitabın 22. sayfasında bulunan 'Savaşın ilk yılı' adlı konuda Osmanlı tarihi ile ilgili bilgilere rastlanılmıştır (Şublin, 2019).

'1914'ün sonunda Almanya için tek teselli, Osmanlı İmparatorluğu'nun ona katılmasıydı. Fakat Osmanlı Kafkasya'da Rusya tarafından hemen yenilgiye uğramaya başladı: Rusya, Ermeni nüfusuna sempati duyuyordu. Türk güçleri kendi başarısızlıklarının intikamını almak için 1915 baharında masum Ermeni halkına soykırım düzenlediler. Yüz binlerce insan acımasızca yok edildi ve yaşanmaz topraklara sürüldüler. Orada açlık ve hastalıktan öldüler. Ermeniler Türklere karşı ayaklandılar ve Rus ordusu onlara yardıma koştu (Şubin, 2019; 22).

Anlaşıldığı üzere Osmanlı Devletinin 1914'de Almanya yanında yer alarak I. Dünya savaşına katıldığı ve Kafkasya cephesinde Ruslara karşı verdiği mücadelede yenildikleri ifade edilmiştir (Şubin, 2019; 22). Kafkas cephesinde Ruslarla savaş devam

ederken bu bölgede yaşayan Ermeniler Osmanlı Devletine karşı Ruslarla işbirliği yaparak ayaklandıklarından dolayı 27 Mayıs 1915’de Tehcir Kanunu ile Suriye, Lübnan ve Irak’a zorunlu göç ettirmişlerdir. Osmanlı Devletinin amacı bölgedeki halkın ve ordunun güvenliğini sağlamak olduğu için bu kararı almıştır. Bu göç esnasında çeşitli olumsuz koşullardan dolayı ölen Ermeniler olmuştur (Özkul & Samani, 2013). Ancak bu olay Rusya Devletinin 10. sınıf tarih ders kitabında Ermeni soykırımını olarak verilmiştir. Kitapta Ermenilerin masum, Rusların güçlü ve Ermeni dostu olarak gösterilmişken, Osmanlıların intikam uğruna masum insanları cezalandıran zalim Türkler olduğu mesajı verilmiştir (Şubin, 2019; 22).

4.6.2. Milli Mücadele Dönemi ve Atatürk

Rusya Devletinin 10. sınıf tarih ders kitabında bulunan ‘I. Dünya savaşından sonra devrim dalgası’ adlı konuda ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu’ alt başlık altında Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili bilgilere yer verilmiştir (Şubin, 2019; 40).

‘Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu: Osmanlı Devleti çöküşten kaçamadı. Osmanlı ordusu yenildi ve topraklarının çoğu itilaf devletleri tarafından işgal edildi. Güney vilayetleri İngiltere ve Fransa arasında bölündü. Küçük Asya’nın doğusu Kürtlere ve Ermenilere, batı ise Yunanistan’a verilmek zorunda kaldı. 1919’da Türkler işgalcilere karşı bir gerilla savaşı başlattı. General Mustafa Kemal milli hareketin lideri oldu. Nisan 1920’de Osmanlı Parlamentosu tarafından İtilaf devletlerinin birlikleri derhal dağıtıldı ve Türkiye’nin bağımsızlık bildirgesi ilan edildi. Sultan hükümeti, Küçük Asya’nın önemli bir bölümünü Türkiye’den ayıran Sevr Barış Anlaşmasını imzaladı. Aynı zamanda ülkenin tam merkezinde Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi kendisini ilan etti ve tek otorite olarak anlaşmayı tanımadı. Buna karşılık Yunan ordusu Ankara’ya saldırı başlattı. 1921’de donanımlı Yunan ordusu Ankara’ya yaklaşırken Mustafa Kemal tarafından daha yeni kurulan Türk ordusu karşısında yenildi. Sovyet Rusya Kemalistlere büyük askeri yardım etti. 1922’de Yunan ordusu tamamen ezildi. 1923’te Lozan’da Türkiye İtilaf ülkeleriyle, Küçük Asya topraklarının tamamının kendisinde kaldığı bir anlaşma imzaladı. 1923’te Mustafa Kemal Türkiye’nin Cumhurbaşkanı ve iktidardaki Halk Fırkasının ömür boyu başkanlığına seçildi. 1934 yılında kendi inisiyatifiyle Türkiye’de düzenlenen soyadı kararı gereğince Atatürk (Türklerin atası) soyadını aldı. İktidarını güçlendiren Kemal, diktatörlük

kurdu, demokratik ve komünist örgütleri yendi ve reformlara başladı. Türkiye Cumhuriyeti ilan edilerek, Müslüman din adamlarının (vakıfların) toprakları laikleştirildi. İslami hukuk normları, Arap alfabesi ve hatta geleneksel kıyafetler zorla Avrupa kıyafetleriyle değiştirildi. Ekonomide bir devletçilik politikası yürütüldü, ancak özel ticaret kaldı. Yetkililer çok eşliliği yasakladı, kadınlara oy hakkı verildi, laik bir eğitim sistemine geçildi. Modern Türk Devletinin temelleri bu şekilde atıldı' (Şubin, 2019; 40-41).

Görsel 9. *M. Kemal. Fotoğrafi* (Şubin, 2019; 41).

Kitabın 41. sayfasında Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafına yer verilmiştir. Fotoğrafın altına '*M. Kemal. Fotoğrafi*' diye yazılmıştır (Şubin, 2019; 41). Görüldüğü üzere Osmanlı Devletinin I. Dünya savaşında yenildiği ve toprakları Batı devletleri arasında paylaştırıldığı aktarılmıştır. Osmanlı hükümetinin İngiltere, Fransa ve Yunanistan'a toprak vererek, Ermeni ve Kürt devletinin kuruluşunu kabul ettiğini gösteren Sevr anlaşmasının imzalandığı ifade edilmiştir. Ancak bu anlaşmanın TBMM tarafından onaylanmadığı ve geçersiz olduğu belirtilmiştir. Saldırıya başlamış olan Yunan ordusunu Türk kuvvetleri karşısında başarısız oldukları aktararak, Kurtuluş savaşından bahsedilmiştir. Özgürlük için mücadele eden Türk halkına ve Türk liderine, bu süreçte Sovyet Rusya'dan destek geldiği vurgulanmıştır. Kitapta Osmanlı topraklarında Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde modern Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu açıklanmıştır. Atatürk'ün siyasi, kültürel, yasal ve sosyo-ekonomik alanlarda yaptığı reformlar verilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü kumandan, eşsiz bir lider, büyük siyaset adamı ve devrimci olduğu vurgulanmıştır. Ancak bu niteliklerin yanında onun diktatörlük kurduğu, reformları gerçekleştirmek için güç kullandığı belirtilmiştir (Şubin, 2019; 40-41). Kitapta konu anlatımı bittikten sonra

*‘Türkiye 1920’de bağımsızlığını nasıl savundu? Türk modernleşmesinin özelliği neydi? Sekülerleşmenin ne olduğunu hatırlayın. Atatürk neden laikleşme politikasına özel önem verdi? Atatürk’ün İslam’ın ülke hayatındaki rolünü sınırlamayı amaçlayan devrimleri neden ciddi bir direnişle karşılaşmadı? Türkiye’deki inkılâplara Atatürk İnkılâbı demek doğru mudur (bu bakış açısı Türk tarihçiliğinde yaygındır)? Bu devrimleri hangi ülkelerde ve hangi reformlarla karşılaştırabilirsiniz? Habsburg, Osmanlı ve Hohenzollern hanedanlarının sonraki kaderi neydi? Temsilcileri bu gün ne yapıyorlar? Taht hakkı talep ediyorlar mı?’ diye değerlendirme sorularına yer verilmiştir (Şublin, 2019; 42) Değerlendirme soruları bittikten sonra birçok kahramanlara ait olan sözler verilerek öğrencilerin kompozisyon yazmaları istenmiştir. Bu etkinlikte Mustafa Kemal Atatürk’ün şu cümlesine yer verilmiştir: *M. Atatürk: ‘Yeni bir devlet kurmak için, eskisini unutmak gerekir’*. Bu cümleyle Mustafa Kemal Atatürk’ün reformlara bakış açısı aktarılmaya çalışılmıştır (Şublin, 2019; 43). Rusya Devletinin 10. sınıf tarih ders kitabında yer alan ‘Yakın ve Orta Doğu’ adlı konusunda ‘ Türkiye ve İran’da modernleşme’ alt başlığı altında 1960- 1980 yılları arasında Türkiye’de yaşanan olaylar bahsedilmiştir (Şublin, 2019).*

‘Türkiye ve İran’da modernleşme: 1960 yılında Türkiye ve İran, İslam’ın geleneksel kültürünün etkisini aşmaya çalışarak Batılaşmaya dayalı bir modernleşme politikasını izlediler. Türkiye bu yola M. Atatürk zamanında çıkmıştı. Ölümünden sonra ülkedeki ekonomik yaşam üzerinde devletin kontrolü zayıfladı. Ancak ekonomideki kilit pozisyonlar devletin elinde kaldı. Türkiye ABD’ye yaklaştı ve NATO’ya katıldı. Batı’dan askeri ve ekonomik yardım aldı. Aynı zamanda ülkenin endüstriyel gelişimi yavaştı. Siyasi ve sosyal istikrarsızlık ve yolsuzluk devam etti. Ülkenin doğusunda yaşayan Kürtler, Türkiye’den ayrılmayı savundular. Türk devletine karşı gerilla savaşı yürütmeye başladılar. Partinin sosyal ve ulusal performanslarının mücadelesi ülkedeki durumu istikrarsızlaştırdığında, Türk toplumunun en güçlü örgütlü gücü olan askerler iktidarı kendi eline aldı. Bu türden son darbe 1980’de gerçekleşti. Girişimin ordu tarafından alınan önlemleri, devlet ve özel ekonomi dengesini korurken, ülkenin daha fazla ekonomik kalkınmasını sağladı. Bundan sonra iktidar siyasi partilere devredildi. 2002 yılında, İslami değerleri destekleme ve ordunun siyasi rolünü sınırlama rotasına giren seçimi Recep Tayyip Erdoğan (2003’ten beri hükümet başkanı, 2014’ten beri cumhurbaşkanı) liderliğindeki Adalet ve Kalkınma Partisi kazandı. 2016’daki askeri

darbe girişimi, Erdoğan'ın destekçileri tarafından bastırıldı ve onun iktidarını güçlendirdi' (Şublin, 2019; 367-368).

Görüldüğü gibi Türkiye'nin ABD'ye yaklaştığı, NATO üyesi olduğu, ülkede Kürt meselesi yaşandığı, siyasal ve sosyoekonomik krizler yüzünden askeri darbeler yaşandığı belirtilmiştir. Son yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminin başarısız olduğu ve Tayyip Recep Erdoğan'ın bu olaydan güçlenerek çıktığı ifade edilmiştir. Konu anlatımı bittikten sonra: '*Türkiye ve İran'da batılılaşma nasıl gerçekleşti? Türkiye batılılaşma politikasını takip ederken ne gibi zorluklarla karşılaştı?*' diye sorulara yer verilmiştir (Şublin, 2019; 368). Rusya Devletinin 10. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili bilgiler 'Asya'nın uyanması', 'Savaşın ilk yılı', 'Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu' ve 'Türkiye ve İran'da modernleşme' adlı başlıklar altında verilmiştir. Genel olarak Osmanlı Devleti için sürekli Avrupa karşısında yenilen zayıf bir devlet imajı çizilmiştir. Osmanlı dönemi Türkleri için kendinden güçsüzleri ezen, zulüm eden, acımasız davranan millet olarak tasvir edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk işgale uğramış olan vatanı kurtaran, laik bir ülkenin temellerini atan lider olarak tasvir edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti ise İslam değerleri ile modernleşmenin başarılı bir şekilde birleştirildiği ülke olarak sunulmuştur. Kitapta Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafına yer verilmiştir. Kökü Arapça olan, Türkçede de kullanılan vakıf kelimesi kitapta Müslüman din adamlarının toprağı olarak verilmiştir. Kitapta bulunan değerlendirme etkinliklerinde Türk tarihi ile ilgili sorulara yer verilmiştir (Şublin, 2019).

BÖLÜM V

Tartışma

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılan araştırmalara değinilmiştir. Mevcut olan bilgiler bu araştırma sonucunda elde edilen güncel bilgilerle karşılaştırılmıştır.

Rusya Federasyonunun 5. sınıf tarih ders kitabında Hunların kavimler göçünü başlattıkları ve bu göçün Roma İmparatorluğu'nu olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Attila'nın idaresi altında bulunan Hunların güçlü oldukları ve Roma halkına korku yaydıkları ifade edilmiştir. Eski Türk kavmi olan Hunlar hakkında detaylı bilgi verilmemesine rağmen olumsuz anlatım sergilenmemiştir.

Maharramova'nın (2016) araştırmasına göre Hunlardan bir Moğol kabilesi olarak bahsedilmiştir. Hunlar 'Kaba', 'Çirkin' ve 'Açgöz' kavramlarla tanıtılmıştır. Hun lideri olan Attila ile ilgili olumsuz söylemlerde buldukları saptanmıştır. Attila'ya karanlık yüzünden dolayı 'Tanrının Kılıcı' adı verildiği dile getirilmiştir.

Muhasiloviç'in (2015) araştırmasında Hunların Germen ve Slav kabilelerini göçe zorladıkları ve göç sonucunda Batı Roma İmparatorluğu'nun çöktüğü belirtilmiştir. Hunlar 'Korkunç', 'Vahşi' ve 'İnsanlık dışı' tanımlarla aktarılmıştır. Hunların dini inançları, savaşma teknikleri, yaşam ve giyim tarzı kaba dille anlatılmıştır. Fakat asker olarak becerikli oldukları belirtilmiştir.

Şimşek ve Cou'nun (2019) araştırmasında Hunların Orta Asya'dan göç eden göçebe oldukları ifade edilmiştir. Hunların Germen kabilesi olan Vizgotları tehdit ettikleri aktarılmıştır. Attila tüm Hunların lideri olarak sunulmuştur.

Mehmet Ali Kapar'ın (2016) araştırmasında Hunların 'Vahşi kabile' olarak tanıtıldığı görülmüştür. Hunlardan Türk değil de Moğol olarak bahsedilmiştir. Çinlilerin Hunları göçe zorladıkları belirtilmiştir. Hunların bir kısmının Çin egemenliğini kabul ettikleri, diğer kısmının Aral gölü civarında Ak Hunlar devletini kurdukları dile getirilmiştir. Hunların batıya doğru göç eden kısmının Vizgotlar ile Ostrogotlar üzerine saldırdıkları aktarılmıştır. Hunlar çirkin, hayvan postu giyen, açgöz, dağmık şekilde savaşan, Hilal yaktığı kullanan ve vahşi görünümlü olan insanlar

olarak tasvir edilmiştir. Hunların Avrupa'ya gelmesi sonucunda Roma İmparatorluğu'nun dağılmaya başladığı aktarılmıştır.

Rusya Devleti'nin 6. sınıf tarih ders kitaplarında Selçuklu Türkleri hakkında çok kısa bilgi verilmiştir. Selçukluların Orta Asya'dan gelen Türkler oldukları, 11. yüzyılda Arap topraklarına hâkim olup, İslam dünyasında lider konumuna geldikleri ifade edilmiştir. Bağdat'ı fethederek sultan unvanını aldıkları belirtilmiştir. Hıristiyanlar için önemi ve kutsal olan Kudüs'ün Selçuklular idaresi altında olduğundan dolayı Haçlı seferlerinin yaşandığı aktarılmıştır.

Muhasiloviç'in (2015) araştırmasında Selçuklular hakkında kısa bilgiye denk gelinmiştir. Selçukluların Bizans topraklarını ele geçirdikleri ve kutsal topraklara hâkim oldukları ifade edilmiştir. Kutsal toprakları ziyarete giden Hıristiyan hacılarını rahatsız ettikleri dile getirilmiştir.

Maharramova'nın (2016) araştırmasında Selçuklular için Hunlara kullandıkları gibi 'Barbar' kavramı kullanılmıştır. Selçuklular döneminde Anadolu'nun Türkler tarafından işgal edildiği dile getirilmiştir. Selçukluların Anadolu'ya girmeleri sonucunda Anadolu topraklarında zenginliğin, eğitimin ve kültürün çöküş yaşadığı iddia edilmiştir. Sultan Alp Arslan ile oğlu Melik Şah'ın seferleri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Devlet yönetme tecrübelerini Araplar ile Farslardan öğrendikleri belirtilmiştir. Selçukluların Bizans'a saldırarak Bizans İmparatorluğu'nu zayıflattıkları aktarılmıştır.

Şimşek ve Cou'nun (2019) araştırmasında Selçukluların Orta Asya kökenli oldukları, 11. yüzyılda İslam dinini kabul ederek Müslüman topraklarını genişlettikleri, Bağdat'ın fethinden sonra Selçuklu hükümdarının 'Sultan' unvanı kullandıkları, Anadolu'yu fethettikleri, Hıristiyanlar için kutsal olan Kudüs'e hâkim oldukları, Bizans'a saldırarak Bizans'ı güçsüzleştirdikleri aktarılmıştır. Kudüs ve Anadolu'ya hâkim olmalarından dolayı Haçlı seferlerinin başlamasına sebep oldukları ifade edilmiştir. Haçlı seferlerinden sonra ve Moğolların baskılarından dolayı zayıfladıkları ve eski gücünü kaybettikleri dile getirilmiştir.

Rusya Federasyonu'nun 6. sınıf tarih ders kitaplarında Selçuklu Devletinin Küçük Asya toprakları üzerinde Osman Bey tarafından Osmanlı Devletinin temelleri atıldığı ifade edilmiştir. Osman Bey'in idaresi altında birleşen kavimlere ise Osmanlılar

denildiği belirtilmiştir. Bizans, Bulgaristan ve Sırbistan arasında yaşanan çatışmalarda Osmanlı padişahlarının yararlandıklarına vurgu yapılmıştır.

Evren ve Balta'ya (2016) göre Osmanlı Devleti için 'Savaşçı devlet ve tehlikeli düşman' ifadeleri kullanılmıştır. Osman Bey'den sonraki başa gelen liderlerin açgözlü oldukları ve bu nedenden dolayı ellerini Balkanlara uzattıkları ifade edilmiştir. Osmanlı Hıristiyanları öldüren, köleleştiren devlet olarak şekillendirilmiştir. Osmanlı Devletinin Balkanlardaki başarısı Balkan devletlerinin karmaşa içinde olduklarına bağlanmıştır.

Şimşek ve Cou'nun (2019) araştırmasında Osmanlıların ilk başlarda küçük bir kabileden oluştukları, sonra ise farklı ırkları kendi egemenliği altında birleştirdiği belirtilmiştir. Yeniçeri gücünün başarısı sonucunda Osmanlı Devleti sınırlarını üç kıtaya ulaştırdığı ifade edilmiştir.

Ozan Erözden'e (2020) göre Türkler usta savaşçı, dayanıklı ve Müslüman toplum olarak tanıtılmıştır. Türklerin önceden başka devletlerin ordusuna paralı asker olarak katıldıkları belirtilmiştir. Sonradan güçlenip kendi fetih politikasını oluşturdukları ifade edilmiştir. Osmanlı döneminde Türklerin Avrupa'ya ayak basması sonucunda Müslüman olmayan diğer ırkların Osmanlı çatısı altında yaşadıkları aktarılmıştır.

Rusya Federasyonu'nun 6. sınıf tarih ders kitaplarında verilen önemli konulardan biri olan Kosova savaşıdır. Osmanlı Devleti ile Sırp'lar arasında gerçekleşen bu savaşı Osmanlı'nın kazandığı ve Sırbistan'ı işgal ettiği ifade edilmiştir. Savaş esnasında Osmanlı padişahı Sultan I. Murad'ın bir Sırp asker tarafından yaralanarak öldürüldüğü belirtilmiştir. Kosova savaşında hem Türklerin hem de Sırp'ların kayıplar verdikleri aktarılmıştır.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında Kosova savaşı bir Sırp yenilgisi ile sonuçlandığı belirtilmiştir. Kosova savaşında Osmanlıların Sırp'lar gibi ağır kayıplar verdiği ve bu nedenden dolayı Avrupa topraklarında bir süre ilerleyemediğine vurgu yapılmıştır. Kosova muharebesinden sonra Osmanlıların Sırbistan'ı, Bulgaristan'ı ele geçirdikleri ve Hırvatistan sınırına eriştikleri belirtilmiştir.

Tuncer'e (2020) göre Kosova savaşı Balkan halklarının Osmanlıya karşı ortak direnişleri olarak aktarılmıştır. Bu savaşta Sultan I. Murad'ın bir Sırp asker tarafından öldürüldüğü, aynı zamanda Sırp kralı Lazar'ın da hayatını kaybettiği yazılmıştır. Hem

Osmanlıların hem de Sırların çok büyük kayıp verdikleri dile getirilmiştir. Arnavutların bu çatışmada Sırların yanında yer aldığı belirtilmiştir.

Muhasiloviç'in (2015) araştırmasında Osmanlılar hakkında detaylı bilgilere denk gelinmiştir. Bosnalıların Osmanlı döneminde İslam'ı kabul ettikleri ve bu nedenden dolayı kendilerini Osmanlılardan ayrı görmedikleri ifade edilmiştir. Yükselme dönemi Osmanlı padişahlarının Bosna iç işlerine karıştıklarını ve iç sorunları kendi yararına kullanmayı başardıkları ifade edilmiştir. Kosova savaşı Balkanlarda yaşanan önemli olaylardan biri olarak aktarılmıştır. 18. Yüzyıl sonrası Boşnaklarda Osmanlı yönetimine karşı memnuniyetsizliğin ortaya çıktığı görülmüştür. Bosna'da ortaya çıkan ayaklanmaların bu memnuniyetsizlikten kaynaklandığı belirtilmiştir.

Rusya Devleti'nin 6. sınıf tarih ders kitaplarında İstanbul'un fethi dünya tarihi açısından önemli olaylardan biri olarak aktarılmıştır. İstanbul'u fetheden komutan Fatih Sultan Mehmed'in zeki ve yetenekli padişah olduğu dile getirilmiştir. II. Mehmet idaresi altındaki Türklerle Konstantinopolis'i hem karadan hem de denizden kuşattığı belirtilmiştir. İstanbul'un fetih süreci aktarıldıktan sonra 3 gün içerisinde şehrin yağmalandığı, savunucuların öldürüldüğü, birçok insanın köleleştirildiği ve kiliselerin camiye dönüştürüldüğü belirtilmiştir.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında II. Mehmed'in Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan topraklarını ele geçirdikten sonra İstanbul'u fethettiği belirtilmiştir. Osmanlıları İmparator şehri olan Konstantinopolis'i 3 gün içinde korkunç biçimde yağmaladıkları, birçok insanı öldürdükleri, birçoğunu köleleştirdikleri aktarılmıştır. Şehirdeki tüm kiliselerin, özellikle Hıristiyanlar için önemli olan Ayasofya kilisesinin camiye çevrildiği dile getirilmiştir.

Evren ve Balta'ya (2016) göre İstanbul'un Fethi 'Hilal Haça Karşı' başlığı altında incelenmiştir. İslam'ın Hıristiyanlık üzerinde üstünlük sağladığına vurgu yapılmıştır. II. Mehmed'in Aya Sofya kilisesini camiye çevirdiği belirtilmiştir. Bizans çöktükten sonra Rusya'nın hem Ortodoks dünyasında en güçlü figür olarak kaldığına hem de kendini Bizans'ın tek varisi olarak gördüğüne işaret edilmiştir. Türklerden kurtulan aydınların İtalya'da Rönesans'ı başlattıkları ve Rusya'ya gelenlerin ise Rus kültürünü zenginleştirdikleri belirtilmiştir.

Maharramova'ya (2016) göre Fatih Sultan Mehmet için sürekli Muhammed adı kullanılmıştır. II. Mehmet için hem 'Barbar' hem de 'Zeki' padişah imajı çizilmiştir. Fatih'in enerjik ve zeki olduğuna vurgu yapılmıştır. İstanbul'u hem karadan hem de denizden kuşattığı ifade edilmiştir. Türklerin gemileri kaydırarak limana soktukları belirtilmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in büyük toplara sahip olduğu dile getirilmiştir. Şehrin yağmalanması için 3 gün süre verdiği yazılmıştır. Şehirde büyük katliam yaşandığı belirtilmiştir. Bizans imparatorunun savaşta öldüğü ve cesedinin çöplükte bulunduğu söylenmiştir. Ölmüş olan imparator cesedinin onurlu bir şekilde gömdükleri dile getirilmiştir.

Venera Gatina'nın (2009) araştırmasında Fatih Sultan Mehmed'in Konstantinopolis'i hem karadan hem denizden ablukaya aldığı söylenmiştir. Türklerin deprem etkisi yaratan topları kullandıkları belirtilmiştir. İmparatorun savaş sırasında öldüğü ve şehir halkının Aya Sofya kilisesine sığındığı aktarılmıştır. Üç günden sonra II. Mehmet şehirde yaşanan katliamı ve yağmayı sonlandırmalarını emrettiği hakkında bahsedilmiştir. Kilisede bulunan haçlar yerine hilal koydurarak, kiliselerin camiye çevrildiği aktarılmıştır. Bizans imparatoru Konstantin'in kafasını mızrakla şehirde dolaştırıldığı beyan edilmiştir. Sonra cesedinin onurla defnedildiğine vurgu yapılmıştır. II. Mehmet tarafından Bizans'a son verilmesi iki sebebe dayatılmıştır. Bizans'ın iç durumunun kötü ve Katolik olan Batı Avrupa ile Ortodoks olan Doğu Roma kiliselerinin düşmanlık içinde olmasından dolayı fethin başarılı olduğu iddia edilmiştir. II. Mehmet 'Büyük Türk İskender' olarak gösterilmiştir. Osmanlı Devletinin işgal ettiği topraklardaki yerli halkların geleneklerine, dinlerine, özelliklerine, iç içlerine karışmadığı belirtilerek Osmanlı egemenliği altında yaşamının, özellikle Yunanlılar için daha hayırlı olduğu iddia edilmiştir. Avrupa'da Türk korkusunun egemen olduğunu ve bu korku sayesinde Avrupalılar kendi arasındaki düşmanlığı bir kenara bırakarak, birbirlerine sıkı bağlandıkları ifade edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet için kitaplarda II. Muhammed (II. Mogammed) adı kullanılmıştır.

Rusya Federasyonu'nun 7. sınıf tarih ders kitaplarında I. Süleyman'ın Avrupa ya yaptığı seferler sonucunda Avrupa'ya Osmanlı Devletinin üstünlüğünü kabul ettirdiği aktarılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman'a karşı Avrupa da her hangi bir gücün olmadığı belirtilmiştir. Mohaç meydan savaşı sonrasında Osmanlıların Macar Krallığına son verdikleri ifade edilmiştir. Kanuni döneminde Osmanlıların I. Viyana kuşatmasını gerçekleştirdikleri ama alamadıkları dile getirilmiştir.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında I.Viyana kuşatması Hırvatların Osmanlıya karşı Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna destek verdikleri ifade edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşen Mohaç meydan muharebesinde Macarların ciddi bir kayıp verdikleri ve yenildikleri aktarılmıştır. Ancak bu galibiyete rağmen Osmanlı Devletinin tüm Macar topraklarını ele geçiremediği belirtilmiştir. Ayrıca bu Osmanlı zaferinin Avrupa karşısında kazandığı son büyük zafer olduğuna vurgu yapılmıştır.

Maharramova'nın (2016) araştırmasında Yavuz Sultan Selim'in Mısır fethinden, Sultan Süleyman'ın Rodos, Belgrat ve Mohaç seferlerinden bahsedildiği görülmüştür. Kanuni döneminde Türk gücünün zirveye ulaştığı belirtilmiştir. I. Süleyman'dan 'Muhteşem Süleyman' olarak bahsedilmiştir. Muhteşem Süleyman'ın hem Avrupa için hem Habsburg ailesi için büyük tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Sultan Süleyman'ın başarılarının yanında I. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlandığı da dile getirilmiştir.

Venera Gatina'ya (2009) göre Sultan Süleyman büyük orduya, güçlü donanmaya sahip olmuştur. Sultan Süleyman'ın 'Muhteşem Süleyman' lakabını aldığı belirtilmiştir. İtalya ve İspanya halklarını korku içinde bıraktığı, Doğu ve Batı ticaret yollarını kontrol ederek, tüccarlardan yüksek vergi aldığı ve devlet hazinesini zenginleştirdiği aktarılmıştır. Osmanlıların Bizans, Sırbistan, Bulgaristan, Ermenistan ve Gürcistan'ın kültür merkezlerini yıktıkları ve Arap ülkelerinin ise kültür gelişimini durdurdukları dile getirilmiştir. Osmanlı yönetimine boyun eğmeyen ülkeleri yakıp yıktıkları, insanları ise öldürdükleri ve köle olarak sattıkları belirtilmiştir.

Rusya Devleti'nin 7. sınıf tarih ders kitaplarında devlet yönetiminde padişahın sonra etkili olan kişinin veziriazam olduğu belirtilmiştir. Yargının başında ise din adamı olan şeyhülislamın bulunduğu ifade edilmiştir. Osmanlı hükümetinin Bab-ı Ali sarayında toplandıkları ve devleti yönettikleri dile getirilmiştir. Osmanlı toplumunun sınıflara ayrıldığına ve sınıflar arasında farklılık olduğuna vurgu yapılmıştır. Her sınıfın kendine has kılık kıyafeti, evi olduğundan bahsedilmiştir. Tüm tebaanın padişahın kölesi sayıldığı söylenmiştir.

Muhasiloviç'in (2015) araştırmasında Osmanlı Devletinin bir İslam devleti olduğu ve dini liderin Osmanlı sultanı olduğu belirtilmiştir. Osmanlı'nın idari yapısı olan divan yönetimi hakkında bilgiler verilmiştir.

Ayanoğlu'ya (2020) göre Osmanlı padişahı ülkenin tek hâkimi ve Tanrının yeryzindeki temsilcisi olmuştur. Veziriazam, vezirler ve paşalar Sultanın yardımcıları olup Bab-ı Ali denilen imparatorluk meclisinde devleti yönettikleri dile getirilmiştir. Türklerin ticaret, bilim ve edebiyat ile çok uğraşmadıkları ifade edilmiştir. Ticaret ile en çok uğraşan kesimin gayrimüslimlerden olan Yunanlar, Yahudiler ve Ermeniler olduğu yazılmıştır. Hıristiyanları zorla Mslmanlaştırmak için baskı yaptıkları aktarılmıştır. Osmanlı döneminde gayrimüslimlerin Müslümanlar altında ezildiği, işkence gördüğü, hakarete uğradığı ve ağır şartlar altında yaşadıkları söylenmiştir.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında Osmanlıların yükselme döneminde Hıristiyanlara karşı hoşgörülü davrandıkları, sonradan zayıflama döneminde girince Hıristiyanlara olan tavrını değiştirdikleri ifade edilmiştir. Müslüman olmayan milletleri İslam'ı kabul etmeye zorladıklarından söz edilmiştir. Ayrıca Hıristiyanlardan haraç alarak, eşit davranmadıkları yazılmıştır.

şimşek ve Cou'nun (2019) araştırmasında farklı din, dil ve ırka mensup topluluklara Osmanlının hoşgörü ve adaletli davrandığı vurgulanmıştır. Farklı milletlerin kendi dillerini rahatlıkla yaşatabildikleri aktarılmıştır. Vergi veren herkesin ticaret ile uğraşabildiği belirtilmiştir.

Bu araştırmada incelenen Rusya Devleti'nin 7. sınıf tarih ders kitaplarında Osmanlıların II. Viyana kuşatmasında başarısız oldukları aktarılmıştır. Osmanlı glerinin Avusturya, Venedik, Polonya ve daha sonradan katılan Rusya karşısında yenilgiye uğraması sonucunda Avrupa'da Türk tehdidinin ortadan kalktığı dile getirilmiştir.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında II. Viyana kuşatmasında Osmanlı kuvvetlerinin başarısız oldukları belirtilmiştir. Bu başarısızlık sonucunda Osmanlıların Orta Avrupa'dan geri çekilme sürecinin başladığı ifade edilmiştir. Bu durumdan yararlanan Hırvatların zgrlk savaşı için direndikleri ve Hırvat topraklarını Osmanlı işgalinden kurtardıkları dile getirilmiştir.

Muhasiloviç'in (2015) araştırmasında II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde Karlofça Anlaşmasının imzalandığından bahsedilmiştir. Bu anlaşmadan sonra Osmanlı eski gücünü kaybettiği ve Bosna Müslümanlarının başına

gelen tüm olumsuz olaylara sebep olduğu ifade edilmiştir. Osmanlının Rusya ile savaşa girmesi sonucunda Bosna’da barış döneminin sona erdiğine vurgu yapılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan Rusya Devleti’nin 7. sınıf tarih ders kitaplarında yeniçerilerin padişahı ve elçileri korumak, düzeni sağlamak, sefere katılmak gibi görevleri olduğu dile getirilmiştir. Kitaplarda onların kılık kıyafetinden, savaş aletlerinden bahsedilmiştir. Yeniçeri ocağına alınan çocukların Osmanlı sınırı içinde yaşayan Hıristiyan ailelerin çocukları olduğu belirtilmiştir. Hıristiyan tebaadan alınan 5-12 yaşındaki çocukların Müslümanlaştırıldıkları, İslam dini ile Türk geleneklerinin öğretilmesi için Müslüman Türk ailelerine verildikleri, bir kısmının sultan sarayında eğitildiği aktarılmıştır. 18-20 yaşlarında artık yeniçeri oldukları söylenmiştir. 16. yüzyıldan sonra yeniçeri ocağında disiplinin bozulduğu dile getirilmiştir.

Ozan Erözden’in (2020) araştırmasında yeniçeriler Hıristiyan ailelerden kaçırılan ve Müslümanlaştırılan askerler olarak tanıtılmıştır. Osmanlı ordusunun elde ettiği başarılarında büyük paylarının olduğu belirtilmiştir.

Tuncer’in (2020) araştırmasında yeniçerilerin en akıllı, en yakışıklı çocuklardan, devşirme ve pençik sistemi ile seçildiğinden söz edilmiştir. Bu sistemin Sultan I. Murad zamanında başladığı ve Sultan II. Murad döneminde ise daha çok etkinleştirildiği belirtilmiştir. Osmanlı ordusunda önemli yere sahip oldukları ve Sultan ile aralarındaki ilişkilerin yakın olduğu dile getirilmiştir. Yeniçeri ocağı için seçilen çocukların Hıristiyan ailelerden seçtikleri belirtilmiştir. Bu olay Hıristiyan ailelerin Osmanlıya ödedikleri en ağır vergi olarak tanıtılmıştır. Yeniçeri sistemi ‘Barbarca alım’ ve ‘Kan haracı’ olarak yorumlanmıştır. Yeniçeri ocağı için seçilen çocukların Müslümanlaştırıldıkları, adlarının değiştirildikleri, Sultan sarayında eğitim gördükleri ve yüksek mertebeye ulaşabildikleri aktarılmıştır.

Hacısalihoglu’nun (2020) araştırmasında devşirme sistemi en dehşet ‘Türk zulmü’ ve en ağır vergi olan ‘Kan vergisi’ olarak aktarıldığı görülmüştür. Hıristiyan aileler çocuklarını devşirme sistemine vermemek için onları ormanlarda sakladıkları, aptalmış gibi davranmalarını öğrettikleri, bazılarını ise çocuklarının parmaklarını keserek sakatladıkları dile getirilmiştir.

Maharramova’nın (2016) araştırmasında Balkanlardaki çocukların ailelerinden zorla alınarak yeniçeri ocağına verdikleri ifade edilmiştir. Devşirme usulü kan vergisi

olarak aktarılmıştır. Bu sistem Türklerin Hıristiyanlara karşı uyguladığı en dehşetli olay olarak aktarılmıştır. Yeniçerilerin yardımıyla sultana karşı çıkan isyanların bastırıldığı ve yeni işgal edilen yerlerde düzenin sağlandığı dile getirilmiştir. Yeniçerilerin kaşık resimli başlıklar taşıdıkları, bunun ise sultan çorbası yedikleri anlamına geldiği ifade edilmiştir.

Rusya Devleti'nin 8. sınıf tarih ders kitaplarında Lale devrinin Osmanlı İmparatorluğu'nda kültürel bir gelişim başlattığı belirtilmiştir. Avrupa tarzında eğlencelerin ve yeniliklerin yapıldığından bahsedilmiştir. Batı ile ilişkilerin geliştirildiği ifade edilmiştir. İlk matbaanın bu dönemde açıldığı ve birçok kitapların, eserlerin tercüme edildiği vurgulanmıştır. Lale devrinin getirdiği büyük harcamaların isyana yol açtığı, isyan sonucunda III. Ahmet'in tahttan indirildiği ve Lale devrine son verildiği yazılmıştır.

Emin Uzun'un (2020) araştırmasında 'Lale Devri' hakkında bilgi verildiği görülmüştür. Sadrazam İbrahim Paşa'nın III. Ahmet döneminde hayata geçirdiği bu dönem 'Avrupa ile yakınlaşma', 'Osmanlı Rönesans'ı' olarak kabul edildiği ifade edilmiştir. Bu dönemde en önemli olayların biri olarak matbaa kullanımının olduğu belirtilmiştir. Patrona Halil isyanından dolayı Lale devrinin sona erdiği aktarılmıştır.

Rusya Devleti'nin 8. sınıf tarih ders kitaplarında Osmanlı-Rus savaşlarının iki dönemi ve iki asıl nedeni olduğuna vurgu yapılmıştır. 18. yüzyıl savaşlarının asıl nedeni Osmanlı Devletinin sınırlarını genişletmek istemesi ve Rusya'nın sıcak denizlere inmek istemesi olduğu belirtilmiştir. Osmanlıların Hıristiyanlara zulmetmesi ise 19. yüzyıl Osmanlı-Rus savaşlarının en önemli nedeni olarak verilmiştir.

Emin Uzun'a (2020) göre ilk Osmanlı-Rus savaşı Ukrayna uğruna gerçekleşmiştir. Daha sonraki yapılan Osmanlı-Rus savaşının asıl nedenlerinin Kırım ve Kafkasları hâkimiyet altına almak, Boğazları kontrol etmek, Karadeniz'de hâkimiyet kurmak, Balkanlardaki ülkeleri kendine bağlamak olduğu aktarılmıştır.

Evren ve Balta'nın (2016) araştırmasında Osmanlı-Rus savaşlarının asıl nedeni Osmanlı'nın kuzey Karadeniz'de uygulamak istediği yayılmacı politikadan kaynaklandığı iddia edilmiştir. İki devlet arasında gerçekleşen savaşlarda Avrupalı devletler Rusya'nın güçlenmesini istemediklerinden dolayı Osmanlıyı destekleyerek Rusya'yı yalnız bıraktıklarına vurgu yapılmıştır. Yaş Barış Antlaşması sonucunda

Rusya'nın Karadeniz'de büyük bir güç haline geldiği belirtilmiştir. Osmanlı Devletinin asker sayısının Rusya'ya göre üstün olmasına ve Osmanlının Avrupa'dan destek almasına rağmen Rusya karşısında yenilen zayıf, güçsüz devlet olarak sunulmuştur.

Nigar Maharramova'nın (2016) araştırmasında Osmanlının topraklarını genişletme isteği, Rusya'nın ise topraklarını geri almak, Balkanlardaki Slavları korumak ve Türk zulmüne son vermek istemesi savaşların asıl nedeni olarak sunulmuştur.

Venera Gatina'nın (2009) araştırmasında 1768-1791 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus savaşlarının başlanmasına Türklerin sebep olduğu söylenmiştir. 1828-1878 yılları arasında yaşanan savaşların asıl nedeni Türklerin Hıristiyanlara karşı gösterdikleri baskı ve zulüm olarak verilmiştir. Türklerin Hıristiyanlara kötü davrandıkları, kadınlara ve çocuklara işkence ettikleri, vahşice davrandıkları yazılmıştır. Rusya'nın Balkan halklarının Türkler tarafından gördükleri gaddar muameleye karşı sessiz kalamadığı için savaşlar başlattığı ve Rusların Balkanlardaki Hıristiyanların tek koruyucusu olduğu ifade edilmiştir.

Rusya Federasyonu'nun 8. sınıf tarih ders kitaplarında III. Selim'in Osmanlı Devletini eski gücüne ulaştırmak için uyguladığı yeni reformlardan bahsedilmiştir. Batı eğitimini örnek aldığı, daimi elçilikler açtığı, yeni ordu kurduğu ifade edilmiştir. Bir taraftan Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesi, diğer taraftan III. Selim'in yaptığı reformlardan rahatsız olan ulema sınıfı ile yeniçerilerin memnuniyetsizliğinden dolayı ıslahatların iptal edildiği ve III. Selim'in öldürüldüğü dile getirilmiştir.

Emin Uzun'un (2020) araştırmasında III. Selim'in devleti güçlendirmek adına yaptığı ıslahatlardan bahsedildiği görülmüştür. Avrupa'ya elçi gönderdiği, yeni ordu kurduğu, yerli ticareti desteklediği belirtilmiştir. Yeniçerilerin isyanından dolayı ıslahatların yarım kaldığı ve III. Selim'in tahttan indirildiği aktarılmıştır.

Ozan Erözden'in (2020) araştırmasında III. Selim ile II. Mahmud'un yaptığı reformların Balkan halklarına memnuniyetsizliği getirdiği belirtilmiştir. Bu memnuniyetsizlik sonucunda Balkan savaşlarının yaşandığı dile getirilmiştir.

Rusya'nın 9. ve 10. sınıf tarih ders kitaplarında Jön Türklerin II. Abdülhamid'in mutlakiyetçi rejimine son verdikleri, anayasalı parlamentoyu geri getirdikleri ifade edilmiştir. Devletin parçalanmaması için yaptıkları reformlardan bahsedilmiştir. Fikir

akımı olarak milliyetçiliği benimsedikleri, azınlıklara zulmettikleri ve diktatörece yaklaşım sergiledikleri belirtilmiştir.

Tuncer'e (2020) göre Jön Türkler Sultan yönetimine karşı örgüt olmuştur. Jön Türk hareketi bir entelektüel bir hareket olarak resmedilmiştir. Genç Türkler tarafından Arnavutlara eşitlik ve özgürlük sözü verildiğinden dolayı Arnavutlar Jön Türkleri destekledikleri ifade edilmiştir. Fakat eşitlik ve özgürlük sözünün başarıya ulaşmadığı belirtilmiştir.

Hacısalihoglu'nun (2020) araştırmasında Jön Türklerin Makedonya'da 1908-1912 yılları arasında Türkleştirme ve baskıcı politika uyguladığından dolayı Balkan savaşlarının patlak verdiği dile getirilmiştir. Ayrıca Jön Türkler Padişah'tan reform isteyen örgüt olarak tanıtılmıştır.

Ayanoğlu'nun (2020) araştırmasında Jön Türklerin benimsediği Türklük fikir akımı Balkan halklarını tedirgin ettiği belirtilmiştir. Bu tehdide karşı Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ bir araya gelerek Osmanlıya savaş açtıkları dile getirilmiştir.

Şimşek ve Cou'nun (2019) Jön Türklerin eğitilmiş genç Türklerden oluştuğu, meşrutiyetin ilan edilmesi ve meclis yönetiminin getirilmesi için çaba gösterdikleri belirtilmiştir. Ancak Jön Türklerin aşırı milliyetçi oldukları ve bu nedenden dolayı diğer milletlerle çatışma yaşadıkları dile getirilmiştir. Arap milliyetçiliğine baskı uyguladıklarından bahsedilmiştir.

Rusya Devleti'nin 9. ve 10. sınıf tarih ders kitaplarında Balkan ülkelerinin birleşerek Osmanlı Devletini I. Balkan savaşında yendikleri ve Osmanlıyı Avrupa'dan kovdukları dile getirilmiştir. Daha sonrasında Osmanlı Devletinden aldıkları toprakları kendi aralarında paylaşmadıklarından dolayı II. Balkan savaşını başlattıkları belirtilmiştir. Kaybettiği topraklarını geri almak için Osmanlı Devletinin II. Balkan savaşına katıldığı aktarılmıştır. I. Dünya savaşında Ruslar Osmanlıları yenince, bu yenilginin hırsını ve intikamını almak için Osmanlıların Ermenilere soykırım uyguladıkları ifade edilmiştir. Ermenileri uğradıkları bu katliamdan kurtarmak için Rusların yardıma koştukları vurgulanmıştır.

Evren ve Balta'nın (2016) araştırmasında Balkan halklarının esaretten kurtulmak için mücadele ettikleri ve Balkan savaşlarını başlattıkları ifade edilmiştir.

Balkan ülkelerinin mücadeleleri ‘Kurtuluş Savaşı’ olarak verilmiştir. Osmanlı Devletinin Balkan halklarına vahşet uygulayan devlet olarak tanıtılmıştır. I. Dünya Savaşına yol açan sürecin Balkan savaşlarıyla başladığı ifade edilmiştir. Rusya’nın Slav halklarını desteklemek, korumak için savaşa katıldığı söylenmiştir. Ermenileri soykırıma tabi tuttukları belirtilmiştir. 20. yüzyıl için Osmanlı devleti soykırımcı, baskıcı ve zalim ülke olarak sunulmuştur.

Yıldız Deveci’nin (2020) araştırmasında Jön Türklerin ‘Pan -Türkizm’ hayaliyle ‘Ermeni soykırımı’ yaptıkları ifade edilmiştir. Türklerin Ermeni sürgünü ve katliamı gerçekleştirmeden önce Ermenileri ağır şartlar altında çalıştırdıkları, yetersiz besledikleri, mallarına el koydukları, aydınları tutuklattıkları belirtilmiştir. Türklerin Ermenilere karşı canice davrandıklarının dile getirildiği görülmüştür.

Ozan Erözden’in (2020) araştırmasında Osmanlıların Ermenilere karşı soykırım uyguladıkları, Ermenileri katlettikleri aktarılmıştır. Osmanlılar tarafından Ermenilere yapılan soykırımın 20. yüzyılın ilk soykırımı olduğu dile getirilmiştir.

Rusya’nın 10. sınıf tarih ders kitaplarında I. Dünya savaşından sonra Osmanlı topraklarının İngiltere, Fransa ve Yunanistan tarafından işgale uğradığı aktarılmıştır. Türk halkının Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde bağımsızlık mücadelesi verdikleri ve kazandıkları belirtilmiştir. Türk halkının milli mücadelesinde Sovyetlerin yardım ettiği vurgulanmıştır. Atatürk’ün siyasi, ekonomi, hukuki ve kültürel alanda yaptığı reformlar sonucunda modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu dile getirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün eşsiz lider, büyük siyasetçi, güçlü kumandan ve devrimci olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ozan Erözden’in (2020) araştırmasında Mustafa Kemal Atatürk’ün Anadolu’yu Yunanlardan, İstanbul’u işgalden kurtardığı ifade edilmiştir. Saltanatı ve halifeliği kaldırarak modern Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduğu belirtilmiştir. İslam hukuku yerine Batı hukukunu geçerli kıldığı dile getirilmiştir.

Tuncer’in (2020) araştırmasında Mustafa Kemal Atatürk iyi, yetenekli ve vatansever bir asker, komutan ve devlet adamı olarak tanıtılmıştır. Bağımsızlık için hem güçlü devletlere karşı hem de sultana karşı savaştığı, güçlü ve modern Türkiye kurmak için reformlar gerçekleştirdiği dile getirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk’ün gerçekleştirdiği reformlar sayesinde ülkenin modernleştiği, ekonomisinin kalkındığı,

eğitimin ilerlediği, kanunların geliştiği, kültürün değiştiği ve yurt dışı ilişkilerinin ilerlediği vurgulanmıştır. Atatürk'ün amacı kendi ülkesini korumak ve bağımsızlığını sağlamak olduğu, başka milletlerin topraklarında gözü olmadığı dile getirilmiştir.

Hacısalıhoğlu'nun (2020) araştırmasında Türkiye Cumhuriyeti için olumlu imaj çizildiği görülmüştür. Mustafa Kemal önderliğinde modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dile getirilmiştir. Atatürk'ün hukuk, eğitim, ekonomi ve kültür alanında yaptığı reformlar belirtilmiştir.

Maharramova'ya (2016) göre Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyetler arasında dostluk ilişkileri kurulmuştur. Kurtuluş savaşı döneminde Rusların emperyalistlere karşı savaştıkları Türklerle yardım ettikleri ve gönderdikleri savaş malzemeler belirtilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türklerin kahramanlarca savaşarak ülkeden İngiliz-Yunan işgalcilerini kovdukları, despot Sultan'ın hâkimiyetine son verdikleri dile getirilmiştir.

Evren ve Balta'ya (2016) göre Türkiye Cumhuriyeti için uzlaşmacı bir kullanılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün uyguladığı reformlar sıralanmıştır. Türk liderinin reformları sayesinde laik bir devletin temellerinin atıldığı belirtilmiştir. Birleştirici unsur olarak İslam'ın yerine milliyetçiliğin geldiği vurgulanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçi rejiminde en büyük destekçilerinin ordu olduğuna vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin geleneksel Doğu toplumundan koparak, Avrupa'yı örnek alarak laik bir ülke olduğu ifade edilmiştir.

Venera Gatina'nın (2009) araştırmasında I. Dünya savaşından sonra Türklerin bağımsızlık için Yunan ve İngilizlere karşı savaştıklarından bahsedilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün milli kurtuluş döneminde Moskova'ya bir mektup gönderdiği ve yardım ricasında bulunduğu aktarılmıştır. Sovyet hükümetinin Türk halkına yardım ettiği belirtilmiştir.

VI. BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde Rusya Devleti'nin orta öğretiminde kullanılan güncel genel tarih ders kitaplarından elde edilen bulguların sonuçlarına ve bulgular sonucunda geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

6. 1. Sonuç

Bireylerin, toplumların, ülkelerin ayakta kalabilmeleri için en önemli unsurlardan biri eğitimidir. Çünkü eğitim insanın zihnini geliştirir, düşüncelerini ve fikirlerini iyileştirir, potansiyelini ve performansını artırır, topluma sağlıklı düşünebilen ve gelişmelere ayak uydurabilen insan kazandırır. Dünya'ya farklı pencerelerden bakmayı başaran, verimli, bilinçli çocukların yetiştirilmesi sonucunda sağlıklı ve mutlu toplum oluşur. Böyle bir toplum ise güçlü ve gelişmiş devleti var ederek, devamlılığını sağlar. Anne karnında başlayan eğitim ölene kadar devam eder ve bu süreçte insana yaşamı devam ettirebilmesi için gereken bilgiyi kazandırır. Değerlerin, geçmişteki bilgilerin ve yaşanmışlıkların aktarılmasında önemli unsur ise tarih eğitimi ve öğretimidir. Değerlerin oluşumu, gelişimi, toplumların nerden geldikleri, nereye gittikleri, ülkeler ve toplumlar arasındaki ilişkilerin öğrencilere aktarımı tarih eğitimi sayesinde gerçekleşmektedir. Hoşgörülü, saygılı ve objektif davranabilen vatandaş yetiştirmek için tarih öğretiminde kullanılan tarih ders kitaplarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Çünkü tarih ders kitapları tarih öğretiminde en çok kullanılan ders materyalidir. Tarih ders kitaplarında farklı ülkelerden ve kültürlerden bahsedilirken tarafsızlık sergilenmesi gerekmektedir. Nitelikli vatandaşların yetiştirilmesi, dünyamızın barış ve huzur içinde olması için farklı toplumlara ait bilgilerin hoşgörülle verilmesi büyük fayda sağlayacaktır. Ders kitapları özellikle milliyetçilikten ve ırkçılıktan uzak tutulmalıdır. Farklı toplumlara karşı düşman algısı yaratılmamalıdır. Doğru bilgiler politik baskıya maruz kalmamalıdır. Gerçek bilgi öğrenci yaş grubuna ve niteliklerine göre aktarılmalıdır.

Rusya'da 2016 yılına kadar kullanılan tarih ders kitaplarında eski Türkler ve Osmanlılarla ilgili olumsuz imaj çizilmiştir. Eski Türkler barbar, vahşi, yabani ve insanlık dışı gibi tasvir edilmiştir. Osmanlılar rakip, düşman, tehlike, tehdit, zayıf,

baskıcı, acımasız, şiddet uygulayan, soykırımcı, katliamcı, adaletsiz, ezici, zulüm eden, zorba ve kukla devlet olarak sunulmuştur. Osmanlı fetihleri işgal ve felaket olarak aktarılmıştır. Sadece Osman Bey, Orhan Bey ve Fatih Sultan Mehmet övgüyle tanıtılmıştır. Onlar için zeki, yaratıcı, bilgili, yetenekli, akıllı ve güçlü tanımlar kullanılmıştır. Ruslar ve Türklerin sadece Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya karşı aynı tarafta yer aldıkları belirtilmiştir. Onun dışında Osmanlı ve Çarlık döneminde Ruslarla Türklerin arasındaki ilişkilerin savaşa dayandığı öne sürülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci ve Mustafa Kemal Atatürk ise olumlu dille aktarılmıştır. Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün yanında yer alan ve vatanı için savaşan Türkler için kahraman imajı çizilmiştir. Türklerle ilgili konular Hunlarla başlayıp Mustafa Kemal Atatürk'ün dönemiyle son bulmuştur.

Güncel çalışmada eski Türklerle ilgili bilgilerin Rusya Devleti'nin 5. sınıf tarih ders kitabında verildiği görülmüştür. Eski Türkler olarak Hunlardan bahsedilmiştir. Hunlar güncel tarih ders kitaplarında eskilere nazaran vahşi olarak tanıtılmamıştır. Hunların kavimler göçünü başlattığı ve Roma İmparatorluğunun başına sorun açtığı dile getirilmiştir. Hunların başında Attila'nın olup, Roma halkına korku yaydığından bahsedilmiştir. Attila'nın adı tarihi liderler listesinde verilmiştir.

Rusya Devleti'nin 6. sınıf tarih ders kitabında kısa olsa da Selçuklulara değinilmiştir. Selçuklular için olumsuz cümlelere yer verilmemiştir. Onların 11. yüzyılda İslam dünyasının lideri olduğu ve Haçlı Seferlerine karşı savaştıkları belirtilmiştir. Selçuklu ordusu ile ilgili görsel paylaşılarak, onların Orta Asyalı Türkler olduğu ifade edilmiştir. Dünya tarihi açısından önemli olan Malazgirt savaşı, Anadolu'nun Türkler tarafından fethi ile ilgili bilgilerin paylaşılması dikkat çekmiştir. Selçuklulardan sonra aynı kitapta Osmanlılarla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Selçuklu Devleti dağıldıktan sonra yerine Osman Bey tarafından Osmanlı Beyliğinin kurulduğu aktarılmıştır. Kosova savaşının Sırlar için büyük bir felaket olduğu ve Balkanlarda Türk egemenliğinin başladığı ifade edilmiştir. Kitapta İstanbul'un fethi detaylı anlatılmıştır. II. Mehmet'in Konstantinopolis'i fethederek Bizans'a son verdiği ve II. Mehmet'in zeki, yaratıcı, bilimle ilgilenen padişah olduğu ifade edilmiştir. Ancak ne kadar zeki ve eğitilmiş olsa da acımasız tarafının da var olduğu vurgulanmıştır. Devletin devamlılığı için ve taht kavgalarının yaşanmaması için 9 aylık erkek kardeşini, akrabalarını öldürttüğü hakkında bahsedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in gül koklayan portresi kitapta yerini almıştır.

Rusya Devleti'nin 7. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı Devletinin Avrupa devletleriyle yaptığı savaşlar iki döneme ayrılarak verilmiştir. Birinci dönemde Osmanlının Avrupa ile yaptığı savaşlar sonucunda Avrupa'ya korku yaydığı aktarılmıştır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptığı seferler aktarılmıştır. XV - XVII. yüzyıllarda Avrupa'da Türk tehdidinin olduğu belirtilmiştir. Avrupa devletleriyle Osmanlı Devleti arasında yaşanan savaşların hem siyasi hem de dini nedenler olduğu ifade edilmiştir. Avrupa devletlerinin ordusundaki askerlerin paralı askerlerden oluştuğundan dolayı Osmanlı Devleti karşısında yenilgiye uğradıkları vurgulanmıştır. İkinci dönemde ise II. Viyana kuşatmasında Osmanlı Devletinin başarısız olduğu ve Avrupa'da Türk tehdidinin ortadan kaldırıldığı belirtilmiştir. II. Viyana kuşatmasında Osmanlı Devleti'nin yenilgiye uğraması Avrupa tarihinin dönüm noktası olarak gösterilmiştir. Osmanlı tebaasında insanların dinine ve sınıfına göre ayrımcılık olduğu ifade edilmiştir. Sultana yakın olanların lüks ve kolay hayat, sıradan halkın ise zor hayat yaşadığı aktarılmaya çalışılmıştır. Köylü durumunun acınacak halde olduğuna vurgu yapılmıştır. Türkler ticaret ile uğraşmayı hor gördüklerinden ve bu alanda kendilerini geliştiremediklerinden dolayı yabancılar bu işle uğraşmış gibi gösterilmiştir. Ülkedeki her türlü yetkinin ve son sözün padişaha ait olduğu açıklanmıştır. Padişahın sonra yetkili kişinin veziriazam, halk ve devlet adamları üzerinde etkili insanın ise şeyhülislam olduğu belirtilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in İran, sonra Mısır üzerine yaptığı seferlerden bahsedilmiştir. II. Selim'in 'Halife' unvanını alarak İslam dünyasının lideri ve Müslümanların koruyucusu olduğu dile getirilmiştir. Yavuz Sultan Selim'den sonra oğlu I. Süleyman'ın başarıları aktarılmıştır. Onun döneminde Osmanlı gücünün zirveye ulaştığı yazılmıştır. Sultan Süleyman'a 'Kanuni' ve 'Muhteşem' lakaplarının neden laik görüldüğü açıklanmıştır. Türk kültürü ve sanatı yine Süleyman'ın döneminde altın çağını yaşadığı ifade edilmiştir. Kanuni'nin sanata önem verdiği, bilimle ilgilendiği, denizcilik alanına yatırım yaptığı aktarılmıştır. Dünyada bilinen ve tanınan Mimar Sinan hakkında bahsedilmiştir. Sultan Süleyman'ın sanatçıları ve şairleri himayesi altına aldığı yazılarak, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde yaşamış olan Hoca Nasreddin'e değinilmiştir. Muhteşem Süleyman'ın üç kıtada devlet sınırını genişletmesinin yanında deniz kuvvetlerini de güçlendirdiği belirtilmiştir. Osmanlı kara kuvvetlerini oluşturan Yeniçeri ocağı hakkında bilgiler paylaşılmıştır. Yeniçerilerin görevi, düzeni, kıyafetleri ve kullandıkları savaş aletleri hakkında bahsedilmiştir. Onlarla ilgili görsele yer verilmiştir. 1571'de İnebahtı deniz savaşında Osmanlı Devletinin yenilgiye uğraması

sonucunda Türklerin denizlerde yenilmez olduğuna dair inancın kırıldığına vurgu yapılmıştır. 1683’de II. Viyana kuşatmasında Osmanlı Devletinin başarısız olmasından dolayı 1699’da imzalanan Karlofça antlaşmasıyla, Avrupa’dan Türkleri kovma sürecinin başladığına işaret edilmiştir.

Rusya Devleti’nin 8. sınıf tarih ders kitabında 1736- 1791 yılları arasında yaşanan Osmanlı-Rus savaşları hakkında bahsedilmiştir. Çeşme savaşı, Küçük Kaynarca ve Yaş antlaşması üzerinde durulmuştur. Savaşçı ve saldırgan politika izleyen Osmanlı Devleti’nin savunma pozisyona geçtiği belirtilmiştir. Ağır kayıplar veren Osmanlı Devletinin eski gücünü kaybettiği, Avrupa karşısında zayıf devlet haline geldiği ifade edilmiştir. Avrupa devletlerinin Osmanlı topraklarına göz diktiklerini Şark meselesi kapsamında verdikleri görülmüştür. Aynı kitapta Osmanlı tarihinde Lale Devri diye adlandırılan dönem hakkında bilgi verilmiştir. Avrupa’nın üstünlüğünü kabul eden Osmanlı Devletinin batı tarzında yeniliklere başladığı aktarılmıştır. Daha sonrasında Osmanlı Devleti’nin çöküşüne zemin hazırlayan nedenlerden bahsedilmiştir. Tımar sisteminin bozulması, iltizam sistemine geçilmesi, büyük kaçgun’un yaşanması, yeniçeri ocağında disiplinin bozulması ve rüşvet sisteminin yaygınlaşması hakkında bilgilere yer verilmiştir. III. Selim yaptığı reformlarla Osmanlı Devletini kurtarmaya çalıştığı belirtilmiştir. Merkezi otoriteyi güçlendirmek adına yaptığı girişimler aktarılmıştır. Ancak III. Selim’in reformları iç ve dış nedenlerden dolayı başarısızlığa uğradığı açıklanmıştır.

Rusya Devleti’nin 9. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı Devletine isyan eden Mısır valisi Mehmet Ali Paşa ve onun takip ettiği reformlar aktarılmıştır. Bu isyana karşı Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu’nun aynı tarafta yer alarak işbirliği yaptıkları ifade edilmiştir. Osmanlı Devlet iç meselelerini çözmek için artık dış güçlerden yardım aldığına vurgu yapılmıştır. Kitabın ilgili bölümünde Mehmet Ali ile ilgili görsel yer verilmiştir. Sonrasında II. Mahmut’un yaptığı reformlar hakkında kısaca bahsedilmiştir. Reformların başarısızlıkla sonuçlandığı belirtilerek, II. Mahmud’un görseline yer verilmiştir. Osmanlı Devletinde I. Meşrutiyetin ilan edilmesine Yeni Osmanlıların zemin hazırladığı ifade edilmiştir. Jön Türk hareketi sonucunda ise II. Meşrutiyetin ilan edildiği belirtilmiştir. Konu ile ilgili görsel paylaşılmıştır. Balkan savaşları hakkında detay vermeden bahsedilmiştir. 9. sınıf tarih ders kitabında Osmanlı Devletinin kendi içinde yaşadığı olaylarla ilgili geniş bilgi verilmiştir.

Rusya Devleti'nin 10. sınıf tarih ders kitabında Jön Türklerin darbe yaptığı ve Osmanlı Padişahının yetkilerinin sınırlandırıldığı ifade edilmiştir. Fikir akımı olarak milliyetçiliği benimsedikleri belirtilmiştir. İktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyetinin ülkede diktatörlük kurdukları hakkında açıklama yapılmıştır. I. Dünya Savaşında Osmanlı Devletinin Almanya yanında savaşa katılarak Ruslara karşı Kafkasya cephesinde savaştıkları aktarılmıştır. Ruslar karşısında Osmanlının yenilgiye uğraması sonucunda Osmanlı hükümeti intikam uğruna Ermenilere katliam uyguladığı belirtilmiştir. Ruslar ise Ermenilerin dostu, koruyucusu ve destekçisi olarak gösterilmiştir. I. Dünya Savaşında yenilerek çıkan Osmanlı Devletinin Fransa, İngiltere ve Yunanistan tarafından işgale uğradığı aktarılmıştır. Türklerin Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde işgalcilere karşı kahramanlarca savaştıkları ve vatan topraklarının bağımsızlığını kazandıkları belirtilmiştir. Osmanlı hükümetinin imzaladığı Sevr barış antlaşmasını TBMM'nin ret ettiği ifade edilmiştir. Kurtuluş savaşı sırasında Sovyet Rusya'nın Kemalistlere verdiği büyük destek hakkında bahsedilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrim hakkında bilgi paylaşılmıştır. Türk liderinin görseline yer verilmiştir. 10. sınıf tarih ders kitabında modernleşme çerçevesi içinde Türkiye ve İran karşılaştırılması yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu konuda başarılı olduğu belirtilmiştir. II. Dünya savaşından sonra Türkiye'nin batıya yaklaştığı, askeri ve ekonomik yardım aldığı aktarılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan askeri darbeler hakkında kısaca bahsedilmiştir. 2016 askeri darbe girişiminin, Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidarını güçlendirdiğine işaret edilmiştir.

Genel olarak Rusya Devleti'nin tarih ders kitaplarında Osmanlı öncesi Türk Devletleri ve Türkler için olumsuz imaj çizilmemiştir. Bu aslında 2016 yılında Rus tarih ders kitaplarının revize edilmiş olmasına bağlanılabilir. Eski Türklerle ilgili detaylı bilgi verilmese de aşağılayıcı anlatım sergilenmemiştir. Hunlar, Attila ve Selçuklular hakkında çok az bilgiye denk gelinmiştir. Onların yaşam tarzı hakkında bilgiler bulunmamıştır. Hunlar ve Attila hakkında sadece 5. sınıf tarih ders kitabında, Selçuklular hakkında ise 6. ve 7. sınıf tarih ders kitaplarında verilmiştir. Kitaplarda en çok Osmanlı Devleti ile ilgili bilgilere rast gelinmiştir. Rusya Devletinin 7. 8. 9. ve 10. sınıf tarih ders kitaplarında Osmanlı tarihi anlatılmıştır. Osmanlı Devletinin kuruluş, yükselme dönemi negatif anlatım ile sunulmamıştır. 18. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti için güçlü devlet imajı çizilmiştir. Avrupa ve Rusya için güçlü rakip oldukları, korku uyandırdıkları, büyük tehlike ve tehdit oluşturdukları ifade edilmiştir. Osmanlı

Devletinin savaşçı ve saldırgan olduğuna işaret edilmiştir. Fakat 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devletinin eski gücünü kaybettiği, Avrupa'dan geri kaldığı belirtilmiştir. Devleti eski gücüne kavuşturmak için yapılan reformların iç ve dış etkenlerden dolayı başarısızlıkla sonuçlandığı aktarılmıştır. Osmanlı Devletinin 1736-1791 yılları arasında Rusya ile yaptığı savaşların nedeni Osmanlının sınırlarını genişletmek istemesi, Rusya'nın ise sıcak denizlere inmek istemesi olarak gösterilmiştir. Avrupa karşısında güçlü bir Rusya'nı görmek istemediğinden dolayı Osmanlı Devletine destek verdiği ifade edilmiştir. 19. yüzyılda Osmanlı Devletinin Avrupa devletlerinin elindeki kuklası haline geldiğine işaret edilmiştir. Bu yüzyılda yaşanan Osmanlı-Rus savaşlarının nedeni Osmanlıların Hıristiyanlara zulmetmesi olarak gösterilmiştir. Osmanlı Devleti için olumsuz imaj çizilmiştir. Osmanlılar zayıfı ezen, acımasız davranan, baskı uygulayan, katliam eden devlet olarak tasvir edilmiştir. Kitaplarda siyasi tarih bilgileri yanında kültürel ve sanat tarihi bilgilerde paylaşılmıştır. Osmanlı gerileme ve dağılma dönemi anlatımı için kullanılan sert dil yerini Milli mücadele dönemi anlatımında uzlaşıcı dile bıraktığı görülmüştür. Temelini Mustafa Kemal Atatürk'ün attığı modern Türkiye Cumhuriyeti diğer doğu devletleri için örnek olarak gösterilmiştir.

Bu çalışmada incelenen Rusya Devleti'nde orta öğretim için kullanılan tarih ders kitaplarında en çok Osmanlı Türkleri, Osmanlı tarihi ve Osmanlı kültürü ile ilgili bilgilere denk gelinmiştir. Osmanlı öncesi ve Osmanlı sonrası Türkler için kötü imaj çizilmemiştir. Osmanlı Devleti için çizilen imaj ise dönemden döneme göre değişiklik göstermiştir. Kitaplarda Hunlar, Selçuklular, Osmanlılar ve Türkiye Cumhuriyetiyle ilgili bilgilere denk gelinmiştir. Osmanlı tarihi anlatılırken 'Tehlike', Tehdit', 'Düşman', 'İşgal', 'Rakip', 'Soykırımcı', 'Acımasız', 'Baskıcı', 'Despot', 'Zulmeden', 'Müttefik' kavramları kullanılmıştır. Kitaplarda gerçeğe yakın Türk tarihi ile ilgili görsellere yer verilmiştir. Kitaplarda Türkçede kullanılan 'Medrese', 'Vakıf' ve 'Kâfir' kelimelerinin var olduğu saptanmıştır. Ölçme ve değerlendirme etkinliklerinde Türklerle ilgili soruların yer aldığı görülmüştür. Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'in eğitimi, yetenekli, zeki ve acımasız olduğuna işaret edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman'ın başarılı, kanun koyucu, yaratıcı, güçlü, eğitimi, felsefeden hoşlanan, edebiyat ve sanatla ilgilenen padişah olduğuna vurgu yapılmıştır. III. Selim'in reformcu, eğitimi ve müzikle ilgilenen hükümdar olduğu belirtilmiştir. II. Abdülhamid'in baskıcı olduğu vurgulanmıştır. Türk lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün kahraman, vatansever, cesaretli ve aynı zamanda diktatör olduğu ifade edilmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Avrupa topraklarına yaptığı seferler, İnebahtı Deniz savaşı, II. Viyana kuşatması, II. Abdülhamid dönemi ve Milli mücadele dönemi Rusya Devletinin tarih ders kitaplarında tekrar tekrar verilmiş konular olmuştur. İncelenmiş olan tarih ders kitaplarında Rusya'nın Osmanlı Devleti ile çatışma halinde olduğu dönemler negatif ağırlıklı anlatım ile aktarılmıştır, barış dönemi anlatılırken ise uzlaşıcı ve yumuşak anlatım sergilendiği görülmüştür. Kitaplarda Türk tarihi karşılaştırmaya dayalı sunuş yoluyla aktarılmıştır. Rusya Devleti'nin güncel tarih ders kitaplarındaki Türk tarihi konuları, önceki kitaplardaki Türk tarihi ile ilgili konuları karşılaştırıldığında Osmanlı öncesi konuların kısaltıldığı, Osmanlı tarihinin genişletildiği, Milli mücadele dönemi ile Mustafa Kemal Atatürk reformlarının detaylı anlatıldığı ve günümüz Türkiye Cumhuriyeti'yle ilgili bilgilerin de eklendiği görülmüştür. Güncel kitaplarda Türk dünyası ile ilgili farklı görsellerin ve Türk tarihi ile ilgili farklı soruların yönlendirildiğine denk gelinmiştir.

Sonuç olarak Rusya tarih ders kitaplarında Osmanlı öncesi Türkler ve Osmanlı gerileme dönemine kadar Türk tarihi için negatif bir yaklaşımın sergilenmediği görülmüştür. Ancak Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusya arasında savaşların yoğun yaşandığı dönemde Osmanlılar ve Osmanlı tarihi kitaplarda olumsuz tasvir edilmiştir. Daha sonra yeni kurulmuş olan Sovyet Rusya ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesi neticesinde tekrar Türklere ve Türk tarihine dostça yaklaşım sergilenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün temellerini attığı modern Türkiye Cumhuriyeti diğer doğu ülkeler için örnek ülke olarak verilmiştir ve Türkiye Cumhuriyeti için olumlu imaj çizilmiştir.

6. 2. Öneriler

1. Türkler, Türk tarihi ve Türk kültürü ile ilgili konuların daha iyi anlaşılması için Rusya tarih ders kitaplarında Türklerin İslamiyet'e geçiş sürecinden kısaca bahsedilmesi önerilmektedir.
2. Dünya tarihinin ve Türk tarihinin daha iyi anlaşılması için Anadolu'nun Türkleşme sürecini başlatan Malazgirt savaşından Rusya tarih ders kitaplarında yer verilmesi önerilmektedir.
3. Rusya tarih ders kitaplarında Türklerle ilgili konularda Türk tarihinde önemli yeri olan Mevlana, Yunus Emre, Fizuli, Farabi, İbn Sina gibi kişilerden ve onların insanlara miras bıraktıkları eserlerin yer verilmesi önerilmektedir.
4. Rusya tarih ders kitaplarında konular ve görseller ile ilgili kaynakların verilmesi önerilmektedir.
5. Rusya tarih ders kitaplarında çok çeşitli değerlendirme etkinliklerine yer verilmesi önerilmektedir.
6. Tarih ders kitapları toplumların, devletlerin geçmişi ile ilgili bilgileri aktarırken, aynı zamanda başka toplumlara karşı bakış açısının oluşumunu sağlamaktadır, öğrencilerin duygu ve düşüncelerini etkileyebilmektedir. Bu nedenle başka toplumlardan bahsederken tarafsızlığın korunması ve kişisel duygularını bir kenara bırakılması gerekmektedir.
7. Tarih ders kitaplarında bir olay veya bir şahıs anlatılırken yanlış düşünceler ve duyguların oluşmasını engellemek adına doğru tanımların ve kavramların kullanılmasına dikkat edilmelidir.
8. Tarih ders kitaplarında sadece siyasi tarih değil aynı zamanda sanat, kültür ve bilim tarihinden de bahsedilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Abbas, Ismat (2019). Roma İmparatorluğu'nun III. yüzyıl krizine etki eden siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler. *Yüksek lisans tezi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Acar, Hasan. (2019). Boğazlar sorunu üzerine jeopolitik bir değerlendirme: İstanbul'un fethinden Montrö Boğazlar sözleşmesine. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 1*,107-132.
- Agibalova, Y., V. ve Donskoy. G., M. (2014). *Vseobşaya istoriya. İstoriya srednih vekov*. (6.sınıf). Moskva: Prosveşeniye.
- Ağayev, E. (2006). Sovyet ideolojisi çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerinin tarih yazımı ve tarih eğitimi: Azerbaycan örneği. *Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi.
- Akbaş, Emel. (2018). Dünyada Türk imajı: Tarih ders kitaplarındaki durum. *Turkish History Education Journal, 8*, 317-341.
- Akhan, Osman. (2022). Tarih öğretmenlerinin derslerinde aktif öğrenme yöntem ve tekniklerini kullanmalarına yönelik deneyimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*, 431-444.
- Akkuş, Zekeriya. (2007). Tarih öğretiminde edebi ürünlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi. *Doktora tezi*. Atatürk Üniversitesi.
- Aksoy, Mustafa. (2011). "Türklerde sosyal yapı". *Türk Tarihi ve Kültürü*. (4. Baskı). (Ed: Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktaş, Özgür. (2006). Cumhuriyet devri tarih ders kitaplarında Rusya imgesi. *Yüksek lisans tezi*. Kafkas Üniversitesi.
- Aktaş, Ö. (2013). Cumhuriyet Devri Tarih Ders Kitaplarında Rusya İmgesi. *Milli Eğitim Dergisi. S:199*.186-206
- Armaoğlu, F. (2019). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. Kronik Kitap Yayınevi.
- Aslan, E. (2006). Neden tarih öğretiyoruz? *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*, 162-173.

- Ayanoğlu, Betül. (2020). “Yunanistan g¼ncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-T¼rk imajı”. *Balkan Ve Karadeniz ¼lkelerinde G¼ncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-T¼rk İmajı*. İstanbul: Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR).
- Bahrevskiy, Y.,V., ve Svistunova, İ., A. (2019). *Obraz Rossii v Turtsii. İstoriçeskoye razvitiye i sovremennoye sostoyaniye*. Moskva.
- Balta, E., ve Demir, S. (2016). Tarih, Kimlik ve Dış Politika: Rusya Federasyonu G¼ncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı – T¼rk İmajı. *Bilig Dergisi*, 76, 1-32.
- Baltacı, Ali. (2019). Nitel araştırma s¼reci:Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evren ¼niversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ Dergisi*, 2, 368-388.
- Balyemez, S. (2019). Eğit-, eğitim kelimelerinin yapısı ve T¼rkiye T¼rkçesine girme s¼reci. *Selçuk ¼niversitesi T¼rkiyat Araştırmaları Dergisi*, 47, 41-52.
- Başol, G. (2008). “Bilimsel araştırma s¼reci ve y¼ntem”. *Bilimsel Araştırma Y¼ntemleri*. (Ed. O. Kılıç ve M. Cinoğlu). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Bayram, Selahattin (2012). Osmanlı Devleti’nde ekonomik hayatın yerel unsurları: ahilik teşkilatı ve esnaf loncaları. *İstanbul ¼niversitesi İlahiyat Fak¼ltesi Dergisi*,21, 81-115.
- Belenli, Tuba. (2011). “Tarih øđretimi ve çoklu zeka kuramı”. *Tarih Nasıl Øđretilir?* (Ed. Mustafa Safran). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Bostashvılı, Giorgi. (2020). G¼rc¼ tarih ders kitaplarında T¼rk imajı. *Y¼ksek lisans tezi*. İstanbul ¼niversitesi.
- Boztepe, Mehmet. (2013). Osmanlı Devleti’nin taşra y¼netimini şekillendiren “Merkeziyetçilik” yaklaşımı ve g¼n¼m¼ze etkileri. *Dumlupınar ¼niversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 1-14
- Bulut, R. (2015). SSCB’nin Dağılması ve Rusya Federasyonu’nda Serbest Piyasaya Geçiş. *Mehmet Akif Ersoy ¼niversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak¼ltesi Dergisi*, 7-19.

- Çapan, Fatma & Güvenç, Baran (2017). Kavimler göçü ve batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşü. *21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 18, 629-640.
- Çarpaz, H. (2011). Çarlık Rusya'sının Türkistanda Hakimiyet Kurması. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51-78.
- Çelik, Hülya. (2020). Tarih ders kitabı araştırmalarına kısa bir bakış. *Vakanüvis-Uluslar arası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2, 565-586. ISSN:2149-9535/ 2636-7777
- Çelikkaya, H. (1991). Eğitimin anlamları ve farklı açılardan görünüşü. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3, 73-83.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı. (2011). "Tarih öğretiminde amaçları". *Tarih Nasıl Öğretilir?* (Ed. Mustafa Safran). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı. (2009). "Tarih öğretimi ve öğrenme teorileri" *Tarih Öğretim Yöntemleri*. (Ed. İbrahim Turan ve Muammer Demirel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı & Tokdemir, Muhammet A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15, 69-88.
- Demircioğlu, İsmail Hakkı (2020). *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. (Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu ve İbrahim Turan). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Muammer. (2009). "Tarih biliminin gelişimi". *Tarih Öğretim Yöntemleri*. (Ed. İbrahim Turan ve Muammer Demirel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Deveci, Yıldız. (2020). "Ermenistan güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı". *Balkan Ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. İstanbul: Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR).
- Doğan, Güner (2022). Savaştan uzlaşmaya: İnebahtı deniz savaşı öncesi ve sonrası İtalyan yazınında Türkler (1570-1573). *Tarih Dergisi*, 76, 161-180. DOI: 10.26650/iutd.202209

- Düzcü, L. (2016). Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek/ Tahdid-i Hudud: Osmanlı'nın Rusya İle İmtihanı (1812 – 1818). *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 181- 210.
- Efe, H. ve Kızıllı, M. (2018). Osmanlı'nın Kuzey ve Doğu Politikası ve Rusya'nın 'Sıcak Denizlere İnme Politikası' Kapsamında Şekillenen Doğu Sınırları. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 297-334.
- Ercantürk, O. K. (2010). Rus Eğitim Sisteminin İncelenmesi. *Yüksek lisans tezi*. Yeditepe Üniversitesi.
- Eravcı, Mustafa & Kiremit, İlker. (2010). Lale devri ve Patrona Halil isyanı üzerine yeni değerlendirmeler. *Tarih Okulu*, 8, 79-93.
- Erdoğan, Nuray. (1991). B. Croce ve E. Cassirer'de tarih felsefesi. *Yüksek lisans tezi*. İstanbul Üniversitesi.
- Ergün, M. (2009). Rus eğitiminde batılılaşma çabaları ve reformlar. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 31-56.
- Erözden, Ozan. (2020). "Hırvatistan güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı". *Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. (Ed: M. Hacısalihoglu). İstanbul: Balkar Yayınları.
- Ersoy, Neriman. (2020). "Bulgaristan güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı". *Balkan Ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. İstanbul: Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR).
- Faroqhi, Suraiya. (2000). *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam*. (3. Baskı). (Çev: Elif Kılıç). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gatina, V. (2009). Rus Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmgesi. *Yüksek lisans tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gencer, Fatih. (2015). Hünkar İskeleyi antlaşmasının Osmanlı-İngiliz ilişkilerine yansımaları. *Tarih Araştırmalar Dergisi*, 58, 629-650

- Gökbayır, Satılmış. (2012). Gizli bir cemiyetten iktidara: Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908 seçimleri siyasi programı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 61-96
- Hacısalihoglu, M. (2020). "Makedonya güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı". *Balkan Ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. İstanbul: Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR).
- Halaçoğlu, Yusuf. (1991). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hali, Servet (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*,3, 158-166.
- Jeltyakov, D. (1984). *Türkolojik Koleksiyon 1978*. Moskva:SSCB Akademi Yayınları.
- Jılta, Ebru. (2018). Kosova'da Osmanlı/Türk imajı: Tarih ders kitapları örneği. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*,2, 1-37.
- Kapar, M. A. (2016). Sovyetler Birliği Dönemi Ders Kitaplarında Eskiçağ Tarihi ve Eski Türk Tarihinin Öğretimi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 239-252.
- Karahan, Ali. (2019). Çeşme vak'ası sonrası Osmanlı donanmasında kalyonlar (1770-1789). *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 26, 111-130
- Karakulak, Mesut. (2016). Türkiye'de Prut savaşı çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *TAD*, 59, 255-269
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (12. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kassa, Traore Taoufic (2020). İmparator I. Konstantin ve Hıristiyanlık tarihindeki yeri. *Yüksek lisans tezi*. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Kaya, Ramazan (2009). "Tarih öğretiminin amaçları". *Tarih Öğretim Yöntemleri*. (Ed. İbrahim Turan ve Muammer Demirel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kemaloğlu, İ. (2015). *Rusların gözüyle Türkler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Kılıç, Mahmut Sami. (2012). İlköğretim 5. sınıf fen ve teknoloji ders kitabının çoklu zeka kuramı açısından incelenmesi. *Yüksek lisans tezi*. Akdeniz Üniversitesi.
- Kıral, Bilgen. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sıirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Koca, Salim. (2017). Haçlı seferleri sebep ve sonuçları bakımından nasıl değerlendirilebilir? *Akademik Bakış Dergisi*, 20, 15-35.
- Kocaoğlu, Mehmet. (1995). Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı (1831-1841). *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 6, 195-210. DOI
- Koçak, Zülfiye. (2017). 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşında değişen dengeler ve Yaş antlaşması. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2, 459-490
- Koçoğlu, E. (2020). “Eğitim tarihine kavramsal bakış”.*Eğitim Tarihi*. (Ed. Mehmet Köçer ve Erol Koçoğlu). Ankara: Pegem Akademi.
- Kodaman, Bayram. (2012). Bolşevik ihtilalı ve Türkiye. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 65-68.
- Koruroğlu, Ayten. (2019). Postmodern yaklaşımın tarih eğitime yansımaları. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3, 452-464. DOI:10.7596/taksad.v8i3.1987
- Köksal, Hüseyin. (2010). Tarih öğretiminde tarihsel algının üç boyutu ve düşünsel dayanakları. *Cyprus International University folklor/edebiyat dergisi*, 64, 89-96
- Köse, O. (2012). Rusya'nın Karadeniz'le İlk Buluşması: İstanbul Antlaşması (13 Temmuz 1700). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 199-220.
- Köstüklü, Nuri. (1999). İlk ve ortaöğretimde tarih öğretimi problemler ve öneriler. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Konferansı*. Ankara.
- Kurat, A. N. (1987). *Rusya tarihi başlangıçtan 1917'ye kadar (2. baskı)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

- Kurtaran, U. (2014). Sultan birinci Mahmud'un Rusya'ya verdiği 1739 tarihli ahidnamenin diplomatik açıdan tahlili. *Tarih İncelemelr Dergisi*, 213- 232.
- Leylak., M. H. (1990). I. Petro döneminde Rusya'da yapılan yenilikler. *Yüksek lisans tezi*. Hacattepe Üniversitesi.
- Maharramova, N. (2016). Sovyet Rusya tarih ders kitaplarında Türk imajı. *Yüksek lisans tezi*. Sakarya Üniversitesi.
- Merey, Zihni. (2011). "Dünyada ve Türkiye'de Tarih ğretiminin tarihsel gelişimi". *Tarih Nasıl ğretilir?* (Ed. Mustafa Safran). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Morozov, A., Y., Abdulayev, E., N., Tırin, S., V., ilikin, K., P. (2021). *Vseobşaya istoriya. İstoriya novogo vremeni. XIX-naalo XX veka* (9. sınıf). Moskva: Prosveşeniye.
- Muhasiloviç, Jahja. (2015). Bosna Hersek Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı/Türk İmajı. *Yüksek lisans tezi*. İstanbul Üniversitesi.
- Oral, Sander. (2011). *Siyasi Tarih. İlkçağlardan 1918'e*. (21. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- nal, Gökhan. (2021). Avrupa konseyi nitelikli tarih eğitimi ilkeleri: geleneksel tarih eğitimine bir eleştiri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 320-333. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.60703-847868>
- rmeci, Ozan. (2010). Jn Türkler ve ittihat ve terakki. *Tarih Okulu Yayınları*, 8, 95-109
- zdemir, Kamuran. (2017). Tarih dersi ğretim programının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal Of Edication Technology and Scientific Researches*, Issue:4, 240-257
- zgen, zcan. (1999). Balkanlar'da Slavist ve ortodoks eksenli politikalar. *Yüksek lisan tezi*. İstanbul Üniversitesi.

- Özkul, A. E. ve Samani, H. (2013). *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modern Türkiye'nin Oluşumu. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi*(5. baskı.) Söylem Ajans ve Basım Hizmetleri. Kıbrıs/Lefkoşa.
- Safran, Mustafa. (2009). “Türkiye’de tarih öğretimi ve meseleleri”. *Tarih Öğretim Yöntemleri*. (Ed. İbrahim Turan ve Muammer Demirel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Salman, Hüseyin. (2011). “Türk adı, Türklerin anayurdu ve göçler”. *Türk Tarihi ve Kültürü*. (4. Baskı). (Ed: Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi
- Sander, O. (2014). *Siyasi Tarih 1918 – 1994*(24. Baskı) İmge Kitabevi. Ankara.
- Saplina, Y., V., Nemirovskiy, A., A., Solomatina, Y., İ., Tırin, S.,V. (2021). *Vseobşaya istoriya. İstoriya drevnego mira* (5. sınıf). Moskva: Prosveşeniye.
- Stefanos, Y. (2000). *Kurtuluş Savaşında Türk - Sovyet İlişkileri*.Boyut Yayıncılık. İstanbul.
- Şadihanov, E. (1999). Sovyetler Birliği ve Sovyetler sonrası BDT Cumhuriyetleri tarih kitaplarında Türk imajı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi.
- Şahin, Mustafa & Soysal, Mehmed (2018). Türkiye’de tarih ders kitaplarında Sovyet/Rus imgesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 61, 332-339. Issn:1307-9581. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2924>
- Şimşek, A. & Cou, Y. (2019). Güney Kore tarih ders kitaplarında Türk ve Osmanlı algıları. *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 89, 143-170.
- Şimşek, Ahmet. (2018). *Dünyada Türk İmajı* .Pegem Akademi Yayınları. Ankara.
- Şubin, A., V. (2019). *Vseobşaya istoriya. Noveşşaya istoriya* (10. sınıf). Moskva: Drofa.
- Şubin, A., V. (2019). *Genel Tarih*. Moskova Yayınları.
- Taşkesenligil, M. (2017). 16. yüzyılda korkunç İvan’ın Rus tarihindeki rolü üzerine. *Karadeniz Dergisi*, 143-151.
- Temelli, A.,İ. (2013). Eski Yunan’da tarih düşüncesi. *Felsefe Arkivi Dergisi*, 38, 1-26.

- Topsakal, İ. (2016). Tarihi süreçte Rusya – Türkiye ilişkileri. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 33-53.
- Topsakal, İ. (2020). *Rusya Tarihi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tuncer, F., Fatih. (2020). “Kosova güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı”. *Balkan ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. (Ed: M. Hacısalihoğlu). İstanbul: Balkar Yayınları.
- Turan, İbrahim. (2009). “Tarih derslerinde temel öğretim yöntemlerinin kullanımı”. *Tarih Öğretim Yöntemleri*. (Ed. İbrahim Turan ve Muammer Demirel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Turan, Refik. (2013). Azerbaycan’da okutulan tarih ders kitaplarında Stalin ve uygulamalarına yaklaşım. *Bilig yayınları*, 67, 273-294.
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih 1789-1994* (1. baskı). Filiz Kitabevi. İstanbul.
- Uğurlu, Mesut. (2011). Kosova efsanesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 241-252.
- Ulusan, Şayan. (2009). Şark meselesi’nden Sevr’e Türkiye. *ÇTTAD*, VIII/18-19, 229-256
- Ulyanova, S. B. (2012). XX Yüzyıl ve XXI Yüzyılın Başlarındaki Tarih Ders Kitaplarında Rus - Türk İlişkilerinin Değerlendirilmesi. *Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 86-91.
- Uzun, Emin. (2020). “Azerbaycan güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı- Türk imajı”. *Balkan Ve Karadeniz Ülkelerinde Güncel Tarih Ders Kitaplarında Osmanlı-Türk İmajı*. İstanbul: Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi (BALKAR).
- Ülvay, Gülcan Faika. (2019). “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde okutulan Kıbrıs tarih ders kitaplarındaki “Tarih öncesi çağlar” ünitelerinin içerik analizi”. *İngiliz İdaresinden Günümüze Kıbrıs Eğitim Tarihinden İzler*. (Ed. Ali Efdal Özkul). Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği Yayınları-31.

Yazıcı, Nesimi. (2011). “İlk Müslüman Türk Devletleri”. *Türk Tarihi ve Kültürü*. (4. Baskı). (Ed: Cemil Öztürk). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Ali (2008). Sosyal bilgiler dersi tarih konularının çoklu zeka kuramına göre işlenişi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 18, 238-252.

Yudovskaya, A., Y., Baranov, P., A., Vanyuşkina, L., M. (2019). *Vseobşaya istoriya. İstoriya novogo vremeni* (7. sınıf). Moskva: Prosveşeniye.

Yudovskaya, A., Y., Baranov, P., A., Vanyuşkina, L., M, Bovıkin, D., Y., Medyakov, A., S. (2020). *Vseobşaya istoriya. İstoriya novogo vremeni* (8. sınıf) Moskva: Prosveşeniye.

Zuniç, Mirna. (2008). Hırvatistan’da tarih ders kitaplarında Osmanlı imajı. *Yüksek lisans tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi

İncelenen Kitaplar:

Агибалова, Е., В. и Донской, Г., М. (2014). *Всеобщая История. История средних веков*. 6 класс. Москва: Просвещение.

Морозов, А., Ю., Абдулаев, Э., Н., Тырин, С., В., Чиликин, К., П. *Всеобщая История. История нового времени. XIX-начало XX века*. 9 класс. Москва: Просвещение.

Саплина, Е., В., Немировский, А., А., Соломатина, Е., И., Тырин, С., В. (2021) *Всеобщая История. История древнего мира*. 5 класс. Москва: Просвещение.

Шубин, А., В. (2019). *Всеобщая История. Новейшая история*. 10 класс. Москва: Дрофа

Юдовская, А., Я., Баранов, П., А., Ванюшкина, Л., М. (2019). *Всеобщая История. История нового времени*. 7 класс. Москва: Просвещение.

Юдовская, А., Я., Баранов, П., А., Ванюшкина, Л., М., Бовыкин, Д., Ю.,
Медяков, А.,С. (2020). Всеобщая История. История нового времени. 8
класс. Москва: Просвещение.

Ekler

Ek -1. Etik Kurul Onay Belgesi

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

11.04.2023

Sayın Dinara Rozyyeva

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2023/970 proje numaralı ve **"Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk İmajı"** başlıklı proje önerisi kurumumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Aşkın KİRAZ".

Prof. Dr. Aşkın KİRAZ

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Koordinatörü

Ek -2

İntihal Raporu

Turnitin - Orijinallik Raporu - tez 11.07.2023 18:47

Turnitin Orijinallik Raporu

İşleme kondu: 11-Tem-2023 17:14 EEST
 NUMARA: 2129628456
 Kelime Sayısı: 27178
 Gönderildi: 1

tez Dinara Rozyyeva tarafından

Doküman Görüntüleyici

Benzerlik Endeksi	Kaynağa göre Benzerlik
%10	Internet Sources: %10 Yayımlar: %4 Öğrenci Ödevleri: %5

alintıları çıkar bibliyografyayı çıkar küçük eşleşmeleri çıkar mod: rapor hızlı görüntüle (klasik) yazdır yenile

İncele

<1% match (26-Şub-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/download/issue-file/20375	❑
<1% match (26-Ara-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/download/issue-full-file/60203	❑
<1% match (29-Ara-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48594/617367	❑
<1% match (21-Haz-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/gumus/issue/59344/817598	❑
<1% match (05-Oca-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/pub/cutad/issue/72781/1182582	❑
<1% match (11-May-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2487286	❑
<1% match (13-Ağu-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/ayf/issue/69636/1110482	❑
<1% match (26-May-2021 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/908296	❑
<1% match (25-Haz-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1343191	❑
<1% match (24-Haz-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/phas/issue/57478/808615	❑
<1% match (14-Şub-2021 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/56942	❑
<1% match (05-Tem-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2266269	❑
<1% match (02-Eyl-2020 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/pub/canakkalearastirmalari/issue/46680/585349	❑
<1% match (07-Mar-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/sutad/issue/49621/636167	❑
<1% match (12-Oca-2021 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1430155	❑
<1% match (06-Ara-2020 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/tuhed/issue/17218/185585	❑
<1% match (31-Ara-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/chayarsos/issue/60899/792533	❑
<1% match (08-Haz-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/pub/tuhed/issue/43050/568760	❑
<1% match (11-Nis-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/lamre/issue/75647/1207385	❑
<1% match (21-May-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksusid/article/530548	❑
<1% match (23-Haz-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/en/pub/benqi/issue/68652/1053000	❑
<1% match (26-Ara-2022 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/57981	❑
<1% match (09-Haz-2023 tarihli internet) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2898345	❑

https://www.turnitin.com/newreport_classic.asp?lang=tr&oid=2129628456&ft=1&bypass_cv=1

Page 1 of 28